

Skupna nastava gitare kao izvannastavna aktivnost u primarnom obrazovanju

Botunac, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:016091>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Sara Botunac

**SKUPNA NASTAVA GITARE KAO IZVANNASTAVNA
AKTIVNOST U PRIMARNOM OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2023.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Sara Botunac

**SKUPNA NASTAVA GITARE KAO IZVANNASTAVNA
AKTIVNOST U PRIMARNOM OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Mentorica rada: doc. dr. sc., mr. art. Tamara Jurkić Sviben

Sumentor: Tomislav Vrandečić, prof. umjetnički savjetnik

Zagreb, rujan, 2023.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. sc., mr. art. Tamari Jurkić Sviben na pruženoj podršci pri odabiru teme rada kao i na svakom korisnom savjetu i ideji koji su mi uvelike pomogli u pisanju ovog rada. Također, zahvaljujem i sumentoru Tomislavu Vrandečiću, prof. savjetniku na suradnji i prijedlozima koji su mi pomogli u izradi rada.

Zahvaljujem se svojoj profesorici Vesni Faullend Heferer iz učilišta za djecu i mladež predškolskog i školskog uzrasta Mali muzički atelje koja mi je omogućila višegodišnje iskustvo u radu s djecom te glazbenom odgoju i obrazovanju. Hvala joj na nesebičnom dijeljenju znanja, savjeta, ali i ljubavi prema glazbi te ukazanom povjerenju u radu s djecom i shvaćanju važnosti učiteljskog poziva.

Na kraju, neizmjereno zahvaljujem svojim roditeljima koji su mi tijekom studija pružili najveću pomoć i podršku, osobito u vrijeme izrade diplomskog rada. Hvala im što su oduvijek bili puni strpljenja i predstavljali mi najveći oslonac tijekom studija.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. NACIONALNI OBRAZOVNI DOKUMENTI	3
2.1. <i>Domene predmetnog kurikula za nastavni predmet Glazbena kultura</i>	4
2.2. <i>Nacionalni kurikuli nastave glazbe u europskim zemljama u primarnom obrazovanju</i> ...	7
2.2.1. <i>Engleska</i>	7
2.2.2. <i>Švedska</i>	8
2.2.3. <i>Austrija</i>	9
2.2.4. <i>Slovenija</i>	9
3. IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI	12
3.1. <i>Povijesni razvoj izvannastavnih aktivnosti</i>	14
3.2. <i>Važnost izvannastavnih aktivnosti za učenike</i>	15
3.3. <i>Uloga učitelja u organizaciji i provođenju izvannastavnih aktivnosti</i>	16
4. IZVANNASTAVNE GLAZBENE AKTIVNOSTI	18
4.1. <i>Izvannastavne glazbene aktivnosti u kurikulumima europskih škola</i>	18
4.2. <i>Izvannastavne glazbene aktivnosti u hrvatskim školama</i>	22
4.3. <i>Nedostatak instrumentalnih izvannastavnih glazbenih aktivnosti u hrvatskim školama</i>	28
5. SVIRANJE INSTRUMENTA U OSNOVNOJ ŠKOLI	31
5.1. <i>Utjecaj sviranja instrumenta na kognitivni, motorički, socijalni i emocionalni razvoj djeteta</i>	32
5.2. <i>Stavovi i mišljenja studenata učiteljskih studija prema instrumentalnoj nastavi i poučavanju nastavnog predmeta Glazbena kultura</i>	35
5.3. <i>Sviranje instrumenata u hrvatskim školama tijekom povijesti</i>	38
5.4. <i>Sviranje instrumenata u hrvatskim školama u današnje vrijeme</i>	39

6. GITARA KAO IZVANNASTAVNA AKTIVNOST U NIŽIM RAZREDIMA	
OSNOVNE ŠKOLE	42
6.1. <i>Općenito o gitari kao instrumentu</i>	42
6.1.1. <i>Povijesni razvoj gitare</i>	43
6.1.2. <i>Dijelovi gitare</i>	44
6.1.3. <i>Tehničke smjernice za sviranje klasične gitare</i>	45
6.2. <i>Organizacija skupne nastave gitare</i>	49
6.2.1. <i>Primjer iz prakse: Skupna nastave gitare kao izvanškolska aktivnost</i>	50
6.2.2. <i>Primjer iz prakse: Skupna nastave gitare kao izvannastavna aktivnost</i>	55
6.2.2.1. <i>Skupno muziciranje u Sloveniji</i>	55
6.2.2.2. <i>Kurikulum skupne nastave gitare u državnim školama okruga Arlington</i>	56
7. METODIČKI PREDLOŠCI ZA IZVANNASTAVNU AKTIVNOST SKUPNA NASTAVA GITARE	57
7.1. <i>Organizacija izvannastavne aktivnosti Skupna nastava gitare</i>	58
7.2. <i>Primjer pisane priprave za nastavni sat (početni stupanj gitare)</i>	60
7.3. <i>Primjer pisane priprave za nastavni sat (napredni stupanj gitare)</i>	64
8. ZAKLJUČAK	69
LITERATURA	72
IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA	80

SKUPNA NASTAVA GITARE KAO IZVANNASTAVNA AKTIVNOST U PRIMARNOM OBRAZOVANJU

SAŽETAK

Važnost glazbe i njezin utjecaj na ljude prepoznata je još od antičkih vremena i od tada se promišlja njezina uloga i zastupljenost u odgoju i obrazovanju. U hrvatskom obrazovnom sustavu u prva tri razreda osnovne škole, nastavni predmet Glazbena kultura povjerena je učiteljima primarnog obrazovanja. Osim redovne nastave, učitelji provode i razne izvannastavne glazbene aktivnosti. Glazbeno obrazovanje stječe se na učiteljskom studiju u obliku teorijskog, praktičnog i metodičkog znanja, no u recentnim istraživanjima brojni učitelji navode problem nedostatka stručnog obrazovanja u području izvođenja izvannastavnih glazbenih aktivnosti. Područje sviranja u nastavi glazbe, prema kurikulumu, odnosi se na sviranje tjeloglazbom ili udaraljka iz Orffovog instrumentarija koje većina hrvatskih škola ne posjeduje, stoga su učitelji primorani na izrađivanje vlastitih instrumenata. Međutim, u povijesti hrvatskog školstva njegovalo se sviranje raznih instrumenata (tambura, melodika, usna harmonika, gitara i mandolina) u redovnoj nastavi. No, u današnje vrijeme sviranje navedenih instrumenata ne izvodi se u redovnoj nastavi, već se proširuje u izvannastavnim aktivnostima. U radu se primjenjuje komparativna analiza zastupljenosti izvannastavnih glazbenih aktivnosti u europskim i hrvatskim školama. Primjećuje se nedostatak izvannastavnih glazbenih aktivnosti koje uključuju skupno sviranje gitare. Gitara je jedan od najpopularnijih instrumenata današnjice koji je zbog svojih izražajnih mogućnosti privlačan učenicima rane školske dobi. Stoga je cilj ovog rada razmotriti mogućnost uvođenja izvannastavne glazbene aktivnosti *Skupna nastava gitare* u hrvatske općeobrazovne škole kao i ponuditi mogući oblik organizacije i provedbe takve vrste aktivnosti. Postupno uvođenje cjelodnevnih škola otvara mogućnost za provođenje navedene aktivnosti. Vrijeme koje učenici provode u školskoj ustanovi zahtijeva detaljnu organizaciju te ispunjenost izvannastavnim aktivnostima čiji je cilj razvoj učeničkih sposobnosti i vještina. Uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti u konačnici bi vodila k većem dostupnom raspoloživom izvanškolskom vremenu za učenike i njihove roditelje.

Ključne riječi: gitara, izvannastavne glazbene aktivnosti, nastavni predmet Glazbena kultura, skupno muziciranje

GROUP GUITAR TEACHING AS AN EXTRACURRICULAR ACTIVITY IN PRIMARY EDUCATION

SUMMARY

The importance of music and its influence on people has been recognized since ancient times, and since then, its role and presence in education have been contemplated. In the Croatian education system, in the first three grades of elementary school, Music Culture as subject has been entrusted to primary education teachers. In addition to regular classes, teachers also conduct various extracurricular music activities. Music education is acquired in teacher training through theoretical, practical, and methodological knowledge. However, recent research indicates that many teachers highlight the lack of specialized education in the field of extracurricular musical activities. The area of playing instruments in music education, according to the curriculum, refers to playing instruments such as Orff's instruments, which most Croatian schools do not possess. Consequently, teachers are compelled to create their own instruments. Nevertheless, in the history of Croatian education, playing various instruments (tamburitza, melodica, harmonica, guitar, and mandolin) was nurtured in regular classes. However, nowadays, playing these instruments is not part of the regular curriculum but has been extended to extracurricular activities. This paper applies a comparative analysis of the representation of extracurricular music activities in European and Croatian schools. There is an observed lack of extracurricular music activities that involve group guitar playing. The guitar is one of the most popular instruments today due to its expressive capabilities, which attracts students of early school age. Therefore, the aim of this paper is to consider the possibility of introducing the extracurricular music activity "Group Guitar Class" in Croatian general education schools, as well as to offer a potential form of organization and implementation of such activities. The gradual introduction of all-day school provides an opportunity for conducting this activity. The time that students spend in school requires careful organization and fulfillment with extracurricular activities aimed at developing students' abilities and skills. Student involvement in extracurricular activities would ultimately lead to more available after-school time for students and their parents.

Keywords: extracurricular music activities, group music playing, guitar, subject Music Culture

1. UVOD

Glazba ima jednu od ključnih uloga u općem razvoju djece rane školske dobi. Stoga nastavni predmet Glazbena kultura predstavlja neizostavan dio odrastanja svakog djeteta, a sadržaji navedenog nastavnog predmeta propisani su Kurikulumom nastavnih predmeta Glazbena kultura i Glazbena umjetnost za osnovne škole i gimnazije (MZO-GKGU, 2019) koji je raspoređen u tri domene. Navedeni dokument sastoji se od odgojno-obrazovnih ishoda koje učitelji primarnog obrazovanja trebaju ostvariti u nastavi. Analizom i usporedbom hrvatskog kurikula s kurikulumima europskih škola može se zaključiti da se vještina sviranja glazbenih instrumenata u hrvatskim općeobrazovnim školama ne ostvaruje u redovnoj nastavi. Sviranje u hrvatskim školama podrazumijeva sviranje tjeloglazbom i udaraljka iz Orffovog instrumentarija dok učenici u europskim školama u redovnoj nastavi glazbe sviraju instrumente kao što su gitara, sintetizator zvuka, violina, blok-flauta i slično. No, mogućnost usvajanja vještine sviranja instrumenta, osim u redovnoj nastavi, ostvariva je i u izvannastavnim glazbenim aktivnostima.

Izvannastavne aktivnosti organiziraju se izvan redovite nastave u svrhu zadovoljavanja stvaralačkih i kreativnih potreba učenika (Cindrić, 1992). Učenici se u izvannastavne aktivnosti uključuju dobrovoljno, prema vlastitom interesu. Izvannastavne aktivnosti razvile su se krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća radi potrebe za organiziranjem slobodnog vremena učenika (Proleta i Svalina, 2011). One pozitivno utječu na osobni razvoj učenika, razvoj radnih navika, kreativnosti i stvaralaštva te omogućuju učenicima stvaranje novih prijateljstava i mogućnost doticanja odgojno-obrazovnih sadržaja koje nije moguće realizirati u redovnoj nastavi (Fudurić, 2012; Vidulin-Orbanić, 2013). Podvrsta izvannastavnih aktivnosti su izvannastavne glazbene aktivnosti koje najčešće uključuju aktivnosti kao što su pjevanje, sviranje, skladanje, uvježbavanje glazbeno-scenskih prikaza, folklornih elemenata i slično (Vidulin-Orbanić, 2013). Ponuda navedenih aktivnosti najčešće ovisi o stručnosti, interesu i motivaciji učitelja te materijalnim i financijskim uvjetima škole (Mlinarević i Brust, 2009). Sadržaj izvannastavnih aktivnosti nije propisan kurikulumom što učiteljima daje slobodu u odabiru željenih odgojno-obrazovnih sadržaja.

U radu se provodi analiza zastupljenosti izvannastavnih glazbenih aktivnosti u europskim i hrvatskim školama. Istraživanja pokazuju da ponuda navedenih aktivnosti u hrvatskim školama

nije dovoljno raznovrsna, a najmanje su zastupljene aktivnosti koje uključuju bilo koji oblik sviranja instrumenta (Dubovicki, Svalina i Proleta, 2014; Krnić i Grgat, 2016; Šulentić Begić, Begić i Kir, 2021; Tunuković, 2022; Valjan Vukić, 2016; Vidulin-Orbanić, 2008b). Međutim, učenici pokazuju značajan interes prema sviranju instrumenata te često posežu za izvanškolskim aktivnostima i glazbenim školama (Šulentić Begić i sur., 2021). Mogući razlog tome jest slabija zastupljenost izvannastavnih glazbenih aktivnosti u hrvatskim općeobrazovnim školama koja je utvrđena na temelju gore navedenih istraživanja.

U prošlosti hrvatskog školstva prvi doticaj s vještinom sviranja i početnog glazbenog opismenjavanja bio je omogućen kroz nastavu glazbenog odgoja u općeobrazovnim školama (Duraković, 2019). Međutim, ambiciozni nastavni planovi i programi u doba nakon Drugog svjetskog rata težili su usvajanju sadržaja koji se u današnje vrijeme usvajaju u umjetničkim glazbenim školama umjesto općem stjecanju glazbene kulture te su zbog toga iziskivali veći broj nastavnih sati (Duraković, 2019). Prema Duraković (2019) broj nastavnih sati glazbene kulture je u vrijeme od 1960. do 1964. godine bio veći no ikada. Smanjenje satnice glazbene kulture 1984. godine (Svalina, 2015) rezultiralo je izostankom usvajanja vještina sviranja i glazbenog opismenjavanja koje se, u današnje vrijeme, češće usvajaju u izvannastavnim glazbenim aktivnostima.

Jedan od instrumenata za koje učenici pokazuju veći interes je, prema rezultatima istraživanja, gitara (Šulentić Begić i sur., 2021). Međutim, gitara je kao izvannastavna aktivnost rijetko zastupljena u hrvatskim općeobrazovnim školama. Iako je gitara tehnički prilično zahtjevan instrument za umjetnički usavršeno sviranje, njezina popularnost među učenicima rane školske dobi ne opada. Posebnost je u tome što se sviranje ovog instrumenta, osim individualnim pristupom, može usvojiti i u skupnom obliku. Takav je oblik nastave u Hrvatskoj češće moguć u izvanškolskim aktivnostima.

Predmet ovoga rada su izvannastavne glazbene aktivnosti u hrvatskim općeobrazovnim školama, a cilj je analizirati zastupljenost postojećih aktivnosti te uvidjeti mogućnosti za uvođenje novih oblika aktivnosti koje se odnose na skupno muziciranje. Nakon uvoda, slijedi poglavlje o nacionalnim obrazovnim dokumentima koji su utjecali na oblikovanje nastavnog predmeta Glazbena kultura. U trećem poglavlju opisuje se povijesni razvoj izvannastavnih aktivnosti te važnost njihova razvoja za učenike i učitelje. Nadalje, u četvrtom poglavlju uspoređuje se

zastupljenost izvannastavnih glazbenih aktivnosti u europskim i hrvatskim školama s naglaskom na nedostatak raznolikosti i zastupljenosti navedenih aktivnosti u hrvatskim školama. Peto poglavlje rada bavi se pozitivnim utjecajem sviranja instrumenta na opći razvoj djece kao i stavovima i mišljenju studenata učiteljskih studija prema nastavi instrumenta. Osim toga, poglavlje obuhvaća povijesni pregled nastavnog područja sviranja u hrvatskim školama. Šesto poglavlje poseban naglasak stavlja na klasičnu gitaru, a osobito na organizaciju skupne nastave gitare. U poglavlju se opisuje organizacija jedne takve aktivnosti u obliku izvanškolske aktivnosti te dva primjera skupne nastave gitare kao izvannastavne aktivnosti. Posljednje poglavlje odnosi se na prijedlog uvođenja skupne nastave gitare kao izvannastavne aktivnosti te nudi opis organizacije navedene aktivnosti za učenike primarnog obrazovanja i primjer dviju nastavnih priprema za izvođenje sata gitare. U završnom dijelu tematski se zaključuje cjelokupan rad.

2. NACIONALNI OBRAZOVNI DOKUMENTI

Dokument koji svim nositeljima odgojno-obrazovne djelatnosti pruža temeljne i okvirne načine učenja i poučavanja na nacionalnoj razini naziva se Nacionalni okvirni kurikulum (MZOŠ-NOK, 2011). „Nacionalni okvirni kurikulum temeljni je dokument u kojemu su prikazane sastavnice: vrijednosti, ciljevi, načela, sadržaj i opći ciljevi odgojno-obrazovnih područja, vrjednovanje učeničkih postignuća te vrjednovanje i samovrjednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikuluma“ (MZOŠ-NOK, 2011, str. 16). Osim toga, navedeni dokument služi kao temelj za izradu predmetnih kurikula. Razvoju NOK-a (MZOŠ, 2011) prethodio jest Nastavni plan i program za osnovnu školu (MZOŠ-NPiP, 2006). NPiP (MZOŠ, 2006) ponajprije je bio usmjeren na znanje koje učenici trebaju usvojiti, a sastojao se od planova i programa koje su učitelji bili dužni realizirati tijekom školske godine i prilično ih se strogo pridržavati (Svalina i Škojo, 2009). No, suvremeno doba donosi brze i učestale promjene koje su neizbježne i u odgojno-obrazovnom sustavu. Stoga se javlja potreba za unapređenjem odgojno-obrazovnog sustava koje rezultira pojavom NOK-a.

„Život i rad u suvremenom društvu brzih promjena i oštre konkurencije zahtijevaju nova znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove, tj. nove kompetencije pojedinca, koje stavljaju naglasak na razvoj inovativnosti, stvaralaštva, rješavanja problema, razvoj kritičkoga mišljenja, poduzetnosti, informatičke pismenosti, socijalnih i drugih kompetencija.“ (MZOŠ-NOK, 2011, str. 16)

Nastava u tradicionalnom odgojno-obrazovnom sustavu nije pružala mogućnost razvoja gore navedenih kompetencija kod učenika, stoga se u novom kurikulskom pristupu naglasak stavlja na razvoj kompetencija, odnosno, ishoda učenja, umjesto na sadržaj učenja (MZOŠ-NOK, 2011). Za potrebe razrade teme ovoga rada u smislu određivanja vrsta i mogućnosti ostvarivanja izvannastavnih glazbenih aktivnosti, analizirat će se kurikulum (MZO-GKGU, 2019). Najveća pozornost u ovome radu bit će usmjerena prema izvannastavnim glazbenim aktivnostima za učenike od prvog do četvrtog razreda osnovne škole.

2.1. Domene predmetnog kurikula za nastavni predmet Glazbena kultura

Učenje i poučavanje nastavnog predmeta Glazbena kultura ostvaruje se kroz tri domene:

- Domena A: Slušanje i upoznavanje glazbe
- Domena B: Izražavanje glazbom i uz glazbu
- Domena C: Glazba u kontekstu (MZO-GKGU, 2019, str. 9)

Domena A usmjerena je na upoznavanje učenika s glazbom uz pomoć audio i videozapisa. Učenici aktivnim slušanjem upoznaju glazbu različitih vrsta i stilova te uče o glazbeno-izražajnim sastavnicama glazbenog djela (MZO-GKGU, 2019). Domena B usmjerena je na glazbene aktivnosti koje izvode učenici, a one ponajprije služe za razvoj glazbenih sposobnosti i kreativnosti (MZO-GKGU, 2019). Kvalitetno provođenje aktivnosti u ovoj domeni može biti izvrsna podloga za provođenje izvannastavnih glazbenih aktivnosti o kojima će riječ biti u sljedećim poglavljima. Domena C usko je povezana s domenama A i B, a učenicima omogućuje otkrivanje vrijednosti nacionalne, globalne i kulturne baštine te shvaćanje povezanosti glazbene umjetnosti s ostalim umjetnostima (MZO-GKGU, 2019). U prvom odgojno-obrazovnom ciklusu (1. i 2. razred osnovne škole) najviše su zastupljene domena A i B, dok se domena C ostvaruje u okviru domena A i B. Takav je slučaj i u drugom odgojno-obrazovnom ciklusu (3., 4. i 5. razred osnovne škole). Prednost ovakve organizacije nastavnog procesa jest sloboda učitelja koji može, s obzirom na interes učenika, staviti veći ili manji naglasak na pojedinu domenu. U prvom odgojno-obrazovnom ciklusu učenik usvaja odabrane dječje pjesme i brojalice, kao i klasična, tradicijska, popularna, jazz i filmska glazbena djela (MZO-GKGU, 2019). Osim toga, učenici slušanjem glazbe uče prepoznavati glazbene sastavnice: karakter i ugođaj, visinu tona, melodiju, dinamiku, metar/ritam,

tempo i boju/izvođače (MZO-GKGU, 2019). U drugom odgojno-obrazovnom ciklusu sadržaji su nešto složeniji, a cilj je izoštravanje sluha. Učenici upoznaju vrste i nazive glazbala i instrumentalnih skupina, osnovne glazbene oblike i obilježja raznih glazbenih djela (MZO-GKGU, 2019).

Analizirajući kurikulum (MZO-GKGU, 2019) i proučavajući nastavne sadržaje koje učenici trebaju usvojiti može se zaključiti da je nastavni predmet Glazbena kultura u primarnom obrazovanju vrlo pomno strukturiran. No, pitanje je pridržavaju li se učitelji ovakve organizacije predmetnog kurikula i osjećaju li se kompetentno i sigurno u poučavanju glazbene kulture.

Brojni čimbenici utječu na kvalitetan sat Glazbene kulture, a samo neki od njih su: koncepcija i satnica predmeta, nastavna oprema, opća duhovna klima (pitanje opće sklonosti umjetnosti i glazbi) te obrazovanje razrednih učitelja (Dobrota, 2000 prema Svalina, 2015). Autorica Svalina (2015) navodi brojna istraživanja iz stranih zemalja (Bennett i sur., 1992; Meany, 1986; Russell-Bowie, 2009; Seddon i Biasutti, 2008; Siebenaler, 2006; Wragg i sur., 1989) koja potvrđuju činjenicu da se učitelji primarnoga obrazovanja ne osjećaju dovoljno sigurno i kompetentno u izvođenju nastave glazbe. Autorica Svalina (2015) također navodi, prema Bresler (1993) i Holden i Button (2006), kako se učitelji smatraju nedovoljno kompetentnima u vođenju nastave glazbe radi nedovoljno formalnog glazbenog obrazovanja, glazbenih vještina i pedagoške prakse. Rezultati istraživanja (Dobrota, 2000) prikazuju podatke o zastupljenosti različitih glazbenih aktivnosti u nastavi glazbe. Najzastupljenija je aktivnost pjevanje s elementima sviranja, a sve ostale aktivnosti provode se vrlo rijetko. To potvrđuju i izjave učiteljica koje su sudjelovale u navedenom istraživanju:

„Na pitanje koji je uzrok favoriziranja pjevanja u odnosu na ostale aktivnosti, uglavnom smo dobili ovakve odgovore: 'To je područje u kojem se najbolje snalazim. Osim toga, za područje pjevanja imam najviše metodičke literature, a i djeci je ono najdraže.' Razlog skromnijeg bavljenja ili ne bavljenja ostalim aktivnostima, prema riječima učiteljica, uglavnom leži u činjenici što 'nisu upućene kako i što raditi' ili što 'djeca to ne vole.' Sviranje na školskom instrumentariju ne realizira se jer škole ne posjeduju takva glazbala.“ (Dobrota, 2000, str. 20-21 prema Svalina, 2015, str. 109)

Prema istraživanju Svalina (2015) na području Osječko-baranjske županije učitelji najčešće provode one glazbene aktivnosti za koje se osjećaju dovoljno kompetentno. Aktivnosti u kojima se ne osjećaju dovoljno kompetentno smatraju manje važnima i zato ih rjeđe provode. Učitelji koji su

sudjelovali u navedenom istraživanju naglašavaju problem nedostatka instrumenata na kojima bi pratili pjevanje učenika kao i nedostatak glazbala iz dječjeg instrumentarija iako se u kurikulu, prema ishodima u B domeni (OŠ GK B.1.4., OŠ GK B.2.4., OŠ GK B.3.4., OŠ GK B.4.4.), od učenika u primarnom obrazovanju očekuje da stvaraju i improviziraju melodijske i ritamske cjeline udaraljka te sviraju na udaraljka (dječjem instrumentariju) ili tjeloglazbom uz pjesme i brojalice koje pjevaju i izvode (MZO-GKGU, 2019). Još je jedan problem premali broj nastavnih sati glazbene kulture godišnje. Nastava glazbene kulture održava se jednom tjedno, odnosno 35 sati godišnje, što učiteljima ostavlja vrlo ograničeni vremenski okvir za provođenje svih željenih aktivnosti i sadržaja. Košta i Zrilić (2009) navode kako je s tim brojem nastavnih sati vrlo teško ispuniti ciljeve i zadaće nastavnog predmeta Glazbena kultura, stoga se oni mogu ostvariti u izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Sve navedeno ukazuje na činjenicu da je izvođenje kvalitetne nastave glazbe zahtjevan zadatak. Stoga, Svalina (2015) smatra da bi kurikulum za nastavu glazbe trebao postaviti realne ishode koje učitelji mogu ostvariti u nastavi glazbe.

Kao što je već spomenuto, domena B usmjerena je na glazbene aktivnosti koje učenici izvode, a neke od njih su: pjevanje, sviranje, glazbene igre, glazbeno stvaralaštvo i pokret uz glazbu (MZO-GKGU, 2019). Međutim, nigdje u kurikulu ne spominje se mogućnost usvajanja vještine sviranja određenih glazbenih instrumenata. Jedini oblik instrumentalne nastave koji je prisutan u redovnoj nastavi glazbene kulture u hrvatskim školama jest sviranje na instrumentima iz Orffovog instrumentarija koji uključuje ksilofon, metalofon, blok-flaute te razne udaraljke kao što su drveni štapići, bubnjevi, zvečke i triangli (Svalina, 2015). Razumljivo je da se u redovnoj nastavi koriste jednostavniji instrumenti s obzirom na to da je za usvajanje vještine sviranja tehnički zahtjevnijih i složenijih instrumenata potrebno više vremena i financijskih sredstava. No, što se događa s učenicima koji pokazuju veći interes za učenjem sviranja instrumenta? Jedna od opcija je upis u glazbenu školu i odabir željenog instrumenta kojeg se prema kurikulumu umjetničkih škola usvaja i usmjerava prema profesionalnoj umjetničkoj razini. No, brojne europske države nude mogućnost usvajanja vještine sviranja instrumenta u osnovnoj školi koju učenik pohađa (Curriculum for the compulsory school, preschool class and school age educate, 2018; Lehrplan der Volksschule, 2012; Model Music Curriculum, 2021; Program osnovna škola Glasbena vzgoja - Učni načrt, 2011; Šulentić Begić i Begić, 2014). Stoga bi se instrumentalna nastava, po uzoru na europske države, mogla ostvarivati i u Republici Hrvatskoj kroz izvannastavne glazbene aktivnosti. Upravo je to i glavno zanimanje ovog rada.

2.2. Nacionalni kurikuli nastave glazbe u europskim zemljama u primarnom obrazovanju

„Nastava glazbe obvezan je predmet primarnog obrazovanja u svim europskim državama i kao takva je uključena u nastavne planove i programe“ (Šulentić Begić i Begić, 2014, str. 24). Analizom hrvatskog kurikula i kurikula raznih europskih država zamjećuju se sličnosti i razlike u organizaciji nastave glazbe. Najveća razlika je u zastupljenosti sviranja instrumenata u redovnoj nastavi, ali i u izvannastavnim aktivnostima. Za potrebe ovog rada analizirat će se nacionalni kurikuli za nastavu glazbe u Engleskoj, Švedskoj, Austriji i Sloveniji s naglaskom na organizaciju instrumentalne nastave.

2.2.1. Engleska

Engleski nacionalni kurikulum (National curriculum in England, 2013) za primarno obrazovanje sastoji se od općih informacija o kurikulu, cilja i svrhe te programa svakog pojedinog nastavnog predmeta na razinama Key stages 1 i 2 (The national curriculum in England, 2013). Prema Svalina (2015), primarno obrazovanje u Engleskoj obuhvaća dva stupnja (Key Stage 1 i Key Stage 2). Prema Engleskom nacionalnom kurikulumu (2013) prvi stupanj (Key Stage 1) obuhvaća učenike u dobi od pet do sedam godina, a drugi stupanj (Key Stage 2) učenike u dobi od sedam do jedanaest godina. Nastavni predmet Glazbena kultura u Engleskoj nosi naziv Glazba (Music), a predmetni kurikulum sastoji se od cilja, svrhe, ishoda te sadržaja učenja za svaki od gore navedenih stupnjeva. Šulentić Begić i Begić (2014) navode da satnica za svaki pojedini predmet u Engleskoj nije zakonski propisana. Međutim, u dokumentu Model Music Curriculum (2021) predlaže se minimalno šezdeset minuta tjedno nastave glazbe, a učitelji imaju slobodu rasporediti tih šezdeset minuta u kraće intervale tijekom tjedna. Model Music Curriculum (2021) je dokument koji detaljno opisuje sadržaje nastavnog predmeta i pomaže učiteljima u pripremanju i izvođenju nastave glazbe. Organizacija sadržaja nastavnog predmeta Glazba sastoji se od četiri područja: *pjevanje, slušanje, skladanje* i *izvođenje*. Prema Šulentić Begić i Begić (2014) učenici su dužni upoznati tradicijsku i klasičnu glazbu kao i glazbu drugih kultura. Sadržaje je potrebno povezati sa sadržajima ostalih nastavnih predmeta što je još jedna od sličnosti s hrvatskim kurikulumom. No, najveća razlika između

hrvatskog i engleskog kurikula jest u tome što učenici u Engleskoj već u trećem i četvrtom razredu započinju s instrumentalnim programom na razini cijelog razreda koji traje minimalno jedno polugodište. Škola svim učenicima osigurava ritmičke i melodijske instrumente kao što su ksilofon, blok-flauta, violina, sintetizator zvuka i gitara (Model Music Curriculum, 2021).

2.2.2. Švedska

Švedski nacionalni kurikulum (Curriculum for the compulsory school, preschool class and school age educare, 2018) sastoji se od temeljnih vrijednosti i zadaća škole, općih ciljeva i smjernica te ciljeva i temeljnih sadržaja odgoja i obrazovanja za djecu školske dobi. Osim toga, kurikulum sadrži silabuse za sve nastavne predmete u primarnom obrazovanju. Nastavni predmet Glazbena kultura u Švedskoj nosi naziv Glazba (Musik). Učenici usvajaju sadržaje nastavnog predmeta Glazba kroz tri područja: *sviranje i stvaranje glazbe, glazbeni alati te kontekst i uloga glazbe*. Prema Šulentić Begić i Begić (2014) nastava glazbe usmjerena je prema razvijanju glazbenih vještina, odnosno razvijanju vještine korištenja glasa, raznih glazbala, glazbenih pojmova i simbola. Učenici imaju priliku razviti sposobnosti pjevanja, sviranja, skladanja, iznošenja vlastitih glazbenih ideja te analiziranja glazbenih djela i vrsta. Učenici u Švedskoj od prvog do trećeg razreda uče pjevati i svirati u raznim oblicima (kanon, zbarsko pjevanje, sviranje u ansamblima), oponašati i improvizirati glazbu uz pokret, ritam i tonove, jednostavne mehanizme za skladanje glazbe te interpretirati pjesme i priče različitim zvukovima, ritmovima i pokretima (Curriculum for the compulsory school, preschool class and school age educare, 2018). Učenici sviraju udaraljke, žičane instrumente i instrumente s tipkama. Prema Šulentić Begić i Begić (2014), broj sati za nastavni predmet Glazba nije zakonski propisan na tjednoj razini, već se propisuje minimalan broj sati tijekom svih devet godina osnovne škole koji iznosi 230 sati. Analizom švedskog kurikula može se zaključiti da broj nastavnih sati glazbene kulture nije značajno veći nego u hrvatskom kurikulumu, ali su ishodi učenja prilično različiti. Bez obzira na mali broj sati nastave glazbe, u Švedskoj se uspješno usvaja vještina sviranja glazbenih instrumenata u redovnoj nastavi.

2.2.3. Austrija

Austrijski nacionalni kurikulum (Lehrplan der Volksschule, 2012) sastoji se od općeobrazovnih ciljeva, odredbi i didaktičkih načela za osnovnu školu. Kurikul također propisuje ukupan broj sati za svaki nastavni predmet. Nastavni predmet Glazbena kultura u Austriji naziva se Musikerziehung. Nastava glazbe u Austriji zastupljena je jednom tjedno od prvog do četvrtog razreda. Nastavom glazbe nastoje se uvažavati individualne potrebe svakog djeteta, a cilj glazbenog obrazovanja je, prema Šulentić Begić i Begić (2014), poticanje pjevanja, stvaranje glazbe, slušanje glazbe, kretanje uz glazbu i kreativno oblikovanje glazbe. U nastavi glazbe zastupljena su četiri područja: *pjevanje, stvaranje glazbe, slušanje i kretanje uz glazbu* (Lehrplan der Volksschule, 2012). Svako od navedenih glazbenih područja detaljnije je razrađeno napose za svaki razred s konkretnim nastavnim sadržajima koje učenici trebaju usvojiti. Učenike se potiče na ritmički i melodijski ispravno pjevanje, razumijevanje i dobro artikuliranje teksta. Zanimljiv je podatak da učenici s učiteljima, osim navedenih aktivnosti, provode i aktivnost snimanja jednostavnih melodijskih pokreta i tonova koje kasnije prepoznaju u notnom zapisu te ih prate za vrijeme pjevanja (Lehrplan der Volksschule, 2012). Učenici na nastavi redovito koriste instrumente iz Orffovog instrumentarija te sviraju jednostavne melodije i ritmove (s i bez notacije). Još jedna zanimljivost jest da učenici uče prepoznavati i imenovati zvukove iz okoline, a zatim ih imenuju, oponašaju, pa čak i pretvaraju u grafičke simbole (Lehrplan der Volksschule, 2012). Broj nastavnih sati ovog predmeta isti je kao i u Hrvatskoj (jedan sat tjedno), no, kako navode Šulentić Begić i Begić (2014), u Austriji se, ovisno o školi, on može povisiti. Stoga, učenik ima pravo pohađati „četiri do osam sati zbornog pjevanja ili sviranja u ansamblima ili glazbenog stvaralaštva“ (Šulentić Begić i Begić, 2014, str. 25).

2.2.4. Slovenija

Programom osnovne škole u Sloveniji (Programi in učni načrti v osnovni šoli) utvrđeni su obvezni i izborni predmeti s nastavnim planovima i programima. Program se sastoji od rasporeda, u kojem je propisan broj sati za svaki nastavni predmet, te pojedinačnih nastavnih planova i programa za svaki predmet. Nastavni predmet Glazbena kultura u Sloveniji naziva se Glazbeni odgoj (Glazbena vzgoja). Glazbeni odgoj se od prvog do trećeg razreda izvodi 2 puta tjedno, a u

četvrtom razredu 1,5 puta tjedno. Predmetni kurikulum za glazbeni odgoj sastoji se od općih definicija o predmetu, općih i operativnih ciljeva i sadržaja za svaki od tri odgojno-obrazovnih razdoblja. Temeljna područja glazbenog učenja i poučavanja, prema Nastavnom planu i programu za Glazbeni odgoj (Program osnovna škola Glasbena vzgoja - Učni načrt, 2011) su *izvođenje, stvaranje i slušanje glazbe*. Neki od osnovnih ciljeva glazbenog odgoja su: promicanje doživljaja i izražavanja glazbe kroz glazbene aktivnosti (slušanje, izvođenje, stvaranje), poticanje znatiželje i razvijanje interesa i aktivnog odnosa prema glazbi, sudjelovanje u raznim oblicima glazbenog angažmana, razvijanje glazbenih sposobnosti i vještina aktivnim oblicima i metodama rada (Program osnovna škola Glasbena vzgoja - Učni načrt, 2011). U kontekstu nastavnog područja *izvođenja*, učenici pjevaju u skupini ili samostalno, oponašaju interpretacije odraslih osoba, svojim glasom i glazbalima izvode jednostavne ritmičke i melodijske obrasce te produbljuju svoje glazbeno pamćenje (Program osnovna škola Glasbena vzgoja - Učni načrt, 2011). Ono što je osobito zanimljivo jest da učenici već od prvog do trećeg razreda prate vlastito pjevanje na raznim instrumentima (vlastito izrađenim, dječjim, narodnim, improviziranim i Orffovim instrumentarijem). Velik naglasak također je stavljen i na ples u nastavi glazbenog odgoja. Drugo nastavno područje, *stvaranje*, obuhvaća sljedeće aktivnosti učenika: istraživanje zvuka glazbenih instrumenata, oponašanje različitih zvukova, stvaranje instrumentalnih pratnji i vlastitih glazbenih ideja, izražavanje vlastitog glazbenog doživljaja pokretom (Program osnovna škola Glasbena vzgoja - Učni načrt, 2011). Nastavno područje *slušanje glazbe* obuhvaća slušanje zvukova u prirodi, različitih skladbi, glazbenih bajki i slično. Učenici izražavaju osobni doživljaj prema glazbi pokretom i plesom. Velik je naglasak na improvizaciji, stoga učenici ponekad samostalno osmišljavaju dijelove skladbe.

Tablica 1: Naziv predmeta, tjedni broj sati i nastavna područja iz predmeta Glazbena kultura

EUROPSKE ZEMLJE	NAZIV PREDMETA	TJEDNA SATNICA PREDMETA OD 1. DO 4. RAZREDA	NASTAVNA PODRUČJA
Engleska	Music	Nije zakonski propisana (60 min tjedno)	<i>Pjevanje Slušanje Skladanje Izvođenje</i>
Švedska	Musik	Nije zakonski propisana (minimalno 230 sati raspoređenih po želji u devet godina osnovne škole)	<i>Sviranje i stvaranje glazbe Glazbeni alati Kontekst i uloga glazbe</i>
Austrija	Musikerziehung	1 sat tjedno	<i>Pjevanje Stvaranje Slušanje Kretanje uz glazbu</i>
Slovenija	Glazbena vzgoja	2 sata tjedno (u 4. razredu 1,5 sati tjedno)	<i>Izvođenje Stvaranje Slušanje</i>

U tablici 1 sažeto je prikazan odnos tjedne satnice i nastavnih područja kao i naziv samog nastavnog predmeta. Analizom kurikula navedenih europskih država može se zaključiti da je satnica nastave glazbe svugdje gotovo jednako zastupljena na tjednoj razini te se većinom izvodi jednom do dva puta tjedno. Međutim, mnoge države imaju slobodu u samostalnom odabiru i raspoređivanju navedene satnice jer ona nije zakonski propisana kao što je to slučaj u Hrvatskoj. Upravo zbog toga većina europskih država odabire izvođenje nastave glazbe više od jednom tjedno, a kvaliteta izvedbe ovog nastavnog predmeta ovisi o zainteresiranosti i obrazovanju učitelja razredne nastave. Nastavna područja nastave glazbe u europskim su državama većinom ista kao i u Hrvatskoj, no područje koje nije zastupljeno u hrvatskom kurikulu jest *stvaranje*. Ono se odnosi na usvajanje vještine sviranja glazbenih instrumenata svih učenika u razredu. Uspješno provođenje procesa sviranja glazbenih instrumenata u redovnoj nastavi zahtijeva financijsku potporu škole, materijalnu opremljenost učionice, kvalitetnije obrazovanje učitelja, interes učenika i brojne druge faktore. Većina europskih država već godinama uspješno provodi poučavanje učenika vještini

sviranja instrumenta u redovnoj nastavi, a znanje se proširuje i detaljnije usavršava tijekom izvannastavnih aktivnosti. S obzirom na to da je satnica nastavnog predmeta Glazbena kultura u Hrvatskoj vrlo mala, ovim se radom želi ukazati na mogućnost izvođenja skupne nastave instrumenta u obliku izvannastavnih aktivnosti o kojima će riječ biti u nadolazećim poglavljima.

3. IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08 (NN 151/2022)) izvannastavne aktivnosti organiziraju se radi zadovoljavanja različitih potreba i interesa učenika. Izvannastavne aktivnosti nisu obavezne za sve učenike, već samo za one koji su zainteresirani. Svaki učitelj razredne nastave dužan je, u okviru svoje satnice, jednom tjedno održavati izvannastavnu aktivnost prema vlastitom izboru. Prema Državnom pedagoškom standardu izvannastavna aktivnost je „oblik aktivnosti koji škola planira, programira, organizira i realizira, a u koju se učenik samostalno, neobvezno i dobrovoljno uključuje“ (Državni pedagoški standardi, 2008, str. 43). Brojni autori daju različite definicije pa su tako izvannastavne aktivnosti prema Cindriću „različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno izvannastavno vrijeme u školi, koje imaju pretežito kulturno-umjetničko, športsko, tehničko rekreacijsko i znanstveno (obrazovno) obilježje. Njima učenici zadovoljavaju svoje stvaralačke i rekreativne potrebe, a posebice stječu kulturu slobodnog vremena“ (Cindrić, 1992 prema Valjan Vukić, 2016, str. 35). Autorica Vidulin-Orbanić izvannastavne aktivnosti definira kao „sve sadržaje i oblike odgojnoobrazovnog rada s učenicima izvan redovite nastave i prikaz te realizaciju pedagoški osmišljenih aktivnosti“ (Vidulin-Orbanić, 2013, str. 25). Karakteristika izvannastavnih aktivnosti jest da se organiziraju u skladu sa zanimanjima učenika (i učitelja). Sudionici su obično zbog toga više motivirani nego u redovnoj nastavi koja je češće usmjerena na razred kao cjelinu umjesto na pojedinca (Šiljković, Rajić, Bertić, 2007). Nastava u izvannastavnim aktivnostima nije strogo strukturirana i po tome se razlikuje od redovne nastave. Odgojno-obrazovni sadržaj u izvannastavnim aktivnostima ne mora nužno biti povezan sa sadržajem u redovnoj nastavi. Međutim, određene izvannastavne aktivnosti ipak zahtijevaju povezivanje nastavnih sadržaja s onima koji se usvajaju u redovnoj nastavi. Izvannastavne aktivnosti omogućuju učenicima da kvalitetno ispune svoje slobodno vrijeme. Iako se, prema Gergorić (2019), izvannastavne aktivnosti

u hrvatskim općeobrazovnim školama ne vrednuju brojčano u općem uspjehu učenika, to ne znači da učenici ne moraju ispunjavati uvjete koje ovakav oblik nastave zahtijeva (redovito pohađanje nastave, aktivno sudjelovanje u radu i izvršavanje svih drugih zadanih obaveza). Upravo zbog izostanka klasičnog brojčanog ocjenjivanja, nastavu izvannastavnih aktivnosti odlikuje opuštena i ugodna radna atmosfera bez straha od usmenog ili pismenog ispitivanja.

Nastavni plan i program izvannastavnih aktivnosti određen je školskim kurikulumom. Učitelji su dužni na početku svake školske godine osmisliti izvedbeni plan i program izvannastavne aktivnosti. Plan i program trebao bi biti planiran u skladu sa zanimanjima učenika, materijalnom opremljenošću škole i financijskim sredstvima (Vidulin-Orbanić, 2008a). O načinu provođenja svake pojedine izvannastavne aktivnosti učitelji su dužni obavijestiti učenike i roditelje, a zatim učenici prema vlastitom interesu odabiru ponuđene aktivnosti. Prema Proleta i Svalina (2011) izvannastavne aktivnosti mogu biti usko povezane s pojedinim nastavnim predmetom ili pak mogu biti interdisciplinarnog karaktera, a izvode se na razne načine (u obliku radionica, projekata, razrednih ili samostalnih istraživanja, terenske nastave i slično). Najčešće izvannastavne aktivnosti koje se nude u osnovnim školama su: recitatorska, literarna, dramska, novinarska, likovna, keramičarska, sportska i plesna skupina (Fudurić, 2012). Važno je da se ponuda izvannastavnih aktivnosti s godinama mijenja jer je svaka nova generacija učenika drugačija. Stoga, autorica Valjan Vukić (2016) navodi da se izvannastavne aktivnosti za koje učenici ne pokazuju dovoljno zanimanja najčešće izdvajaju iz školskog kurikula te se uvode nove aktivnosti koje odgovaraju potrebama i interesima učenika. Velika je vjerojatnost da aktivnosti koje su bile popularne u prošleme stoljeću neće odgovarati današnjim generacijama učenika. U kurikulumu je također naglasak na potrebi za usvajanjem novih znanja, sposobnosti i vještina koje bi novije generacije učenika trebale usvojiti, a neke od njih su: informatička pismenost, poduzetnost, razvoj inovativnosti i stvaralaštva (MZOŠ-NOK, 2011). Stoga je važno da učitelji prepoznaju i uvažavaju sadržaje za koje učenici iskazuju veći interes i prema tome osmisle i prilagode izvannastavne aktivnosti (Valjan Vukić, 2016).

Važno je naglasiti da izvannastavne aktivnosti nisu isto što i izvanškolske aktivnosti. „Izvanškolske aktivnosti čine različiti organizacijski i programski oblici okupljanja učenika u društvima, klubovima i drugim institucijama izvan škole“ (Cindrić, 1992, str. 51 prema Valjan Vukić, 2016, str. 35). Izvanškolske aktivnosti najčešće organizira neka druga ustanova, npr.

udruga, sportski ili plesni klub, a ne škola (Valjan Vukić, 2016). Osim toga, izvanškolske aktivnosti su profesionalnog karaktera i najčešće zahtijevaju određene financijske troškove. Ono što je zajedničko izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima jest usmjerenost prema interesima učenika i pedagoški utjecaj koji vrše na njih (odgojno i obrazovno).

3.1. Povijesni razvoj izvannastavnih aktivnosti

Izvannastavne aktivnosti razvile su se ponajviše radi potrebe za organizacijom slobodnog vremena djece. Naime, krajem devetnaestog i sredinom dvadesetog stoljeća tehnologija i industrija sve više napreduju, a s time se javlja i potreba da oba roditelja rade izvan obiteljskog doma (Proleta i Svalina, 2011). Zbog toga se često događalo da djeca nakon školskog dana provode previše vremena bez nadzora što kod roditelja izaziva zabrinutost. Samim time podložniji su negativnom utjecaju društva ili uporabi raznih opojnih sredstava. Autori Weisman i Gottfredson (2001) ukazuju na problem koji se pojavljuje u Sjedinjenim Američkim Državama kada djeca provode određeno vrijeme nakon nastave bez nadzora odraslih. To ih čini „rizičnom skupinom podložnom negativnim utjecajima kao što su droga, alkohol, poteškoće u ponašanju u školi, kao i slabiji uspjeh u školi“ (Weisman i Gottfredson, 2001 prema Proleta i Svalina, 2011, str. 135-136). Upravo se zbog navedenih razloga pojavila potreba za kvalitetnim ispunjavanjem slobodnog vremena učenika i uvođenjem aktivnosti koje će pozitivno utjecati na djetetov razvoj. Izvannastavne aktivnosti u prošlosti su nosile naziv „slobodne aktivnosti“, a u hrvatske su škole službeno uvedene 1953. godine (Previšić, 1985 prema Proleta i Svalina, 2011). Izvannastavne aktivnosti na kvalitetan način ispunjavaju slobodno vrijeme učenika, usmjerene su prema njihovim interesima i zadovoljavanju stvaralačke i socijalne potrebe učenika u društvu (Šiljković i sur., 2007). Uvođenje izvannastavnih aktivnosti u škole pokazao se kao velik uspjeh jer su one u današnje vrijeme sastavni dio svake školske ustanove. Upravo je posebnost svake škola istaknuta ponudom jedinstvenih i zanimljivih izvannastavnih aktivnosti.

3.2. Važnost izvannastavnih aktivnosti za učenike

Izvannastavne aktivnosti prije svega su namijenjene interesu i potrebama učenika. Odlikuje ih usmjerenost prema individualnom razvoju svakog pojedinog učenika. S obzirom na to da su upravo učenici subjekti u izvannastavnim aktivnostima, oni „svojom organiziranošću, angažiranošću, aktivnošću, inicijativom i samostalnošću doprinose kvaliteti programa i odabiru relevantnog sadržaja učenja“ (Vidulin-Orbanić, 2008a, str. 103). U nastavku poglavlja navedene su dobrobiti izvannastavnih aktivnosti za učenike.

Zbog svoje organizacijske posebnosti izvannastavne aktivnosti omogućuju *usvajanje i doticanje odgojno-obrazovnih sadržaja* koje nije moguće usvojiti u redovnoj nastavi. One često mogu biti usko povezane sa sadržajima koji se usvajaju u redovnoj nastavi, ali se u izvannastavnim aktivnostima takvi sadržaji produbljuju i prilagođavaju interesima učenika. Sadržaji koji se usvajaju u izvannastavnim aktivnostima trebali bi pratiti suvremena događanja i tako pridonijeti širenju učenikovih vidika (Vidulin-Orbanić, 2013). Prema Vidulin-Orbanić (2013) upravo nenastavni sadržaji imaju veliku odgojnu ulogu u životu djece i mladih. Zbog toga su izvannastavne aktivnosti idealno mjesto za usvajanje onih sadržaja koji, ne samo da pridonose kognitivnom razvoju učenika, već i razvoju praktičnih vještina te pozitivno utječu na odgoj učenika.

Izvannastavne aktivnosti iznimno su važne za razvoj *kreativnosti i stvaralaštva* kod učenika (Šiljković i sur., 2007; Vidulin-Orbanić, 2008a). Karakteristika takvih aktivnosti je fleksibilnost, opuštenost i ugodna radna atmosfera u kojoj do izražaja dolaze kreativne i stvaralačke sposobnosti učenika (Fudurić, 2012). Učenici su najčešće motivirani za rad i često se događa da pokazuju vještine koje do sada nisu pokazivali ili nisu ni znali da ih posjeduju što je i cilj izvannastavnih aktivnosti.

Motivacija učenika također je jedna od karakteristika izvannastavnih aktivnosti. Učenici se najčešće uključuju u izvannastavne aktivnosti zbog intrinzične motivacije. „Budući da djeca samostalno biraju svoje izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, u skladu s osobnim interesima, njihova motivacija je izrazito visoka, te učenik puno lakše usvaja nova znanja i u puno većem opsegu“ (Šiljković i sur., 2007, str. 137). Veća je vjerojatnost da će učenici biti aktivni na satu i htjeti surađivati ukoliko su motivirani kao što je to najčešće slučaj u izvannastavnim aktivnostima. U izvannastavnim aktivnostima ocjena učenicima nije motivacija, s obzirom na to da se

sudjelovanje u navedenim aktivnostima ne vrednuje brojačno. Učenici su motivirani zbog prirode nastavnih sadržaja koji odgovaraju njihovom interesnom području.

Izvannastavne aktivnosti pozitivno pridonose *socijalizaciji i osobnom razvoju učenika* (Šiljković i sur., 2007). Sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima učenici razvijaju samopouzdanje i osjećaj sigurnosti u vlastite sposobnosti. Osim toga, učenici „stvaraju radne navike, postaju odgovorniji i sposobniji za donošenje odluka te lakše upoznaju druge učenike iz škole“ (Fudurić, 2012, str. 111). U izvannastavnim aktivnostima učenici bolje upoznaju svoje vršnjake i stvaraju nova prijateljstva. Upis u izvannastavne aktivnosti moguć je za sve učenike – učenike natprosječnih sposobnosti (darovite učenike), učenike prosječnih sposobnosti, učenike koji imaju poteškoća u usvajanju određenih sadržaja te učenike s posebnim potrebama (Vidulin-Orbanić, 2013). Upravo je takva heterogenost idealna za učenike koji trebaju naučiti surađivati u različitim skupinama i jedni drugima pomagati.

3.3. Uloga učitelja u organizaciji i provođenju izvannastavnih aktivnosti

Izvannastavne aktivnosti dio su neposrednog odgojno-obrazovnog rada učitelja razredne nastave. Stoga su učitelji dužni planirati i organizirati izvannastavne aktivnosti koje se najčešće održavaju jednom tjedno (Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, NN 34/2014 (102/2019)). Ulogu učitelja u provođenju izvannastavnih aktivnosti metaforički opisuje sljedeći citat: „Slobodno vrijeme je kao glazbeni orkestar. Ako ga vodi i predvodi dobar dirigent, on dobro svira i, obrnuto, ako nema dirigenta, tada je orkestar neusklađen i nesimfoničan“ (Plenković, 1997, str. 7). Ključnu ulogu u provođenju izvannastavnih aktivnosti ima učitelj koji bi trebao imati potporu školske uprave, mogućnost samostalnog odabira i planiranja željene aktivnosti te priliku za stručno usavršavanje koje mu može pomoći u provođenju izvannastavnih aktivnosti (Svalina, Bistrović i Peko, 2016). Činjenica je da se studente učiteljskih studija većinom obrazuje za izvođenje redovne nastave, a gotovo nimalo za planiranje, pripremu i realizaciju izvannastavnih aktivnosti (Svalina i sur., 2016). Zbog toga učitelji veliku važnost pridaju stručnim usavršavanjima koja im pomažu u planiranju i pripremi za uspješno provođenje izvannastavnih aktivnosti. Prema Mlinarević i Brust (2009) za kvalitetno provođenje izvannastavnih aktivnosti nije dovoljan samo angažman učitelja već su potrebna stručna znanja i metodička priprema koja se mogu ostvariti stručnim usavršavanjem učitelja.

Učiteljeva uloga je pomagati učenicima, usmjeravati ih i poticati (Svalina i sur., 2016). Za Topolovčana učitelj je u izvannastavnim aktivnostima „pokretač, animator i organizator, a kasnije preuzima ulogu mentora i savjetnika, voditelja grupe“ (Topolovčana, 2011, str. 110). Učitelj bi trebao biti fleksibilan u organizaciji i provođenju izvannastavnih aktivnosti, osobito u radu s učenicima mlađe dobi čiji su interesi još uvijek promjenjivi i nestalni (Cindrić, 1992 prema Proleta i Svalina, 2011). Zadaća učitelja je osigurati optimalne uvjete za rad, zainteresirati učenike, omogućiti im da samostalno odabiru i prezentiraju sadržaje koji su im zanimljivi, omogućiti im da se razvijaju na osobnoj razini i zadovoljiti njihove potrebe. U izvannastavnim aktivnostima učitelj mora „na nenametljiv način predočiti sadržaje za koje zna da će učenika zainteresirati, potaknuti u njemu želju za otkrivanjem te ga usmjeriti u poželjnom pravcu, tj. uputiti ga na savladavanje željene aktivnosti“ (Fudurić, 2012, str. 109).

Pravi je izazov za učitelja osmisliti kvalitetnu izvannastavnu aktivnost u skladu s financijskim i materijalnim uvjetima škole. Učitelji su često ograničeni u odabiru materijala i nastavnih sredstava potrebnih za izvođenje izvannastavne aktivnosti. Ograničeni organizacijski, kadrovski i materijalni uvjeti pojedinih škola često su uzrok neraznolike ponude izvannastavnih aktivnosti (Mlinarević i Brust, 2009). Zbog navedenog problema učitelji su često prisiljeni na kreiranje i odabir jednostavnijih izvannastavnih aktivnosti koje većinom ne izazivaju osobit interes učenika.

Izvannastavne aktivnosti idealno su mjesto za otkrivanje osobnosti i vještina učenika, a učitelje često dovode do novih spoznaja o zanimljivim i uspješnim oblicima rada. U skladu s time, Cindrić (1992) dolazi do zaključka kako bi učitelji trebali prenositi pozitivna otkrića iz izvannastavnih aktivnosti u redovnu nastavu. U izvannastavnim aktivnostima dominira sloboda izražavanja, individualizacija, demokratičnost odnosa, topla i vedra radna klima, radost stvaranja, održavanje stalne motiviranosti za rad i slično (Cindrić, 1992). To su elementi koji bi trebali biti zastupljeni i u redovnoj nastavi. Navedeni zaključak potvrđuje i autorica Vidulin-Orbanić (2008b) koja navodi da su pojedini učitelji promijenili svoje stajalište u vezi redovne nastave na koju su, prije korištenja istih metoda kao i u izvannastavnim aktivnostima, gledali kao kruti nastavni proces. „Učitelj koji je bio organizator, poticatelj i koordinator u nastavnom procesu želio je da mu takva postane i redovita nastava: zanimljiva, bogata različitim ali primjerenim sadržajima, rasterećena nepotrebnih sadržaja i obavijesti, funkcionalna, stvarna, istraživačka, suradnička, na zadovoljstvo učenika i njega samoga“ (Vidulin-Orbanić, 2008b, str. 86-87).

4. IZVANNASTAVNE GLAZBENE AKTIVNOSTI

Osnovne glazbene kompetencije koje učenici stječu u redovnoj nastavi mogu se produbljivati i detaljnije usvojiti u izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Ponuda izvannastavnih glazbenih aktivnosti ovisi o stručnosti i zainteresiranosti učitelja, ali i materijalnim i financijskim uvjetima škole. Voditelji izvannastavnih glazbenih aktivnosti najčešće su učitelji glazbene kulture ili učitelji razredne nastave koji za vrijeme obrazovanja na učiteljskom studiju stječu osnovne glazbene kompetencije u obliku teorijskog, praktičnog i metodičkog znanja. Učitelji razredne nastave koji se odlučuju za provođenje izvannastavnih glazbenih aktivnosti, najčešće su oni koji su se i sami tijekom života bavili glazbom (Svalina i sur., 2016). Na početku svake školske godine učitelji su dužni napraviti izvedbeni plan i program provođenja određene izvannastavne aktivnosti (Vidulin-Orbanić, 2013). S obzirom na to da nastavni sadržaji izvannastavnih aktivnosti nisu propisani kurikulumom, učitelji imaju potpunu slobodu u odabiru željenih sadržaja. Aktivnosti koje su najzastupljenije u izvannastavnim glazbenim aktivnostima najčešće su: pjevanje, sviranje, skladanje, uvježbavanje glazbeno-scenskih prikaza, uvježbavanje folklornih elemenata i slično (Vidulin-Orbanić, 2013).

U ovom poglavlju analizirat će se i usporediti zastupljenost izvannastavnih glazbenih aktivnosti u hrvatskim i europskim školama s osobitim naglaskom na analize aktivnosti koje uključuju usvajanje vještine sviranja instrumenta u bilo kojem obliku.

4.1. Izvannastavne glazbene aktivnosti u kurikulumima europskih škola

Brojne europske škole već dugi niz godina djeluju po programu cjelodnevne škole što znači da učenici imaju redovnu nastavu do 12 ili 13 sati, a nakon toga borave u školi do 16, 17 ili 18 sati. Njihov boravak u školi nakon redovne nastave pomno je strukturiran i organiziran. Učenici imaju osiguran ručak i vrijeme za odmor, u školi rješavaju domaću zadaću, a imaju i priliku uključiti se u razne izvannastavne aktivnosti te na taj način kvalitetno ispuniti vrijeme u školi. Prema Kuntin (2020), boravak učenika u njemačkim školama u poslijepodnevnom satima uključuje topli obrok, pomoć pri pisanju domaće zadaće te sudjelovanje u raznim sportskim, glazbenim, umjetničkim, dramskim i plesnim aktivnostima. Stoga je vrlo vjerojatno da učenici nakon cjelodnevnog boravka

u školi preostali dio dana mogu posvetiti obitelji, s obzirom na to da većinu školskih obaveza i aktivnosti obavljaju unutar školske ustanove.

Osnovne škole u Europi nude razne izvannastavne glazbene aktivnosti. Svaka se škola ističe po izboru i jedinstvenosti izvannastavnih aktivnosti, a informacije o ponudi izvannastavnih glazbenih aktivnosti mogu se pronaći na web stranicama europskih škola, odnosno, u školskom kurikulumu. Većina izvannastavnih glazbenih aktivnosti u europskim školama izvodi se u poslijepodnevnom satima u obliku skupne ili individualne nastave.

Autori Šulentić Begić i Begić (2014) spominju izvannastavne glazbene aktivnosti u njemačkim školama koje se odnose na pjevanje učenika u školskim zborovima, sviranje u orkestru i drugim instrumentalnim sastavima. Navedene aktivnosti obično se odvijaju u poslijepodnevnom satima, nakon redovne nastave. Slična je ponuda izvannastavnih glazbenih aktivnosti i u talijanskim školama koje nude sudjelovanje u vokalnim ili instrumentalnim sastavima u opsegu od jednog sata tjedno (Šulentić Begić i Begić, 2014).

Kao što je već navedeno, tjedni broj sati nastave glazbe u Austriji je jedan sat tjedno. No, taj se broj može povisiti do pet ili šest sati tjedno. Škole imaju slobodu u određivanju tjednog broja sati pa čak i sadržaja samog nastavnog predmeta (Rojko, 2006). Škola koja odluči znatno povećati broj sati glazbene kulture omogućuje učenicima jedan sat tjedno zbornog pjevanja, dva sata tjedno sviranja instrumenta i jedan sat tjedno glazbenog oblikovanja (Rojko, 2006). Informacije o izvannastavnim glazbenim aktivnostima mogu se pronaći na web stranicama austrijskih škola, pa tako *Vienna International School* (<https://www.vis.ac.at/extra-curricular/arts>) nudi aktivnosti kao što su: koncertni pjevači, početni - srednji - napredni bend, gudački ansambl i ansambl gitara. Osnovna škola *Danube* (<https://www.danubeschool.com/students/activities>) u Beču nudi slične izvannastavne glazbene aktivnosti kao što su zbor, učenički bendovi svih dobnih skupina, skupno sviranje blok-flaute i individualne poduke iz raznih instrumenata.

Skupna nastava instrumenta izrazito je cijenjena u engleskim školama u kojima učenici u redovnoj nastavi uče svirati ritmičke i melodijske instrumente (Model Music Curriculum, 2021). Škole osiguravaju velik broj instrumenata koje djeca koriste u nastavi glazbe. Upravo zbog toga najčešće izvannastavne glazbene aktivnosti koje se nude u engleskim školama su individualne poduke iz klavira, gitare i bubnjeva kao što je to slučaj u *The Orion Primary School* (<https://www.theorion.org.uk/curriculum-2/>) u Engleskoj. *Fringford C of E School*

[\(https://fringford.oxon.sch.uk/information/curriculum-information/enrichment/extra-curricular-activities/\)](https://fringford.oxon.sch.uk/information/curriculum-information/enrichment/extra-curricular-activities/) u Engleskoj nudi izvannastavnu glazbenu aktivnost pod nazivom *iRock Music* koja se izvodi jednom tjedno u trajanju od 30 minuta. Članovi benda su učenici iste ili približno iste dobi, a sastavi se formiraju prema broju godina koji učenici uče svirati. Veličina benda ograničena je na devet učenika kako bi se svakom djetetu osigurao individualni pristup i najbolje iskustvo učenja. Učenici u bendu najčešće sviraju električnu gitaru, klavijature, bubnjeve te pjevaju.

European International School of Barcelona (<https://www.eisbarcelona.com/en/students-life/after-school-activities/>) aktivno radi na razvoju glazbenih sposobnosti svojih učenika nudeći im razne izvannastavne glazbene aktivnosti. Jedna od izvannastavnih glazbenih aktivnosti u ovoj školi je individualna nastava instrumenta, a učenici imaju priliku izabrati neke od ponuđenih: klavir, violina, violončelo, flauta, klasična gitara, električna gitara i bubnjevi. Nadalje, učenici imaju priliku uključiti se u pop i rock bendove. Osim toga, učenici imaju priliku sudjelovati u izvannastavnoj glazbenoj aktivnosti zbor u kojoj usvajaju i pjevaju pjesme različitih stilova, pjesme iz različitih zemalja te pjesme na različitim jezicima. Učenici aktivno sudjeluju u priredbama i smotrama koje se odvijaju u školi tijekom cijele godine.

U slovenskim se školama većinom nudi izvannastavna glazbena aktivnost zbor i razne vokalne skupine za učenike mlađe i starije dobi, a *Osnovna šola Bežigrad* (<http://www.osbezigrad.com/interesne-dejavnosti/>) uz pjevanje u zboru uči djecu i svirati ukulele. *Osnovna šola Martina Krpana* (<https://www.os-mk.si/interesne-dejavnosti/>) nudi izvannastavnu glazbenu aktivnost učenja sviranja flaute za učenike drugog i trećeg razreda. Analizom školskog kurikula u slovenskim školama ne uočavaju se drugi oblici izvannastavnih glazbenih aktivnosti koje uključuju usvajanje vještine sviranja instrumenta. No, mogući razlog tome jest taj što učenici u slovenskim školama usvajaju vještinu sviranja instrumenta u redovnoj nastavi s obzirom na to da je satnica nastave glazbe u Sloveniji dvostruko veća nego u drugim europskim državama. Osim toga, prema Programi in učni načrti v osnovni šoli, učenici u Sloveniji mogu birati između čak tri izborna glazbena predmeta, a to su: *Igra u ansamblu*, *Glazbena djela* i *Glazbeni projekt*. Dokument koji detaljno opisuje ciljeve i sadržaje navedenih izbornih predmeta jest Izbirni predmet: program osnovnoškolskega izobraževanja (2004). Izbirni predmeti vode se načelom individualizacije što omogućuje sudjelovanje učenika s različitim glazbenim sposobnostima i iskustvima. Sudjelovanjem u izbornom predmetu *Igra u ansamblu* učenici će ovladati osnovnom tehnikom

pjevanja i sviranja instrumenata (instrumenti iz Orffovog instrumentarija, narodna, električna ili klasična glazbala), uvježbati motoriku i koordinaciju pokreta na instrumentima, improvizirati glasom i glazbalima i skladati. Sudjelovanjem u izbornom predmetu *Glazbena djela* učenici će naučiti razlikovati vokalnu, vokalno-instrumentalnu i instrumentalnu glazbu, aktivno slušati duža glazbena djela, upoznati kulturnu baštinu raznih zemalja, posjećivati glazbene događaje kao što su koncerti, opere, baleti i tako dalje. Sadržaj izbornog predmeta *Glazbeni projekt* podrazumijeva sintezu različitih aktivnosti kojima učenici razvijaju svoju kreativnost. Učenici koji sudjeluju u navedenom izbornom predmetu bave se glazbenom produkcijom i kreativnim istraživanjem te sudjeluju u raznim nastupima kao što su: izvođenje glazbene predstave (lutkarska, dramska), pjevački nastup i glazbena bajka. Osim toga, učenici rade na ozvučenju filma, pripremaju glazbu za školsku radijsku emisiju te se aktivno služe računalnim programima za osmišljavanje glazbenih sadržaja (Izbirni predmet: program osnovnoškolskega izobraževanja, 2004).

Tablica 2: Pregled izvannastavnih glazbenih aktivnosti u europskim državama

DRŽAVA	IZVANNASTAVNE GLAZBENE AKTIVNOSTI
Njemačka	zbor, individualna nastava instrumenta, orkestar
Italija	zbor, individualna nastava instrumenta
Austrija	zbor, individualna nastava instrumenta, bend, gudački ansambl, ansambl gitara
Engleska	zbor, individualna nastava instrumenta, bend
Španjolska	zbor, individualna nastava instrumenta, pop i rock bend
Slovenija	zbor, individualna nastava instrumenta

U tablici 2 prikazane su izvannastavne glazbene aktivnosti koje su najzastupljenije u raznim europskim školama. Najzastupljenija izvannastavna glazbena aktivnost je zbor, zatim slijedi individualna nastava instrumenta, a nešto manje su zastupljene izvannastavne aktivnosti ansambl, bend i orkestar. Nastavno područje sviranje u europskim je školama većinom zastupljeno u redovnoj nastavi, ali se stečeno znanje i vještine proširuju u izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Za razliku od europskih škola, u hrvatskim školama nastavno područje sviranje,

pravih glazbenih instrumenata kao što su gitara, sintetizator zvuka, violina, blok-flauta i slično, još uvijek nije zastupljeno u redovnoj nastavi. Stoga bi se navedena vještina mogla, po uzoru na europske države, usvojiti u izvannastavnim glazbenim aktivnostima. No, postavlja se pitanje postoje li u hrvatskim školama izvannastavne glazbene aktivnosti koje uključuju sviranje instrumenata i u kojoj su mjeri zastupljene. U sljedećem odlomku nastojat će se pronaći odgovori na navedena pitanja analizom i prikazom postojećih izvannastavnih glazbenih aktivnosti u hrvatskim školama.

4.2. Izvannastavne glazbene aktivnosti u hrvatskim školama

Izvannastavne aktivnosti razlikuju se od škole do škole te pridonose njihovoj posebnosti i prepoznatljivosti. One mogu biti stalne (svake godine se izvode iste aktivnosti) ili promjenjive. Pojedine aktivnosti dovoljno su dobre da već godinama privlače učeničku pažnju stoga se one ne mijenjaju nego je ponuda svake školske godine ista. No, pojedine izvannastavne aktivnosti zahtijevaju promjenu sadržaja s obzirom na to da živimo u užurbanom svijetu stalnih promjena, a pažnja učenika je sve slabija. To potvrđuje i istraživanje Landhuis, Poulton, Welch i Hancox (2007) čiji rezultati pokazuju značajne deficite u pažnji adolescenata koji su tijekom predškolske dobi bili izloženi medijima, odnosno ekranima (Đapić, Buljan Flander, Selak Bagarić, 2020). Rezultati istraživanja Đapić i sur. (2020) pokazuju da više od 60% roditelja ponekad ili češće djeci omogućuju korištenje ekrana s ciljem zaokupljanja pažnje. Autorice se osvrću na zabrinutost istraživača koji naglašavaju negativan utjecaj dugoročnog korištenja elektroničkih uređaja na pažnju djeteta. Landhuis i sur. (2007) su na temelju provedenog istraživanja pronašli povezanost između gledanja televizije u ranom djetinjstvu i problema s pažnjom koji se počinju javljati kod djece u adolescenciji (Đapić i sur., 2020). Sličnu zabrinutost dijele i Kirkorian, Wartella i Anderson (2008) čiji rezultati istraživanja pokazuju da sadržaj koji djeca gledaju na televiziji također može utjecati na probleme s pažnjom u njihovu budućem životu, a tome osobito pridonose nasilni sadržaji (Đapić i sur., 2020). Pojavom medija i suvremene tehnologije pojavile su se i nove vještine koje učenici trebaju usvojiti (MZOŠ-NOK, 2011). Stoga bi se ponuda izvannastavnih aktivnosti u školama trebala češće mijenjati i prilagođavati novijim generacijama učenika kako bi se zadovoljile njihove potrebe i obuhvatila znanja, sposobnosti i vještine koje su im potrebne za suvremeni život.

Ovaj se rad konkretno bavi izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Glazba svakodnevno okružuje ljude i ima snažan utjecaj na njihov razvoj, osobito djece i mladih. Učenici koji su uključeni u izvannastavne glazbene aktivnosti razvijaju svoje umjetničke i kreativne sposobnosti, ostvaruju nova prijateljstva te aktivno surađuju s učiteljima. No, često zbog slabije ponude izvannastavnih glazbenih aktivnosti, djeca i njihovi roditelji posežu za izvanškolskim aktivnostima čija je ponuda vrlo bogata i raznolika. Prema istraživanju Šulentić Begić i sur. (2021), 8,5% učenika prigradskih i 12,4% učenika gradskih škola pohađaju glazbenu školu, a instrumenti koje učenici najčešće sviraju su klavir i gitara. Istraživanje također pokazuje da 15,0% učenika prigradskih i 15,7% učenika gradskih škola pohađa tečajeve sviranja ili privatne sate sviranja izvan škole (Šulentić Begić i sur., 2021), a najomiljeniji instrumenti također su klavir i gitara. Na temelju navedenih rezultata može se zaključiti da učenici imaju želju i potrebu za sviranjem instrumenata. Stoga se postavlja pitanje imaju li učenici u hrvatskim školama mogućnost za usvajanje vještine sviranja instrumenta i na koji način se ona ostvaruje. Izvanškolske aktivnosti često su profesionalnog karaktera te zahtijevaju izdvajanje određenih financijskih sredstava koje obitelji koje žive u siromaštvu često ne mogu priuštiti svojoj djeci (Družić Ljubotina, 2022). Učenici su zbog toga često u nepovoljnom položaju u odnosu na učenike čiji si roditelji mogu priuštiti upis u glazbenu školu ili neku drugu izvanškolsku aktivnost. Osim toga, nemaju sva djeca interes za profesionalnim bavljenjem glazbe. Raznolikom ponudom izvannastavnih glazbenih aktivnosti pružila bi se mogućnost za uključivanje i sudjelovanje svim zainteresiranim učenicima u općeobrazovnoj školi. U nastavku ovog potpoglavlja slijedi ponuda postojećih izvannastavnih glazbenih aktivnosti u hrvatskim školama prema rezultatima provedenih istraživanja.

Autorice Dubovicki, Svalina i Proleta (2014) provele su istraživanje o zastupljenosti svih izvannastavnih aktivnosti u školskim kurikulumima osnovnih škola Osječko-baranjske županije, u gradu Osijeku te manjim naseljima udaljenim do deset kilometara od Osijeka. U istraživanju je sudjelovalo petnaest osječkih osnovnih škola i petnaest osnovnih škola iz manjih naselja. Istraživanje je pokazalo da u nižim razredima u osječkim školama prevladava izvannastavna glazbena aktivnost *mali zbor*, a u osnovnim školama iz manjih naselja prevladavaju aktivnosti *mali zbor*, *glazbena skupina*, *glazbeno-scenska skupina*, *mali svirači (melodika i sintesajzer)*. Između navedenih aktivnosti ističe se *mali zbor* kao aktivnost koju provodi većina škola, dok se ostale aktivnosti (*glazbena skupina*, *glazbeno-scenska skupina*, *mali svirači*), svaka za sebe, pojavljuju samo u jednoj školi (Dubovicki i sur., 2014). Prema rezultatima istraživanja, u višim razredima

osječkih škola prevladavaju raznovrsne izvannastavne glazbene aktivnosti kao što su: *veliki zbor, orkestar, sintesajzer, skupina afričkih bubnjeva dembe, instrumentalna skupina i glazbena mladež*. Aktivnost koja je ponovno najzastupljenija u većini škola je *veliki zbor* dok se ostale aktivnosti pojavljuju samo u jednoj ili dvije škole (Dubovicki i sur., 2014). U osnovnim školama iz manjih naselja prevladavaju aktivnosti *veliki zbor, tamburaška skupina, sintesajzer i napredni tamburaši*. Može se zaključiti da se u navedenim izvannastavnim glazbenim aktivnostima njeguje sviranje tradicijskih glazbala tog područja Republike Hrvatske. No, činjenica je da se sve ostale aktivnosti provode samo u nekoliko škola na području cijele županije.

Šulentić Begić i sur. (2021) također su proveli istraživanje na području Osječko-baranjske županije kojim su utvrdili zastupljenost izvannastavnih i izvanškolskih glazbenih aktivnosti koje se nude učenicima od četvrtog do osmog razreda osnovne škole. Istraživanje je provedeno u jednoj gradskoj i jednoj prigradskoj osnovnoj školi na području Osječko-baranjske županije. Rezultat istraživanja koji je zabrinjavajuć i ukazuje na nedostatke jest podatak da 66,5% ispitanika (učenika) uopće ne pohađa izvannastavne glazbene aktivnosti. Najzastupljenija izvannastavna glazbena aktivnost, prema navedenom istraživanju, jest *zbor*. Zbor je najzastupljenija aktivnost jer omogućuje odgojno i stupnjevito djelovanje učenika različitih glazbenih sposobnosti, financijski je ekonomična aktivnost i ne zahtijeva materijalne uvjete koje zahtijeva, na primjer, aktivnost skupnog instrumentalnog muziciranja (Radočaj-Jerković, 2017 prema Šulentić Begić i sur., 2021). Sljedeće izvannastavne glazbene aktivnosti koje djeluju u školama iz navedenog istraživanja su *glazbena radionica i bend*. Prema rezultatima već spomenutog istraživanja (Šulentić Begić i sur., 2021), instrumenti koje učenici najčešće sviraju u glazbenim školama i izvanškolskim aktivnostima su klavir i gitara. S obzirom na navedeno, može se zaključiti da problem nije u nedostatku interesa učenika prema sviranju instrumenata, već u manjku ponude raznovrsnih izvannastavnih glazbenih aktivnosti u osnovnim školama.

Voditeljica Županijskog stručnog vijeća, Martina Tunuković anketnim upitnikom prikupila je podatke o provođenju izvannastavnih aktivnosti u školama Zagrebačke županije u 2021./2022. školskoj godini (<https://www.skole.hr/izvannastavne-aktivnosti-u-zagrebackoj-zupaniji/>). Prema prikupljenim podacima, izvannastavne glazbene aktivnosti koje djeluju na području Zagrebačke županije su: *Glazbeno-scenska skupina, Pjevam, sviram, plešem, Pjevački zbor, Mali zbor, Pjevački zbor i bend, Školski bend, Školski orkestar i Slušaonica*. S obzirom na navedene podatke,

može se zaključiti da je ponuda izvannastavnih glazbenih aktivnosti na području Zagrebačke županije bogata i raznolika.

Autorica Vidulin-Orbanić (2008b) na temelju istraživanja o izvannastavnim glazbenim aktivnostima u istarskim školama ustanovila je provode li škole takve aktivnosti i koje se glazbene aktivnosti nude učenicima. U istraživanju su sudjelovale 34 osnovne škole na području Istarske županije. Rezultati pokazuju da 88% istarskih škola provodi izvannastavne glazbene aktivnosti, a neke od njih su: *pjevački zbor*, *pojedinačno sviranje*, *sviranje u ansamblu*, *glazbena slušaonica*, *skladanje*, *folklor* i *glazbeni projekt*. Najzastupljenija izvannastavna glazbena aktivnost u istarskim školama jest *zbor*, a instrumenti koje učenici uče svirati u izvannastavnoj glazbenoj aktivnosti *pojedinačno sviranje* su: gitara, blok-flauta, melodika i tradicijska istarska glazbala.

Na području Zadarske i Šibensko-kninske županije autorica Valjan Vukić (2016) provela je istraživanje o sudjelovanju učenika u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. U istraživanju su sudjelovali učenici od šestog do osmog razreda osnovne škole. Postotak učenika koji sudjeluje u izvannastavnim aktivnostima sličan je postotku na području Osječko-baranjske županije. Naime, rezultati su pokazali da u izvannastavnim aktivnostima sudjeluje 34,6% učenika, dok ih 65,4% ne sudjeluje ni u kojem obliku izvannastavnih aktivnosti (Valjan Vukić, 2016). Još jedan problem koji se javlja jest, prema Valjan Vukić (2016), nekontinuirano provođenje izvannastavnih aktivnosti u pojedinim školama. Pojedine škole njeguju tradiciju i kontinuirano izvode određene izvannastavne aktivnosti dok druge to ne njeguju, često mijenjaju ponudu izvannastavnih aktivnosti ili ih uopće ne provode. Rezultati navedenog istraživanja pokazali su da 14,9% učenika sudjeluje u kulturno-umjetničkim izvannastavnim aktivnostima, a glazbene aktivnosti koje učenici pohađaju su: *zbor*, *orkestar*, *školski bend* i *klapa*. Zanimljiva je ponuda izvannastavne glazbene aktivnosti *klapa* koja je, kao i tamburica u Osječko-baranjskoj županiji, karakteristična za područje Zadarske i Šibensko-kninske županije. Navedeno ukazuje na činjenicu da tradicijska glazba i glazbala pojedinog regionalnog područja mogu biti poticajna za provođenje izvannastavnih glazbenih aktivnosti.

Krnić i Grgat (2016) proveli su istraživanje o izvannastavnim glazbenim aktivnostima koje se nude u osnovnim školama grada Splita. U istraživanju su sudjelovale 22 osnovne škole na području grada Splita. Ponuda izvannastavnih glazbenih aktivnosti na ovome području vrlo je bogata. Aktivnosti u koje se učenici mogu uključiti su: *školski zbor*, *zbor učenika nižih razreda*,

zbor učenika viših razreda, folklorna skupina, dječja vokalna skupina, ritmička skupina, blok-flauta, orkestar, orkestar mandolina, hrvatska tradicijska glazba, glazbena radionica i dramsko-plesna skupina. Najprisutnija izvannastavna glazbena aktivnost u školama koje su sudjelovale u navedenom istraživanju jest *zbor*, dok su aktivnosti *orkestar mandolina, hrvatska tradicijska glazba, glazbena radionica i dramsko-plesna skupina* najmanje zastupljene (Krnić i Grgat, 2016). Postotak učenika koji je uključen u izvannastavne glazbene aktivnosti sličan je kao i u prethodno navedenim istraživanja, a iznosi 11,8%. Kao i u većini hrvatskih škola, najveći je broj učenika iz navedenog istraživanja uključen u izvannastavnu glazbenu aktivnost *zbor*, a najmanji broj učenika uključen je u aktivnosti kao što su *orkestar i orkestar mandolina*.

Tablica 3: Ponuda izvannastavnih glazbenih aktivnosti u Republici Hrvatskoj

ŽUPANIJA	IZVANNASTAVNE GLAZBENE AKTIVNOSTI
OSJEČKO-BARANJSKA	<i>zbor, glazbena skupina, glazbeno-scenska skupina, glazbena radionica, bend, mali svirači, orkestar, sintesajzer, skupina afričkih bubnjeva đembe, tamburaška skupina, napredni tamburaši</i>
ZAGREBAČKA	<i>glazbeno-scenska skupina; pjevam, sviram, plešem; pjevački zbor, mali zbor, pjevački zbor i bend, školski bend, školski orkestar, slušaonica</i>
ISTARSKA	<i>pjevački zbor, pojedinačno sviranje, sviranje u ansamblu, glazbena slušaonica, skladanje, folklor, glazbeni projekt</i>
ZADARSKA	<i>zbor, orkestar, školski bend, klapa</i>
ŠIBENSKO-KNINSKA	<i>zbor, orkestar, školski bend, klapa</i>
SPLITSKO-DALMATINSKA	<i>školski zbor, folklorna skupina, dječja vokalna skupina, ritmička skupina, blok-flauta, orkestar, orkestar mandolina, hrvatska tradicijska glazba, glazbena radionica, dramsko-plesna skupina</i>

U Tablici 3 prikazana je ponuda izvannastavnih glazbenih aktivnosti u nekoliko hrvatskih županija prema rezultatima navedenih istraživanja. Analizom provedenih istraživanja može se zaključiti da je zbor najčešća izvannastavna glazbena aktivnost u analiziranim županijama. Zbor je vrlo ekonomična aktivnost s obzirom na to da ne zahtijeva veće financijske napore škole i okuplja velik broj učenika u isto vrijeme. Osim toga, zbor je aktivnost koja omogućuje sudjelovanje učenika različitih glazbenih sposobnosti te pozitivno djeluje na razvoj osjećaja pripadanja i suradnje učenika sa svojim vršnjacima. S druge strane, najmanje zastupljena izvannastavna glazbena aktivnost u navedenim županijama je sviranje. Iz tablice 3 vidljivo je da svaka od navedenih županija ima u ponudi izvannastavnih glazbenih aktivnosti određeni oblik sviranja instrumenata, a neki od njih su: sintetizator zvuka, melodika, tamburica, blok-flauta. Osim toga, škole nude i razne oblike skupnog muziciranja (orkestar, bend, klapa, skupina afričkih bubnjeva, sviranje u ansamblu). No, problem je što se navedene aktivnosti provode u manjem broju škola, a ako se i provode, njima je obuhvaćen manji broj učenika. Osim toga, gotovo ni u jednom analiziranom istraživanju nije spomenuto sviranje gitare u bilo kojem obliku izvannastavne aktivnosti. Gitara je instrument koji je izrazito pogodan za individualnu, ali i skupnu nastavu, osobito u izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Više o gitari kao o mogućoj izvannastavnoj glazbenoj aktivnosti slijedi u nadolazećim poglavljima.

Uspoređujući ponudu izvannastavnih glazbenih aktivnosti u europskim i hrvatskim školama, može se zaključiti da je zbor u većini država najzastupljenija aktivnost. U hrvatskim školama rijetko se svira na instrumentima kao što su sintetizator zvuka i gitara u redovnoj nastavi. Takav oblik nastave ostvaruje se u izvannastavnim aktivnostima koje provodi manji broj hrvatskih škola. Ponuda izvannastavnih glazbenih aktivnosti u Hrvatskoj je raznovrsna, no problem je u tome što ih ne provode sve škole. Međutim, interesa za izvannastavne glazbene aktivnosti ne nedostaje, a to potvrđuju i učenički stavovi i odgovori prema rezultatima brojnih istraživanja. Autorice Dubovicki i sur. (2014) su na temelju provedenog istraživanja prikupile učeničke odgovore na pitanje što je za njih izvannastavna glazbena aktivnost koju pohađaju. Učenici smatraju glazbene aktivnosti *mjestom radosti, druženja, ali i učenja, mjestom zabave i igranja uz glazbu* (Dubovicki i sur., 2014). Osim toga, istraživanje je potvrdilo da se, sudjelovanjem u izvannastavnim glazbenim aktivnostima i nastupima kojima učenici pokazuju što su usvojili, kod njih javljaju pozitivne i ugodne emocije. Slično potvrđuju i odgovori učenika iz istraživanja koje su provele autorice Proleta i Svalina (2011). Autorice su provele intervju s učenicama četvrtih razreda koje pohađaju

izvannastavnu glazbenu aktivnost zbor. Sudjelovanje u zboru kod ispitanih učenica izaziva osjećaje veselja, sreće, poletnosti, uzbuđenosti i radosti. Osim pozitivnih stavova učenika o izvannastavnim glazbenim aktivnostima, takve imaju i učitelji koji ih provode. Svalina i sur. (2016) proveli su istraživanje o stavovima učitelja razredne nastave o izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Na temelju provedenih intervjua, većina učitelja odabire pojedinu aktivnost zbog toga što su se i sami bavili određenim glazbenim područjem u nekom razdoblju svog života. Učitelji u suradnji s učenicima organiziraju navedene aktivnosti i nastavu. Učitelji koji su sudjelovali u navedenom istraživanju navode da ih rad u izvannastavnim glazbenim aktivnostima ispunjava, a isplativost vlastitog truda i rada kojeg prati osjećaj sreće i zadovoljstva najbolje uočavaju nakon svakog javnog nastupa svojih učenika (Svalina i sur., 2016).

4.3. Nedostatak instrumentalnih izvannastavnih glazbenih aktivnosti u hrvatskim školama

Kao što je već navedeno, u hrvatskim se školama u posljednjih trideset godina rijetko učenike uči svirati melodijske instrumente. Rojko (2012) navodi da se učenike do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća u općeobrazovnoj školi nastojalo poučiti vještini sviranja i glazbenog opismenjavanja u svrhu pjevanja po notama. Međutim, 1984. godine dolazi do smanjenja satnice glazbene kulture na jedan sat tjedno, dok je u razdoblju od 1960. do 1984. godine ona bila dvostruko veća (Svalina, 2015). Smanjenje satnice utjecalo je na poučavanje vještina sviranja i pjevanja po notama za koje kreatori novih glazbenih kurikula smatraju da nije moguće kvalitetno usvojiti u općeobrazovnoj školi (Rojko, 2012). No, bez obzira na malu satnicu redovne nastave glazbene kulture, Svalina (2015) navodi mogućnost njezina proširivanja uključivanjem učenika u izvannastavne glazbene aktivnosti. Ponuda takvih aktivnosti (a osobito izvannastavnih aktivnosti u kojima se glazbeno opismenjava učenika i poučava vještini sviranja instrumenta) u hrvatskim je općeobrazovnim školama prilično siromašna što potvrđuju i gore navedena istraživanja. Zbog toga učenici često posežu za raznim izvanškolskim aktivnostima kao što su glazbena škola ili tečajevi sviranja. Međutim, u današnje bi vrijeme svi učenici trebali imati jednake obrazovne mogućnosti. Prema rezultatima istraživanja (Gergorić, 2019) 45% ispitanih učenika nema priliku pohađati glazbenu školu u svojem mjestu stanovanja, a upravo ti učenici pokazuju

najveći interes za uključivanje u izvannastavne glazbene aktivnosti. Stoga bi škole učenicima trebale omogućiti odabir raznovrsnijih aktivnosti i pružiti mogućnost usvajanja vještine sviranja instrumenta, sudjelovanja u orkestru, ansamblu ili bilo kojoj vrsti glazbenih sastava, osobito onim učenicima čiji si roditelji ne mogu priuštiti financiranje izvanškolskih aktivnosti. Osim toga, učenici u većini slučajeva pohađaju izvannastavne aktivnosti neposredno nakon redovne nastave što znači da bi nakon školskog dana (tijekom kojeg izvrše sve svoje školske obveze) mogli kvalitetno provoditi vrijeme sa svojom obitelji. To se želi postići uvođenjem cjelodnevne osnovne škole koja „treba indirektno voditi većem dostupnom vremenu za roditelje/skrbnike i obitelj, ali i znatno većem raspoloživom izvanškolskom vremenu koje učenicima stoji na raspolaganju za igru i druženje s vršnjacima“ (Eksperimentalni program „Osnovna škola kao cjelodnevna škola - Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja“, str. 6). Jedan od glavnih ciljeva uvođenja cjelodnevne škole jest povećanje kvalitete života učenicima, ali i njihovim roditeljima.

Prema rezultatima istraživanja koje je provela autorica Gergorić (2019) na području Republike Hrvatske najzastupljenija izvannastavna glazbena aktivnost je zbor (94.22%), „potom slijede orkestri (tamburaški, mandolinski, harmonikaški, blok-flaute) zastupljeni s 25.85%, plesna grupa 25.80%, instrumentalna grupa 25.47%, folklorna grupa 22.97%, učenje instrumenta 17.48%, pjevanje u klapi 6.56%, glazbena radionica 6.15% i najmanje zastupljena aktivnost s 5.94% je glazbena slušaonica“ (Gergorić, 2019, str. 101). Autorica objašnjava da je ukupni broj odgovora veći od 100% s obzirom na to da su učenici mogli odabrati više odgovora na pitanje koje glazbene aktivnosti postoje u njihovoj školi (Gergorić, 2019). Rezultati navedenog istraživanja ukazuju na slabiju zastupljenost izvannastavnih glazbenih aktivnosti koje se bave poučavanjem vještine sviranja instrumenta. Učenici koji su sudjelovali u navedenom istraživanju iskazali su želju za učenjem sviranja instrumenta te najveći interes pokazuju prema sviranju gitare i klavira. Učitelji koji su sudjelovali u navedenom istraživanju ukazuju na problem neadekvatno opremljenih učionica i kabineta kao i nedostatak instrumenata za izvođenje spomenutih izvannastavnih glazbenih aktivnosti.

Učitelji primarnog obrazovanja koji se odlučuju za izvođenje izvannastavnih aktivnosti su najčešće oni koji su se i sami tijekom života bavili glazbenim aktivnostima (pjevanje, sviranje i ples) (Svalina i sur., 2016). Autorice također naglašavaju važnost kvalitetnijeg glazbenog

obrazovanja na učiteljskim studijima koje bi moglo rezultirati većim angažmanom u osnivanju izvannastavnih glazbenih aktivnosti od strane učitelja koji se tijekom života nisu bavili glazbom. Slično naglašavaju Dubovicki i sur. (2014) koje smatraju da bi se ponuda glazbenih kolegija na učiteljskim studijima trebala proširiti kako bi budući učitelji stekli kvalitetno glazbeno obrazovanje i bili spremni omogućiti širu ponudu izvannastavnih glazbenih aktivnosti svojim učenicima. Za uspješno provođenje izvannastavnih glazbenih aktivnosti učitelji trebaju biti kompetentni te se dodatno stručno usavršavati. Prema rezultatima istraživanja (Gergorić, 2019) učitelji koji pokazuju višu razinu motivacije za rad u izvannastavnim glazbenim aktivnostima su oni koji imaju status mentora i savjetnika. Osim toga, učitelji u statusu redovitiji su u stručnim usavršavanjima od učitelja koji nemaju status mentora ili savjetnika. Gergorić (2019) ukazuje na pozitivnu povezanost profesionalnog razvoja učitelja i kvalitetu provođenja izvannastavnih glazbenih aktivnosti. Autorica također naglašava potrebu za unaprjeđenjem područja profesionalnog razvoja učitelja u provođenju izvannastavnih glazbenih aktivnosti.

Jedan od mogućih razloga slabije ponude izvannastavnih instrumentalnih glazbenih aktivnosti jest nedostatak kvalitetnih glazbenih instrumenata. Međutim, navedeni problem učitelji rješavaju izradom vlastitih instrumenata od prirodnih materijala uz pomoć učenika. Tu činjenicu potvrđuju odgovori učitelja koji su sudjelovali u istraživanju (Svalina, 2015):

- „Udaraljke i zvečke sama s djecom izrađujem, ponešto i kupim o svom trošku, ponekad posudim (ksilofon) ili donesem od kuće.“
- „Uvijek je bio problem što nije bilo dječjih instrumenata pa smo ih onda pravili u suradnji s roditeljima (drveni štapići, zvečke, razne „šumeće“ kutijice). Instrumenata nikad dosta jer sva djeca vole svirati.“
- „Škola je slabo opremljena (nema niti jedan sintesajzer za razrednu nastavu). Nastava je kvalitetna onoliko koliko je učitelj spreman organizacijske nedostatke nadomjestiti vlastitim angažmanom.“
- „Školski instrumentarij je krajnje osiromašen i u potpunosti sam prepuštena samoj sebi i samostalnoj izradi pojedinih udaraljki.“ (Svalina, 2015, str. 139-140)

No, za kvalitetno učenje sviranja instrumenta u izvannastavnim glazbenim aktivnostima potrebni su pravi glazbeni instrumenti koje učitelji ne mogu samostalno izraditi. Ono čega ne nedostaje je literatura kojom se učitelji mogu poslužiti u osmišljavanju vlastitih aktivnosti. Vidulin-Orbanić

(2013) u knjizi *Glazbeno stvaralaštvo: teorijski i praktični prinos izvannastavnim glazbenim aktivnostima* donosi detaljne prijedloge za rad u sljedećim aktivnostima: zborna pjevanje, solističko i komorno vokalno muziciranje, solističko i komorno instrumentalno muziciranje, folklor, ples, glazba na računalu, glazbeno stvaralaštvo, skladanje i glazbeni projekt: školski mjuzikl. Osim stručne literature, učiteljima bi se trebala pružiti mogućnost stručnog usavršavanja u području provođenja instrumentalnih izvannastavnih glazbenih aktivnosti (Gergorić, 2019). Kada bi se učitelji osjećali pripremljeno i sigurno, za pretpostaviti je da bi se veći broj njih odlučio na kreiranje i provođenje instrumentalnih glazbenih aktivnosti. Prema mišljenju učitelja koji su sudjelovali u istraživanju (Svalina, 2015), kompetencije učitelja u poučavanju glazbene kulture usavršavaju se kroz radionice i seminare. Učitelji smatraju da im je potrebno kvalitetno glazbeno obrazovanje i mogućnost dodatnog stručnog usavršavanja putem raznih radionica, seminara, predavanja i slično.

5. SVIRANJE INSTRUMENTA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Glazba je u dječjem životu prisutna od najranije dobi. Već od malih nogu djeca slušaju glazbu te pokretima i govorom odgovaraju na nju. Važnost glazbe prepoznata je još od antičkih vremena i od tada se promišlja o njezinoj ulozi i zastupljenosti u odgoju i obrazovanju te se s vremenom uvodi u odgojno-obrazovni sustav kao nastavni predmet koji je dostupan svim učenicima koji pohađaju školu. Rojko navodi da je „glazba, dakle, neka vrsta odgojno-obrazovne konstante kroz cijelu povijest školstva“ (Rojko, 2012, str. 5). Prema kurikulumu „glazba je dio svih kultura svijeta te je, uz ostale umjetnosti, ključna za kvalitetan, skladan i cjeloviti razvoj svakog pojedinca“ (MZO-GKGU, 2019, str. 5). Brojni su pozitivni učinci koje glazba donosi općem razvoju djeteta i njegovih glazbenih sposobnosti. U kurikulumu je navedeno sljedeće: „Stoga nastava glazbe potiče i unaprjeđuje učenikov estetski razvoj, potiče kreativnost učenika, razvija učenikove glazbene sposobnosti i interese, razvija učenikovu svijest o očuvanju povijesno-kulturne baštine i osposobljava ga za življenje u multikulturnom svijetu“ (MZO-GKGU, 2019, str. 5). Prema Vrandečić i Didović (2010) glazba je univerzalno sredstvo za komunikaciju te se oduvijek koristila kako bi smirila, utješila, zabavila i razveselila djecu, za koju se može reći da su spontani stvaratelji glazbe. Djeca se glazbom izražavaju (svirajući i pjevajući), slušaju ju, doživljavaju ju na različite

načine, raspravljaju o doživljenom i slično. Kako bi dijete u potpunosti doživjelo glazbu poželjno je usvojiti vještinu sviranja instrumenta koja pridonosi općem psihofizičkom razvoju djeteta. Sviraanjem instrumenta i stvaranjem glazbe dijete uči izraziti vlastite misli i osjećaje prema svijetu i glazbi.

5.1. Utjecaj sviranja instrumenta na kognitivni, motorički, socijalni i emocionalni razvoj djeteta

Brojne su prednosti koje sviranje instrumenta donosi općem fizičkom i psihičkom razvoju djeteta. Sviranje instrumenta djeci pomaže u razvoju kognitivnih, motoričkih i socijalnih vještina. Osim toga, sviranje instrumenta pomaže djeci u razvoju samodiscipline te strategija za učinkovito nošenje s uspjehom i porazom (Covay i Carbonaro, 2010 prema Vidulin, 2018). Prema Vidulin (2018) sviraanjem instrumenta djeca uče biti odgovorna za uspjeh ili neuspjeh kolektiva, cijeniti tuđi rad i biti ponosna na sebe i vlastiti uspjeh. Sviranje instrumenta razvija kreativnost i maštu kod djece, a osim toga, pozitivno utječe na koncentraciju, preciznost i strpljenje (Plavša, Popović i Erić, 1961 prema Vidulin, 2018).

Znanstveno je dokazano da glazba i sviranje instrumenta aktiviraju veći dio ljudskog mozga. „Rezultati neuroznanstvenih istraživanja također dokazuju da ljudi koji se aktivno bave glazbom imaju veću količinu sive tvari u mozgu“ (Gaser i Schlaug, 2003 prema Atanasov Piljek i Jurkić Sviben, 2016, str. 19). Osim toga, sviranje instrumenta jednako razvija lijevu i desnu hemisferu mozga.

“Mnogi dijelovi mozga aktivni su tijekom slušanja glazbe. Međutim, kada izvodimo glazbu - pjevamo ili sviramo neki instrument, mozak radi na svim područjima: kognitivnom, bihevioralnom i emocionalnom, jer se aktiviraju centri za vizualnu, slušnu, motoričku i emocionalnu percepciju. U mozgu se događa pravi percepcijski vatromet.” (Collins, 2014 prema Avsec, 2021, str. 3)

Sviranje instrumenta također pomaže u razvoju govornih vještina, učenju stranih jezika i u matematici. Osobito je istaknuta povezanost matematike i glazbe koja utječe na razvoj spacijalne inteligencije pojedinca, a najviše se razvija upravo sviraanjem instrumenata (Atanasov Piljek i Jurkić Sviben, 2016). Istraživanjem koje su provele autorice Atanasov Piljek i Jurkić Sviben (2016)

potvrđeno je da su učenici koji su tijekom osnovnoškolskog obrazovanja svirali neki instrument imali bolje ocjene iz matematike u odnosu na učenike koji nikada nisu svirali neki instrument. Navedenim istraživanjem također je potvrđeno da su učenici koji sviraju instrumente bili uspješniji u savladavanju stranih jezika od učenika koji nisu svirali neki instrument. Istraživanjem se ustanovilo da sviranje instrumenta tijekom osnovnoškolske dobi djeteta rezultira odabirom visokog obrazovanja kod te iste djece, dok to nije bio slučaj kod djece koja tijekom osnovnoškolskog obrazovanja nisu učila svirati neki instrument (Atanasov Piljek i Jurkić Sviben, 2016). Brojni drugi autori ističu pozitivne utjecaje glazbe na kognitivni razvoj djeteta pa tako Schellenberg (2004) navodi prema Vidulin (2018) da su rezultati istraživanja pokazali povećanje kvocijenta inteligencije kod djece koja su određeno vrijeme učila svirati instrumente. Osim toga, sviranje instrumenta utječe i na bolji akademski uspjeh učenika što potvrđuju brojni autori i istraživanja (Atanasov Piljek i Jurkić Sviben, 2016; Hallam, 2010; Schumacher, 2009).

Nadalje, sviranje instrumenta pridonosi i motoričkom razvoju djeteta. Manji je broj istraživanja koja potvrđuju pozitivan utjecaj sviranja instrumenta na motorički razvoj djece školske dobi i viših uzrasta od onih koja se bave motoričkim razvojem predškolske djece (Nikolić, 2018). Gruhn (2002) i Kalmar (1982) istraživanjem su ustanovili da djeca predškolske dobi koja su sudjelovala u glazbenim aktivnostima pokazuju bolju motoričku koordinaciju i lakoću pokreta od djece koja nisu bila izložena glazbenim aktivnostima (Nikolić, 2018). Još je jedno istraživanje (de Vries, 2004) pokazalo pozitivan utjecaj glazbe na razvoj motoričkih vještina kod djece predškolske dobi koja su pohađala poseban glazbeni program (Nikolić, 2018). Novije generacije djece nažalost imaju sve slabije razvijene motoričke vještine, a mogući uzrok tome je pojava moderne tehnologije i sjedilački način života. Grubu i finu motoriku djece istraživali su Rajović, Davidović-Rakić i Munižaba (2012) na temelju osmišljenih mjera praćenja razvijenosti motorike kroz različite zadatke (Rajović i sur., 2012 prema Dolinščak, 2021). Rezultati istraživanja pokazali su slabije razvijenu grubu i finu motoriku djece što se pripisuje modernoj tehnologiji i sjedilačkom načinu života. Zbog toga je, osobito u današnje vrijeme, s učenicima potrebno raditi na razvoju grube i fine motorike od najranije dobi. O tome govori i učiteljica primarnog obrazovanja koja u posljednjih nekoliko godina primjećuje slabije razvijenu finu motoriku i grafomotoričke vještine kod učenika stoga s njima provodi praktične vježbe za razvoj fine motorike kao što su: prebiranje i razvrstavanje predmeta pincetom, izrezivanje složenijih oblika, hvatanje, dodavanje i bacanje balona i lopti i tako dalje (Erjavec, 2021). Pozitivan utjecaj na razvoj fine i grube motorike u

razvoju djece ima i sviranje instrumenta. „Učenje sviranja instrumenta podrazumijeva usavršavanje fine motoričke vještine (Schlaug i sur., 2005) i utoliko neupitno poboljšava psihomotorne vještine kod djece“ (Nikolić, 2018, str. 151). Naravno, za to je potrebno puno vježbe. Zbog toga se i u glazbenim školama, osim sviranja, s učenicima provode razne vježbe za razvoj fine motorike na instrumentu i bez njega. Osim toga, većina hrvatskih škola ima u učionicama barem dio instrumenata iz Orffovog instrumentarija koje je poželjno koristiti u redovnoj nastavi i izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Sve navedeno ne znači da učenici koji ne sviraju instrumente nemaju razvijenu finu motoriku. Naprotiv, učenici koji ne sviraju instrument imaju gotovo isto razvijenu finu motoriku kao i djeca koja sviraju instrument, ali će djeca koja sviraju instrument određene pokrete moći napraviti puno brže i preciznije od djece koja ne sviraju. Osim fine motorike, sviranjem instrumenta razvija se i gruba motorika jer se instrumenti sviraju cijelim tijelom, a ne samo prstima, rukama, nogama i slično.

Mali je broj istraživanja koja potvrđuju utjecaj sviranja instrumenta na socijalni i emocionalni razvoj djece (jer su takvi ishodi teško mjerljivi), no, nije teško za zaključiti da glazba i instrumenti pozitivno utječu na navedeno (Nikolić, 2018). Rezultati istraživanja koje su proveli Kirchner i Tomasselo (2010) pokazuju razvoj pozitivnih osobina kod djece predškolske dobi koja su se bavila glazbom, a neke od njih su: spremnost na suradnju, međusobno pomaganje i razvoj empatije (Nikolić, 2018). Prema Harland i sur. (2000) bavljenje glazbom kod djece razvija povećanje svjesnosti o drugim osobama, socijalne vještine, samopouzdanje, spremnost na rad u skupinama i suradničko učenje te mehanizme za bolje izražavanje (Nikolić, 2018). Nastava glazbe koja podrazumijeva usvajanje vještine sviranja instrumenta može se ostvariti na dva načina: u obliku individualne ili skupne nastave. Manji je broj istraživanja koja potvrđuju vezu između socijalnog i emocionalnog razvoja učenika i individualne nastave instrumenta (Nikolić, 2018). Individualna nastava instrumenta ne podrazumijeva socijalizaciju, odnosno, međusobno druženje vršnjaka, ali također na neki način pridonosi emocionalnom i socijalnom razvoju učenika. Učenici tijekom individualne nastave instrumenta mogu bolje upoznati sami sebe i ostvariti bolju povezanost s učiteljem ili profesorom. Učitelj je u navedenom obliku nastave u potpunosti posvećen učeniku što kod djeteta može izazvati pozitivne emocije, osjećaj ispunjenosti i sreće. Skupna nastava instrumenta također ima posebnu vrijednost bez obzira na to u kakvom se obliku ostvaruje (sviranje u ansamblu, orkestru, bendu ili nekom drugom obliku skupnog muziciranja). Tijekom skupnog muziciranja učenici su u interakciji s ostalim vršnjacima i tada često zasnivaju

socijalne odnose (Hallam, 2010 prema Nikolić, 2018). Prema Brownu (1980) skupno muziciranje pridonosi „disciplini, timskom radu, osjećaju postignuća, samopouzdanju, osjećaju pripadanja, odgovornosti, samoizražavanju, doživljaju iskustva nastupa te povećanju samopoštovanja, socijalnoga razvoja i uživanja“ (Nikolić, 2018, str. 149).

5.2. Stavovi i mišljenja studenata učiteljskih studija prema instrumentalnoj nastavi i poučavanju nastavnog predmeta Glazbena kultura

Osvrćući se na sve prethodno navedene dobrobiti usvajanja vještine sviranja instrumenta, može se zaključiti da ono pozitivno utječe na cjelokupni razvoj djece, mladih i odraslih, a osobito djece osnovnoškolske dobi. Mogućnost sviranja instrumenta u Hrvatskoj i dalje je najzastupljenija u glazbenim školama, raznim tečajevima i radionica, odnosno izvanškolskim aktivnostima. No, pozitivan učinak koji učenje sviranja instrumenta donosi trebao bi biti dostupan svakom djetetu. To znači da bi svaki učenik trebao imati mogućnost za usvajanje vještine sviranja instrumenta u redovnoj nastavi ili izvannastavnim aktivnostima. „U osnovnoj školi, svakom učeniku treba pružiti mogućnost razvijanja glazbenih vještina, s obzirom na to da svako dijete ima određenu razinu takvih vještina koje treba razvijati i njegovati“ (Jeremić i Stanković, 2019, str. 8 prema Jurkić Sviben, Jeremić i Gortan-Carlin, 2021, str. 12). U ostvarivanju navedenog važnu ulogu imaju učitelji jer, kao što navode autorice Jurkić Sviben i sur. (2021), učitelji primarnog obrazovanja su, nakon roditelja, najutjecajnije osobe u razvoju glazbenih sposobnosti kod učenika.

Učitelji primarnog obrazovanja u nastavi glazbene kulture provode dvije vrste sviranja. Prva vrsta odnosi se na sviranje kao nastavno područje u nastavi glazbe, a druga vrsta podrazumijeva učiteljevo sviranje instrumenta u svrhu praćenja vlastitog ili učeničkog pjevanja u razredu (Šulentić Begić, 2013). Glazbene sposobnosti koje bi učitelj trebao posjedovati za uspješno provođenje aktivnosti sviranja u razredu su, prema Šulentić Begić (2013): razvijen osjećaj za metar i ritam, razvijena glazbena memorija i osjećaj za skupno muziciranje. Prema kurikulumu (MZO-GKGU, 2019) učenici u redovnoj nastavi sviraju na instrumentima iz Orffovog instrumentarija ili tjeloglazbom. Međutim, problem na koji ukazuje veći broj učitelja primarnog obrazovanja je nedostatak instrumenata iz Orffovog instrumentarija u učionicama čija uporaba na satu Glazbene

kulture može odigrati jednu od prvih uloga u učenju sviranja glazbenog instrumenta. Druga vrsta sviranja koju učitelji provode u nastavi glazbene kulture je sviranje instrumenta radi praćenja vlastitog ili učeničkog pjevanja. Vještinu sviranja instrumenta učitelji usvajaju tijekom studija u obliku skupne nastave. Glazbeno obrazovanje i osposobljavanje studenti učiteljskih studija usavršavaju u glazbenim kolegijima (Šutalo, 2021). Prema istraživanju koje su provele autorice Jurkić Sviben i sur. (2021) studenti Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu započinju s kolegijem Glazbena kultura koji se izvodi dva semestra, a zatim slijedi kolegij Glazbeni praktikum u trajanju od četiri semestra. Na višim godinama slijedi kolegij Metodika glazbene kulture koji se izvodi tri semestra. Nastava je koncipirana tako da studenti prvo stječu teorijsko znanje, zatim usvajaju vještinu sviranja instrumenta, a na kraju i samu metodiku poučavanja nastavnog predmeta Glazbena kultura kroz teoriju i praksu (odlazak na vježbe u osnovne škole i provođenje javnih i individualnih sati Glazbene kulture). Međutim, istraživanja su pokazala da studenti imaju najviše poteškoća u usvajanju vještine sviranja te se osjećaju nesigurno i nespremno u poučavanju nastavnog predmeta Glazbena kultura (Bjelobrk-Babić i Sarajlić, 2012 prema Bjelobrk-Babić i Đurđanović, 2016; Jurkić Sviben i sur., 2021; Šenk i Ercegovac-Jagnjić, 2004). Glazbene vještine koje studenti usvajaju tijekom studija, u svega dvije do tri godine, učenici u glazbenoj školi usvajaju tijekom šest ili više godina. Osim toga, činjenica je da je odrasloj osobi teže naučiti svirati instrument nego djetetu od šest ili sedam godina. Jurkić Sviben i sur. (2021) navode kako bi problem nezadovoljstva i nesigurnosti kod studenata mogao biti riješen uvođenjem dvosemestralnih ili višesemestralnih kolegija s obzirom na to da je za usvajanje osnovnih glazbenih vještina potreban kontinuitet kroz dulje vremensko razdoblje. U istraživanju koje su provele autorice Jurkić Sviben i sur. (2021) studenti navode da im sviranje instrumenta tijekom studija predstavlja najveći problem u odnosu na usvajanje ostalih glazbenih vještina (pjevanje, slušanje glazbe, sviranje dječjih ritmičkih instrumenata). Usvajanje vještine sviranja instrumenta na učiteljskim studijima provodi se u obliku skupne nastave. No, postavlja se pitanje mogu li studenti, od kojih većina prvi put u životu uči svirati instrument, funkcionirati u skupinama od 10 do 25 studenata (Jurkić Sviben i sur., 2021). Ako bi se broj sati glazbenih kolegija povećao, a sviranje instrumenta usavršavalo individualno ili u manjim skupinama tijekom studija, postoji mogućnost da bi studenti bili zainteresiraniji i sigurniji u vlastite glazbeno-izvodilačke kompetencije.

Učenje i uspješno usvajanje vještine sviranja instrumenta kod odraslih osoba zahtijeva drugačiji pristup nego kod djece. Autorice Šenk i Ercegovac-Jagnjić (2004) navode da je optimalno

započeti s učenjem sviranja instrumenta u ranoj školskoj dobi. Međutim, većina studenata učiteljskih i odgojiteljskih studija nema prethodno stečeno glazbeno obrazovanje nego se u odrasloj dobi po prvi put susreću s usvajanjem vještine sviranja instrumenta. Sam proces može izazvati poteškoće te zahtijeva specifičan pristup i metode rada (Šenk i Ercegovac-Jagnjić, 2004). Proces usvajanja vještine sviranja instrumenta u odrasloj dobi zahtijeva kontinuirani rad u dužem vremenskom periodu, vježbanje, strpljivost i upornost, a prema navodima autorica, usvajanje vještine sviranja ovisi i o individualnim sposobnostima svakog studenta, trudu i radu. „Pod sposobnošću studenta za sviranje glazbenoga instrumenta podrazumijevamo da student ima prosječno razvijene relativne glazbene sposobnosti kao što su intonativna osjetljivost, osjećaj za ritam, glazbena memorija i sl., ali i druge psihičke i fizičke osobine“ (Šenk i Ercegovac-Jagnjić, 2004, str. 119). Još jedna od poteškoća koja se javlja kod studenata tijekom procesa usvajanja vještine sviranja instrumenta je nerazvijena koordinacija ruku koja se može usvojiti jedino kontinuiranim vježbanjem sviranja instrumenta (Šenk i Ercegovac-Jagnjić, 2004). No, bez obzira na navedene poteškoće, rezultati istraživanja (Šutalo, 2021) pokazuju da se većina studenata učiteljskih studija ipak osjeća kompetentno u sviranju instrumenta na satu Glazbene kulture. Ono što bi studentima pomoglo u razvoju samopouzdanja i osjećaja kompetentnosti jest povećanje satnice glazbenih kolegija (osobito Glazbenog praktikuma tijekom kojega se usvajaju glazbeno-izvodilačke vještine) i rad sa sveučilišnim profesorima u manjim skupinama od četiri do pet studenata (Šutalo, 2021).

Stavovi i mišljenja o sviranju instrumenta koji se javljaju kod studenata već tijekom studija mogu se odraziti na njihov budući rad. Autorica Barry (1992) prema Buckner (2008) ustanovila je da postoji povezanost između učiteljeva stava prema pojedinom nastavnom predmetu i uspješnosti njegova izvođenja u praksi (Šulentić Begić, 2016). Stoga su učitelji s negativnim stavovima o glazbi manje uspješni u poučavanju glazbe od učitelja koji imaju pozitivne stavove o glazbi (Šulentić Begić, 2016). Stavovi koje učitelji stječu još tijekom studija mogu utjecati na to hoće li svirati učenicima ili ne. Prema Vidulin (2018) manji broj učitelja svira instrumente svojim učenicima u redovnoj nastavi glazbene kulture. No, oni učitelji koje se ipak odluče za sviranje u nastavi rade to vrlo jasno i konkretno. Jedan od mogućih razloga manjka instrumenata u učionicama hrvatskih škola mogao bi biti nedostatak interesa učitelja i zalaganja za isto. Ako i sam učitelj voli glazbu i voli svirati, vrlo je vjerojatno da će htjeti to znanje, vještinu i ljubav prenijeti svojim učenicima, što znači da bi se na razini općeobrazovnog sustava Republike Hrvatske mogao

iskazati veći interes za ponovno uvođenje nekog oblika instrumentalne nastave u općeobrazovne škole.

5.3. *Sviranje instrumenata u hrvatskim školama tijekom povijesti*

Prema Atanasov Piljek i Jurkić Sviben (2016) u razdoblju od četrnaestog do šesnaestog stoljeća u hrvatskom školstvu nastava glazbe je uglavnom obuhvaćala samo vještinu pjevanja dok je nastava glazbe u devetnaestom stoljeću obuhvaćala i glazbeno opismenjavanje. Sve do 1958. godine, prema Atanasov Piljek i Jurkić Sviben (2016), nastava glazbe obuhvaćala je aktivnosti kao što su pjevanje, učenje glazbene teorije, to jest, opismenjavanje, slušanje glazbe i glazbeno stvaralaštvo. Zatim se te iste godine (1958.) u hrvatskim školama po prvi put pojavilo novo nastavno područje *sviranje*. Prema kurikulumu iz 1958. godine nastava glazbe učenike „po mogućnosti osposobljava za muziciranje na instrumentu“ (Osnovna škola, 1958, str. 229). Također se zagovarala teza da instrumenti pridonose bržem, lakšem i sveobuhvatnijem razumijevanju glazbe te pozitivno utječu na razvoj dječje kreativnosti (Osnovna škola, 1958). Riječ instrument se u navedenom dokumentu nije odnosila na prave glazbene instrumente kao što su, na primjer, gitara, klavir, violina, blok-flauta nego na instrumente iz dječjeg instrumentarija. U istom dokumentu spominju se, dakle, instrumenti: „triangl, cimbali, činele, zvečke, praporci, klepetaljke, kastanjete, bubnjevi različitih veličina, timpani, zvončići, metalofoni, ksilofoni, blok-flaute (školske frule!), gudačke i slično“ (Rojko, 2012, str. 66). Prema navedenom popisu instrumenata vidljivo je da su oni gotovo isti kao instrumenti iz Orffovog instrumentarija koji se nigdje ne spominje, već se koristi naziv „dječji školski instrumentarij“ (Rojko, 2012). To je bio pokušaj osuvremenjivanja nastave glazbe po uzoru na brojne europske države, no, razlika je u tome što se u europskim državama u redovnoj nastavi sviraju pravi glazbeni instrumenti, a u hrvatskim se školama (od samih početaka pa sve do danas) koristi samo „dječji školski instrumentarij“.

Od 1960. godine sviranje melodijskih instrumenata bilo je zastupljeno u izvannastavnim aktivnostima za učenike od četvrtog do šestog razreda osnovne škole dok su se ritmički instrumenti svirali u redovnoj nastavi (Vidulin, 2018). Tadašnji kurikulum (Osnovna škola. Odgojno-obrazovna struktura, 1960, str. 186) naglašava da se u školi sviraju samo oni instrumenti koji nisu pretjerano zahtjevni u tehničkom smislu te oni koji pridonose bržem, jednostavnijem i sveobuhvatnijem razumijevanju glazbe (Vidulin, 2018).

Novi kurikulum iz 1972. godine (Naša osnovna škola. Odgojno-obrazovna struktura, 1972) donosi novosti. U osnovnoj školi tada se počinju koristiti sljedeći instrumenti: tambura, melodika, usna harmonika, gitara i mandolina (Rojko, 2012). Tada se smatralo da bi svaki učenik trebao savladati barem jedan ritmički ili melodijski instrument tijekom školovanja. Atanasov Piljek i Jurkić Sviben (2016) navode da je sviranje bilo predstavljeno učenicima već od prvog razreda, a kasnije se u višim razredima dodatno usavršavalo. Djeca su svirala tehnički nezahtjevne instrumente u redovnoj nastavi u obliku skupnog muziciranja. Zahtjevniji tehnički elementi na instrumentima savladavali su se u izvannastavnim aktivnostima (Atanasov Piljek i Jurkić Sviben, 2016).

U nastavnom planu i programu iz 1991. godine fokus je na sviranju tradicijskih instrumenata (tambura, sopile, gajde, gusle, dvojnice) i flaute, melodike, metalofona te ostalih ritmičkih instrumenata (Nastavni plan i program za osnovne škole u Republici Hrvatskoj, 1991, 51 prema Vidulin, 2018).

U Nastavnom planu i programu iz 2006. godine sviranje postaje dio otvorenog modela (Vidulin, 2018). Prema NPiP-u učenike treba: „poticati na samostalnu glazbenu aktivnost (pjevanje, sviranje), a „zadaca sviranja jest sviranje kao takvo, a ne (samo) učenje konkretnoga glazbenog komada“ (MZOŠ-NPiP, 2006, str. 67). Međutim, područje sviranja u nastavi glazbene kulture odnosi se na sviranje ritma i doba udaraljka. Prema knjizi *Uvod u suvremenu glazbenu pedagogiju*, autorice Snježane Dobrote „Sviranje se u prvim trima razredima osnovne škole realizira na instrumentima školskog instrumentarija, koji uključuje ritamske i melodijske udaraljke“ (Dobrota, 2012, str. 28). Autorica već tada spominje problem nedostatka instrumenata u hrvatskim školama, a situacija je jedanaest godina nakon objavljivanja knjige gotovo nepromijenjena.

5.4. Sviranje instrumenata u hrvatskim školama u današnje vrijeme

Prema kurikulumu iz 2019. godine u redovnoj nastavi glazbene kulture učenici sviraju na udaraljka iz dječjeg glazbenog instrumentarija ili tjeloglazbom uz pjesme ili brojalice koje izvode ili stvaraju te navedenim instrumentima improviziraju melodijske i ritamske cjeline (MZO-GKGU, 2019). No, u redovnoj nastavi učenici ne uče svirati melodijske instrumente kao što je to

jedno vrijeme tijekom povijesti bilo zastupljeno u hrvatskom školstvu. Mogućnost sviranja pravih glazbenih instrumenata ostvariva je u izvannastavnim glazbenim aktivnostima.

Rojko (2012) smatra da se sviranje u primarnom obrazovanju ne može kvalitetno ostvariti zbog sljedećih razloga:

- slaba kvaliteta instrumenata na kojima djeca sviraju
- nedostatak vremena za vježbanje
- nedovoljna osposobljenost učitelja za izvođenje toga područja (Rojko, 2012 prema Svalina, 2015)

Autorica Vidulin (2018) također navodi nedostatke sviranja u nastavi glazbe, a jedan od glavnih je neadekvatna opremljenost učionica, odnosno, nedostatak kvalitetnih glazbenih instrumenata. Autorica također spominje probleme koje su naveli učitelji putem upitnika u provedenom istraživanju iz 2016. godine, a to su: nedostatak konkretne literature o poučavanju sviranja u školi, otežano nabavljanje instrumenata, prevelike skupine učenike za sviranje te manjak vremena za realizaciju aktivnosti (Vidulin, 2018).

Hrvatske općeobrazovne škole najčešće su opremljene ritmičkim i melodijskim udaraljka, no autorica Dobrota naglašava kako se često spomenuti instrumenti u nastavi nepravilno koriste. Učitelji ritamskim udaraljka dodjeljuju pogrešne uloge pa se, na primjer, „trokutićima izvode teške, a bubnjevima lake dobe ili trokutićima ritam, a štapićima takt“ (Dobrota, 2012, str. 29). Ono na što je potrebno obratiti pažnju jest boja i jačina zvuka pojedinog instrumenta pa se tako na melodijskim udaraljka najčešće izvode jednostavne melodije ili pratnje (Dobrota, 2012). Zanimanje učenika za sviranje na instrumentima iz Orffovog instrumentarija najčešće prestaje nakon završetka primarnog obrazovanja, ali želja za sviranjem i dalje ostaje prisutna. „Sviranje je najomiljenija aktivnost kod učenika svih uzrasta, od najmlađih učenika pa sve do petog razreda. Interes za blok-flaute i Orffov instrumentarij i njihov jednostavan način sviranja prestaje s jedanaestom godinom života i u toj dobi djeci treba ponuditi neke druge instrumente“ (Šulentić Begić, Begić i Pušić, 2020, str. 190). No, problem koji je vrlo čest u hrvatskim općeobrazovnim školama jest pojava nekvalitetnih instrumenata. Rojko (2012) navodi kako je i sam začetnik Orffovog instrumentarija Carl Orff upozoravao na činjenicu da se prilikom nabave instrumenata treba pripaziti na njihovu kvalitetu. „Pri nabavci ili popunjavanju instrumentarija, treba paziti na to da se dobije *prave instrumente*, a ne, na žalost vrlo raširene, *glazbene igračke* (ist. P. R.) koje

se pokazuju štetnima za sluh i za živce“ (Rojko, 2012, str. 65). Bez obzira na sve navedeno, učenici su i dalje motivirani za učenje sviranja instrumenata, a to je dokazano i istraživanjem koje pokazuje izrazitu naklonost učenika prema sviranju, za koje se ispostavilo da je učenicima treće na listi omiljenih aktivnosti, nakon slušanja i pjevanja (Rojko, 2012). Učenički interes za istraživanjem zvuka na glazbenim instrumentima bi u općeobrazovnom sustavu trebalo poticati te bi u svrhu poticanja i razvoja kreativnosti, razvoja psiho-motoričkih sposobnosti te kognitivnog i estetskog razvoja učenika trebalo ponuditi instrumentalne izvannastavne glazbene aktivnosti i mogućnost sviranja na pravim instrumentima. Takvom ponudom izvannastavnih glazbenih aktivnosti značajno bi se obogatili školski kurikulumi.

Uzimajući u obzir sve prednosti i nedostatke koje sviranje donosi razvoju djece može se zaključiti da sviranje u redovnoj nastavi i izvannastavnim aktivnostima ipak donosi više prednosti. Prema Vidulin (2018) cilj sviranja instrumenata u školi je omogućiti učenicima aktivno sudjelovanje u glazbenom procesu i bolje razumijevanje glazbenih sadržaja. Dakle, cilj nije učiniti učenike profesionalnim glazbenicima. Sviranje kao takvo u redovnoj nastavi nema značajnu umjetničku vrijednost (Rojko, 2012; Vidulin, 2018), ali učenicima predstavlja zadovoljstvo. S obzirom na to da se djeca već u predškolskoj dobi susreću sa sviranjem instrumenata tu bi aktivnost trebalo nastaviti njegovati i u školskoj dobi (Vidulin, 2018). Autorica naglašava da sviranje pridonosi stjecanju novih iskustava, izražavanju i razumijevanju glazbe kod djece. „Na taj način učenici uče, usvajaju i demonstriraju glazbene elemente. Sviranje, stoga, ne predstavlja samo ugodnu aktivnost već i mogućnost produblivanja glazbenih znanja i vještina“ (Vidulin, 2018, str. 148).

Na temelju svega navedenog može se zaključiti da je sviranje ipak u određenoj mjeri prisutno u hrvatskim školama, ali ne doprinosi razvoju učeničkih glazbenih vještina u dovoljnoj mjeri. Učenici pokazuju interes za sviranjem instrumenata (Gergorić, 2019; Rojko, 1988), ali tu je aktivnost zahtjevnije izvoditi u redovnoj nastavi. No, ne i nemoguće jer brojne europske države već dugi niz godina uspijevaju provoditi skupno sviranje u redovnoj nastavi glazbene kulture što u Hrvatskoj još uvijek nije slučaj. U nastavi glazbene kulture u hrvatskim općeobrazovnim školama sviranje se (kada se uopće provodi) svodi na sviranje ritamskih i melodijskih udaraljki i u većini slučajeva takve se aktivnosti ne provode ispravno. Stoga, prije više od deset godina, autor Rojko (2012) tvrdi da sviranje u hrvatskom školstvu nema nikakve svrhe koliko god ono bilo zanimljivo

djeci. Potrebno je istražiti druge mogućnosti kojima bi se dobrobit sviranja glazbenih instrumenata ponovno primijenila u hrvatskim općeobrazovnim školama. Aktivnost sviranja na pravim glazbenim instrumentima bilo bi moguće ostvariti u izvannastavnim glazbenim aktivnostima koje još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri zastupljene u hrvatskim školama.

Kao što je već navedeno, među ponudom izvannastavnih glazbenih aktivnosti u hrvatskim školama primjećuje se nedostatak aktivnosti koje uključuju sviranje gitare. Gitara je vrlo zahvalan instrument, financijski pristupačan, ne posve jednostavan za sviranje, ali se brzo uči i savladava. To je instrument koji bi se mogao ponuditi i uvesti u škole kao izvannastavna glazbena aktivnost u obliku skupnog sviranja. Više o gitari kao instrumentu i mogućnosti uvođenja skupnog muziciranja u općeobrazovnom sustavu osnovne škole slijedi u idućem poglavlju.

6. GITARA KAO IZVANNASTAVNA AKTIVNOST U NIŽIM RAZREDIMA OSNOVNE ŠKOLE

Gitara je izrazito pogodan instrument za skupno muziciranje te će se u ovome poglavlju navesti primjeri iz prakse koji će poslužiti kao prijedlog za uvođenje skupne nastave gitare kao izvannastavne glazbene aktivnosti u hrvatske općeobrazovne škole. No, prije toga potrebno je opisati povijesni razvoj gitare kao i tehničke i izvodilačke mogućnosti samog instrumenta. Kao prijedlog za uvođenje skupne nastave gitare u hrvatske općeobrazovne škole poslužiti će primjeri takve vrste nastave u europskim školama kao i izvanškolske aktivnosti navedene vrste koje se provode u Hrvatskoj.

6.1. Općenito o gitari kao instrumentu

Gitara je jedan od najpopularnijih i najrasprostranjenijih instrumenata u svijetu. Postoje različite vrste gitara, no ovaj će se rad isključivo baviti klasičnom gitarom. Klasična gitara pruža razne zvukovne mogućnosti stoga se koristi u brojnim žanrovima glazbe. Ona je najpogodnija za izvođenje klasične glazbe, no može se koristiti i za izvođenje ostalih glazbenih žanrova kao što su pop, rock, jazz, country, flamenco i tako dalje. Klasična gitara tehnički je zahtjevan instrument koji

se od ostalih instrumenata razlikuje po širokom spektru tonskih boja. Iako dinamički ne parira ostalim instrumentima, gitara svojom karakterističnom i ugodnom bojom tona te različitim izražajnim mogućnostima privlači brojne slušatelje i svirače. Sviranje gitare može se ostvariti na umjetničkoj i amaterskoj razini. Profesionalni glazbenici usavršavaju vještinu sviranja tijekom višegodišnjeg glazbenog obrazovanja koje traje otprilike četrnaest godina. Ono započinje u osnovnoj glazbenoj školi koja traje šest godina, zatim slijedi srednja glazbena škola u trajanju od četiri godine i na posljertku četiri ili pet godina glazbenog obrazovanja na akademiji odnosno visokoj glazbenoj školi (Šulentić Begić, 2016). Profesionalni glazbenici uče svirati gitaru prema notnom zapisu, a vještinu sviranja savladavaju tehničkim vježbama, ljestvicama, etidama te skladbama koje služe samo za uvježbavanje tehnike (nisu namijenjene koncertnom izvođenju) kao i skladbama koje su namijenjene za sviranje pred publikom, to jest, koncertnom izvođenju (Šulentić Begić, 2016). Stoga se za glazbenike koji prema navedenim postupcima usvajaju i usavršavaju vještinu sviranja instrumenta može reći da sviraju gitaru na umjetničkoj razini. Posebnost gitare je u tome što se može usvojiti i na amaterskoj razini. Dakako, sviranje gitare na amaterskoj razini neće biti ni približno jednako onome na umjetničkoj razini, no svirači će ipak uspijevati izvoditi glazbene komade na prilično dobroj razini. Prema Šulentić Begić (2016) samouci, odnosno svirači amateri samostalno uče svirati gitaru, bez posrednika (tehničke vježbe, etide, ljestvice). Oni najčešće ne sviraju uz pomoć notnog zapisa već „po sluhu“. Razina na kojoj svirači amateri sviraju gitaru često služi akordičkom praćenju pjesama što gitaru čini pratećim instrumentom, za razliku od profesionalnih glazbenika koji gitaru smatraju solističkim instrumentom (Šulentić Begić, 2016).

6.1.1. Povijesni razvoj gitare

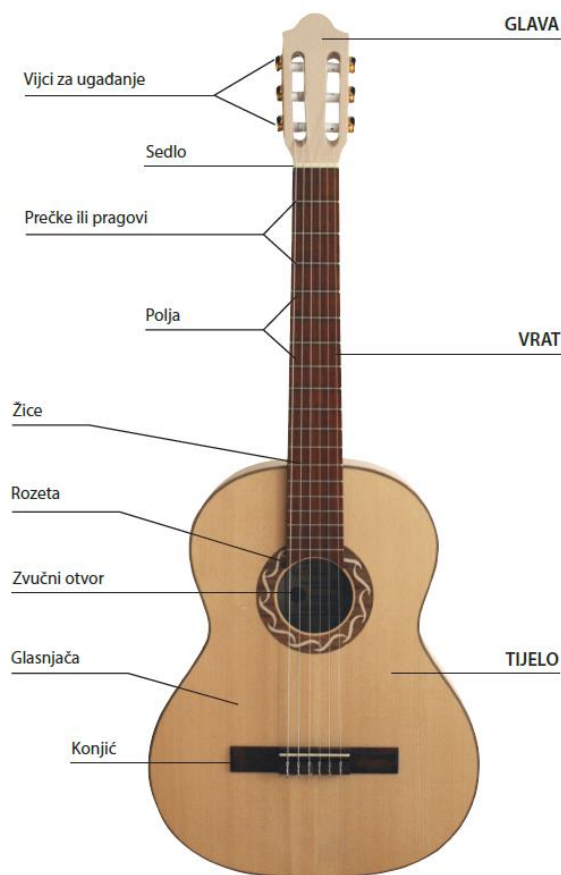
Gitara je žičani trzaći instrument iz porodice lutnja. Podrijetlo gitare još uvijek nije u potpunosti razjašnjeno, no pretpostavlja se da potječe od starogrčke kitare ili mezopotamskih dugovratnih lutnji. Gitara se u Europi po prvi put pojavila u doba renesanse u Španjolskoj u petnaestom stoljeću. Španjolska renesansa gitara bila je manja od današnje moderne klasične gitare. Imala je četiri žice koje su bile ugođene u tercama i kvartama, a upotrebljavala se sve do devetnaestog stoljeća. Šesterožičana gitara koja je najsličnija današnjoj verziji klasične gitare tijekom povijesti počela se intenzivnije koristiti od druge polovice osamnaestog stoljeća, a do druge

polovice devetnaestog stoljeća poprima svoj današnji oblik i standardne dimenzije. U devetnaestom i dvadesetom stoljeću pojavljuje se sve više inačica klasične gitare koje se razlikuju po broju vratova i žica te se upotrebljavaju u folklornoj i zabavnoj glazbi, a sredinom dvadesetog stoljeća gitara se počinje koristiti u raznim glazbenim žanrovima. Najpoznatiji skladatelji za gitaru bili su F. Sor, M. Giuliani, J. Turina, H. Villa-Lobos, M. Ponce i brojni drugi. Posebnu ulogu u promicanju klasične gitare imao je Andrés Segovia y Torres koji je učinio gitaru cijenjenim koncertnim glazbalom za koje su napisana brojna glazbena djela (gitara | Hrvatska enciklopedija).

6.1.2. Dijelovi gitare

Osnovni dijelovi gitare su glava, vrat i tijelo. Glava se sastoji od vijaka za ugađanje napetosti žica i sedla na kojem su smještene žice. Vrat gitare najčešće se sastoji od devetnaest polja koja su omeđena prečkama, odnosno pragovima, a oni su postavljeni okomito, duž cijelog vrata, odnosno hvataljke gitare. Pritiskom žice između pragova skraćuje se dužina žice te se tako mijenja visina tona (Huj, 2020). Tijelo gitare sastoji se od gornje, donje i bočne ploče. Najvažnija je gornja ili prednja ploča koja se naziva glasnjača. Na njoj se nalazi otvor koji se zove zvučnica, a okružuje ga jedinstveni ukrasni crtež koji se naziva rozeta (Huj, 2020). Osim toga, na prednjoj ploči nalazi se most i konjić za koji su pričvršćene žice, a o njima ovisi kolika će biti udaljenost žica od visine pragova (Huj, 2020). Tradicionalna klasična gitara sastoji se od šest žica, od kojih su prve tri žice plastične, a preostale tri metalne (slika 1).

Slika 1. *Dijelovi gitare*

Izvor: In G Sing & play: početnica za gitaru (Faulend Heferer, 2009a, str. 8)

6.1.3. Tehničke smjernice za sviranje klasične gitare

Za pravilno sviranje klasične gitare potrebno je obratiti pozornost na način sjedenja te položaj lijeve i desne ruke. Navedena obilježja važno je pravilno usvojiti od samih početaka učenja sviranja instrumenta kako bi se u daljnjem sviranju izbjegle poteškoće. U postizanju navedenog ključnu ulogu imaju učitelji i profesori gitare kao i stručna literatura za one koji odluče samostalno naučiti svirati gitaru. Informacije o pravilnom načinu sjedenja, držanju gitare te položaju lijeve i desne ruke mogu se pronaći u raznim priručnicima i početnicama za gitaru.

Klasična gitara svira se u sjedećem položaju na stolici koja ne sadrži naslon za ruke (Huj, 2020). Potrebno je sjediti na samome rubu stolice kako bi leđa bila u što ravnijem položaju. Za sviranje je potrebna klupica koja se postavlja ispod lijeve noge, a korištenje klupice utječe na pravilan položaj lijeve ruke na hvataljci gitare. Osim klupice za gitaru postoje i razne druge inačice kao što su Gitano, ErgoPlay, Guitarlift i slično. Bočnu stranu instrumenta potrebno je postaviti na lijevu natkoljenicu tako da donji rub instrumenta dotiče desnu nogu, a donja ploča gitare dodiruje tijelo svirača. Klupicom se regulira visina lijeve noge koja utječe na položaj hvataljke u odnosu na glavu i pogled svirača (slika 2).

Slika 2. *Pravilan način sjedenja i držanja gitare*

Izvor: <https://www.thisisclassicalguitar.com/basic-posture-and-sitting-position-guitar/>

(Pristupljeno: 25.6.2023.)

Zvuk se na gitari dobiva trzanjem žica desnom rukom. Podlaktica desne ruke mora biti naslonjena na gornji rub tijela gitare te ne smije kliziti prema donjem dijelu gitare (Huj, 2020). Šaka i prsti desne ruke trebaju biti postavljeni iznad zvučnog otvora gitare, a zglob blago zaobljen (slika 3). Za trzanje žica koriste se četiri prsta koji imaju svoje nazive:

p (pulgar) = palac

i (indice) = kažiprst

m (medio) = srednjak

a (anular) = prstenjak (Faullend Heferer, 2009a, str. 11)

Slika 3. *Pravilan položaj desne ruke*

Izvor: [Lesson: Right Hand Position for Classical Guitar | This is Classical Guitar](#)

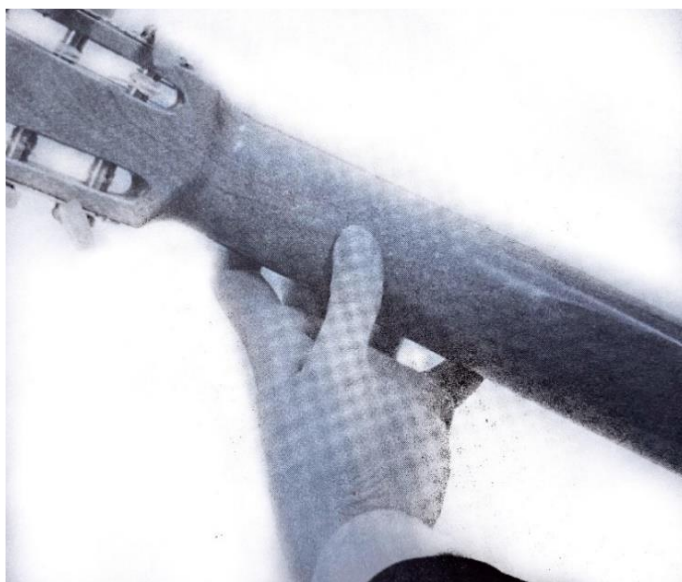
(Pristupljeno: 25.6.2023.)

Za trzanje žica koriste se dvije tehnike u desnoj ruci: *apoyando* i *tirando*. Tehnika koju će izvođač odabrati ovisi o boji tona koju želi postići te o vrsti skladbe. „*Apoyando* je način trzanja žice kod kojeg se prst (i, m, a) neposredno nakon trzanja žice naslanja na susjednu, tonski nižu žicu (npr. s E na H) ili pak na tonski višu žicu, ukoliko se radi o trzanju palcem“ (Faullend Heferer, 2009a, str. 12). *Apoyando* način trzanja žica najčešće se koristi u sviranju melodija i jednoglasja te često rezultira glasnijom dinamikom. „*Tirando* je način kod kojeg se prsti (i, m, a) trzajući gibaju u smjeru korijena dlana, ne naslanjajući se na susjednu žicu“ (Faullend Heferer, 2009a, str. 12). Ovaj način trzanja najčešće se koristi za sviranje višeglasja, to jest, akordičkih pratnji i trzanja basovskih žica palcem. Huj (2020) navodi da se žice na gitari mogu trzati samo prstima, no, preporučljivo je

trzati ih noktima radi postizanja čisteg i punijeg tona te mogućnosti bržeg trzanja. Uporaba trzalice nije uobičajena za sviranje klasične gitare.

Prstima lijeve ruke na hvataljci gitare pritišću se žice između pragova i na taj se način mijenja visina tona. Prsti lijeve ruke na gitari označavaju se brojevima od jedan do četiri, pri čemu je kažiprst označen brojem jedan, srednji prst brojem dva, prstenjak brojem tri i mali prst brojem četiri. Za pravilnu postavu lijeve ruke palac je potrebno postaviti na poledinu hvataljke, otprilike na sredini njezine širine (slika 4). Ostali prsti postavljeni su okomito u odnosu na žice, odnosno hvataljku (slika 5). Prsti trebaju biti blago zaobljeni, a pritisak na žicu vrši se vrhom jagodice prsta, što bliže pragu (Spiller, 1998a). Pritisak na žicu ne bi smio biti preslab niti prejak kako bi se dobio što čistiji ton. Osim toga, važno je da su nokti na lijevoj ruci što kraći kako ne bi ometali položaj prstiju i cijele ruke te pritom narušavali kvalitetu tona (Spiller, 1998a).

Slika 4. *Položaj držanja lijeve ruke sa stražnje strane hvataljke*

Izvor: Škola za klasičnu gitaru, I. stupanj (Spiller, 1998a, str. 12)

Slika 5. *Položaj lijeve ruke s prednje strane hvataljke*

Izvor: Škola za klasičnu gitaru, I. stupanj (Spiller, 1998a, str. 12)

6.2. Organizacija skupne nastave gitare

Skupna nastava gitare u svijetu se provodi već godinama, a u posljednje se vrijeme sve više razvija u Hrvatskoj, najčešće u obliku izvanškolskih aktivnosti. Međutim, u Hrvatskoj se i dalje često umanjuje vrijednost takvih aktivnosti jer se smatra da kvalitetno glazbeno obrazovanje i usavršavanje vještine sviranja instrumenta djeteta može steći jedino u glazbenoj školi (Faullend Heferer, 2009b). S obzirom na to da sustav umjetničkog glazbenog obrazovanja kakav postoji u Hrvatskoj nije uobičajen u ostatku Europe, sviranje dostupno svim učenicima preferira se u općeobrazovnim školama u ponudi izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti. Kao što je već naglašeno, život u suvremeno doba donosi potrebu za glazbenim obrazovanjem što većeg broja djece. To znači da bi se djeci trebala omogućiti glazbena poduka u novim, suvremenim oblicima, a ne samo u obliku tradicionalnih glazbenih škola koje nisu dostupne svim učenicima u svim sredinama. Autorica Faullend Heferer (2009b) naglašava opterećenost roditelja i njihove djece zahtjevnim osnovnoškolskim gradivom radi kojega, u novije vrijeme, postaje vrlo teško odvojiti vrijeme za pohađanje tradicionalne glazbene škole. Zbog toga se često poseže za izvanškolskim aktivnostima u kojima djeca razvijaju glazbene sposobnosti i usvajaju glazbene vještine na zadovoljavajućoj razini. Trenutna ponuda izvanškolskih aktivnosti u kojima se gitara podučava u

obliku individualne ili skupne nastave prilično je bogata u Hrvatskoj. Međutim, na temelju provedene analize ponude i zastupljenosti izvannastavnih glazbenih aktivnosti u hrvatskim općeobrazovnim školama može se zaključiti da takvih aktivnosti manjka, a osobito onih koje se bave skupnom podukom sviranja gitare.

6.2.1. Primjer iz prakse: Skupna nastave gitare kao izvanškolska aktivnost

U nastavku rada opisać će se organizacija i metode poučavanja u skupnoj nastavi gitare utemeljene na osobnom iskustvu koje sam stekla u svom petogodišnjem radu s djecom mlađe i starije školske dobi u Malom muzičkom ateljeu u Samoboru, privatnom učilištu za djecu i mladež predškolskog i školskog uzrasta unutar kojeg djeluju glazbene radionice za gitaru i brojne druge instrumente.

Jedan od čimbenika koji omogućuje kvalitetno izvođenje skupne nastave gitare jest broj učenika unutar jedne skupine koji ne bi trebao biti veći od deset niti manji od četiri s obzirom na to da je individualni pristup svakom učeniku unutar skupine neizbježan (Faullend Heferer, 2009b). Ukoliko se aktivnost skupne nastave gitare provodi jednom tjedno, optimalna satnica je devedeset minuta unutar kojih se učenicima daje petominutna pauza. Sviranje gitare prikladno je započeti u ranoj školskoj dobi, a poželjno je da učenik zna čitati i pisati formalna slova. To će uvelike olakšati proces usvajanja pojmova iz glazbene teorije, odnosno, solfeggia koji se u skupnoj nastavi gitare provodi interdisciplinarno, to jest, istovremeno s učenjem vještine sviranja instrumenta. Upravo zbog većeg broja učenika unutar skupine i tjedne satnice u skupnoj nastavi instrumenta prevladava ugodna radna atmosfera, dinamika, neprestana izmjena sadržaja i timski rad učenika (Faullend Heferer, 2009b). Poželjno je da u jednoj skupini prevladavaju djeca približno iste ili slične dobi.

U početnim mjesecima učenja sviranja gitare učenici trebaju usvojiti imena praznih žica, a zatim postepeno uključiti lijevu ruku te usvojiti sviranje tonskog niza od g1 do e2 koji je najprikladniji za početno učenje sviranja gitare (Faullend Heferer, 2009b). S obzirom na to da nastava solfeggia u navedenoj vrsti aktivnosti nije zaseban predmet (kao što je to slučaj u glazbenim školama), notni je zapis najprikladnije usvajati istovremeno s učenjem novih tonova na gitari. Početnicima valja dozvoliti označavanje imena nota glazbenom abecedom unutar skladbe koje olakšava čitanje nota tijekom vježbanja instrumenta (Faullend Heferer, 2009b). No, važno je da

učitelj u početnim mjesecima učenja instrumenta inzistira na sviranju napamet, popraćenom pjevanjem melodije glazbenom abecedom jer ono pozitivno utječe na razvoj memorije i brže usvajanje tonova na hvataljci gitare (Faullend Heferer, 2009b). Osim usvajanja tonova na hvataljci i njihovog notnog zapisa, učenici trebaju usvojiti i ritamske komponente koje se pojavljuju u skladbama. Prije toga, važno ih je upoznati s osnovnim notnim vrijednostima kao što su cijela nota, polovinka i četvrtinka, a kasnije ih postepeno upoznavati s ostalim notnim vrijednostima koje se često pojavljuju u skladbama (osminke, šesnaestinke, polovinke s točkom i slično). Tijekom usvajanje notnih vrijednosti učeničko ritamsko uvježbavanje treba biti popraćeno „taktiranjem, pjevanjem abecedom ili izgovaranjem ritamskih slogova“ (Faullend Heferer, 2009b, str. 6). S obzirom na to da učenici koji upisuju glazbene radionice ili tečajeve skupne nastave gitare ne polažu prijemni ispit, od njih se ne očekuje da će u potpunosti pjevati intonacijski točno ili precizno taktirati određene ritamske obrasce. Isto dakako vrijedi i za izvannastavne aktivnosti navedene vrste. No, neovisno o tome, učitelji trebaju poticati pjevanje i taktiranje te i sami pjevati s učenicima, koji će s vremenom (pjevujući uz učitelja) razvijati intonacijsku točnost i ritmičku preciznost (Faullend Heferer, 2009b).

Još jedno područje koje je poželjno usvojiti u skupnoj nastavi gitare, a njeguje se i u nastavi glazbene kulture u općeobrazovnim školama, je slušno prepoznavanje. S učenicima treba provoditi razne igre koje utječu na razvoj slušne percepcije. U početku je poželjna igra pogađanja praznih žica na gitari ili usvojenih tonova na hvataljci gitare. Učitelj tada treba zatražiti od učenika da zatvore oči te pokušaju slušno prepoznati koji je ton ili žicu učitelj odsvirao. Igra se može ostvariti i na brojne druge načine, pa tako učitelj može jednom učeniku zavezati povez oko očiju, a drugi mu učenik može odsvirati jedan ton ili žicu koje je onda potrebno prepoznati. Ista se igra može primijeniti u prepoznavanju vrste (dur, mol ili septakord) ili naziva (na primjer A-dur, e-mol, D-dur) akorda. Igra koju sam osobno primjenjivala u radu s učenicima jest inačica poznate igre „dan-noć“, no upotrijebila sam ju i preoblikovala za slušno prepoznavanje vrste akorada. U originalnoj verziji navedene igre, zadatak učenika je čučnuti kada čuju riječ „noć“ ili ostati stajati na mjestu kada čuju riječ „dan“. Igra se može preoblikovati u svrhu slušnog prepoznavanja pa je tako zadatak učenika čučnuti kada su čuju da učiteljica svira mol akord ili ostati stajati kada čuju da učiteljica svira dur akord.

U početnom učenju sviranja gitare naglasak je na pravilnoj postavi i držanju instrumenta. U početku se preporučuje usvajanje jednostavnih melodija koje se, u pravilu, u desnoj ruci trzaju apoyando tehnikom trzanja (s naslonom). Kasnije se usavršava i tirando tehnika trzanja (bez naslona) koja je pogodna za sviranje akorada. Kako bi se usvajanje vještine sviranja akorada usvojilo što brže i jednostavnije, poželjno je ponajprije usvojiti tehniku sviranja dvohvata (istovremeno trzanje dviju susjednih žica), a tek onda i cijelog akorda. Navedena tehnika služi i kao priprema za postavu prstiju u lijevoj ruci kod sviranja akorada (Faullend Heferer, 2009b).

Kao i svaki nastavni sat, sat skupne nastave gitare iziskuje kvalitetnu metodičku pripremljenost i organizacijske vještine učitelja. Sat valja podijeliti na uvodni, središnji i završni dio. U uvodnom dijelu sata najčešće se ugađaju gitare svih učenika, usvirava i ponavlja sviranje skladbe s prethodnog sata. Autorica Faullend Heferer (2009b) uvodni dio sata dijeli na:

- a) pismeni teorijski zadatak
- b) usviravanje
- c) rad na domaćoj zadaći (Faullend Heferer, 2009b, str. 12)

Proces ugađanja gitara na početku sata može oduzeti veći ili manji dio vremena, ovisno o broju učenika u skupini. Učiteljev cilj je iskoristiti to vrijeme na najbolji mogući način, a to će postići zadavanjem pismenog teorijskog zadatka. Zadatak služi i kao priprema za sat, stoga je najpogodnije da učenici za vrijeme ugađanja gitara zapišu točne nazive nota ispod notnog zapisa glazbenom abecedom u skladbi koja će se usvajati na tom nastavnom satu. Nadalje, autorica navodi da se proces usviravanja „sastoji od lančanog izvođenja ljestvice koja je povezana sa skladbom koju trenutno obrađujemo; u tonalitetu, prstometu i u poziciji“ (Faullend Heferer, 2009b, str. 13). Osobno sam s učenicima u ovome dijelu sata najčešće provodila takozvanu „vježbu penjanja“ u kojoj se na zadani ritamski obrazac svira određeni tonski niz. Nakon usvajanja većine tonova na hvataljci, učenici su već krajem prve godine učenja instrumenta bili u stanju odsvirati C-dur ljestvicu kroz dvije oktave, dakle, od c1 do c3. Zadani tonski niz na svakome smo satu svirali na drugačiji način. Ponekad se vježba izvodila zajedničkim sviranjem, ponekad sviranjem u kanonu ili pojedinačnim sviranjem. Kako navedena vježba učenicima ne bi postala zamorna, važno je mijenjati oblik njezina izvođenja svaki nastavni sat. Vježba se izvodi tako da svaki ton u ljestvici učenici sviraju tri puta na zadani ritamski obrazac, a sviranje je popraćeno pjevanjem tonova glazbenom abecedom. Neki od ritamskih obrazaca bili su sljedeći:

A)

B)

C)

D)

Izvor: Primjere izradila autorica rada

Zatim slijedi pregledavanje domaće zadaće koje se prvenstveno odnosi na sviranje skladbe koja je usvojena na prethodnim satima. U ovome dijelu sata najprikladnije je svakome učeniku pristupiti individualno jer je učitelju teško pratiti sviranje svih učenika u skupini odjednom. Stoga je najbolje da učenik samostalno ili u paru odsvira skladbu, a učitelj nakon toga svakom učeniku daje kvalitetnu povratnu informaciju.

Središnji dio sata najčešće je posvećen usvajanju nove skladbe, određene instrumentalne tehnike ili nekog od područja iz glazbene teorije (Faullend Heferer, 2009b). Prije usvajanja nove skladbe potrebno je provjeriti jesu li učenici točno zapisali nazive nota glazbenom abecedom ispod notnog zapisa u skladbi. Zatim je potrebno ustanoviti koje se sve ritamske vrijednosti pojavljuju u skladbi. Predlaže se sviranje ritma u pjesmi pljeskanjem izgovarajući notne vrijednosti neutralnim slogom „na“. Melodiju pjesme valja usvojiti sviranjem doba pokretima ruku (prvo se rukama dotiču koljena, a zatim i ramena) izgovarajući tonove glazbenom abecedom i pjevajući ih točnom intonacijom. S početnicima se ova faza može pojednostaviti tako da učitelj taktira ili pjeva jedan dvotakt iz skladbe, a zatim ga učenici ponavljaju. Navedeni postupak ponavlja se do kraja skladbe. Napredniji učenici mogu s učiteljem odmah svirati ritam i dobe bez ponavljanja jednog po jednog dvotakta za učiteljem. Zatim se prelazi na usvajanje sviranja nove skladbe Igram jeke koja se primjenjuje i u nastavi glazbene kulture kod usvajanja nove pjesme po sluhu. Postupak se izvodi tako da učitelj učenicima odsvira jedan dvotakt uz pjevanje glazbenom abecedom, a zatim učenici individualno ponavljaju taj isti dvotakt također pjevajući glazbenom abecedom. Pritom je naglasak na sviranju napamet kako učenici ne bi bili opterećeni gledanjem u note koje često može izazvati zbunjenost. Ukoliko je broj učenika u skupini veći, učenici mogu u paru ponavljati dvotakt za

učiteljem. Od naprednijih skupina učitelj može zatražiti istovremeno ponavljanje dvotakta svih učenika. Za vrijeme usvajanja nove skladbe i sviranja važno je učenicima dati kvalitetnu povratnu informaciju. Ukoliko se u skladbi pojavljuju nove ritamske figure ili novi akordi potrebno ih je analizirati istovremeno s usvajanjem nove skladbe. Usvajanje nove skladbe ovisi o njezinoj strukturi te učitelj u skladu s time prilagođava metode rade u ovome dijelu sata. S početnicima se, u pravilu, usvajaju jednostavne jednoglasne melodije, a učitelj izvodi akordičku pratnju. S naprednijim skupinama učitelj može uvježbati višeglasno sviranje po dionicama. Pritom je važno usvojiti sviranje svake dionice zasebno, a tek nakon toga usavršiti zajedničko sviranje svih dionica. To nije nimalo jednostavan zadatak, no, na temelju stečenog iskustva učenici preferiraju zajednički oblik sviranja kada su raspoređeni po dionicama. Takvom vrstom sviranja utječe se na dinamiku nastavnog sata, učenici su motivirani, slušaju jedni druge, ostvaruju osjećaj pripadnosti u skupini i slično. „Rad na zajedničkim skladbama pruža učenicima radost u zajedničkom muziciranju, razvija osjećaj odgovornosti za skupinu i potiče timski rad“ (Faullend Heferer, 2009b, str. 11).

U završnom dijelu sata valja ponoviti sve što se usvajalo u središnjem dijelu sata. To se odnosi na pojmove iz glazbene teorije kao i ponavljanje novo naučene skladbe. Učenici mogu odsvirati novu skladbu individualno, u paru ili u skupini. Skladba se može uvježbati i kao sviranje u kanonu, ukoliko pruža tu mogućnost. Jedna od takvih skladbi je, na primjer, Bratec Martin. Nakon toga, slijedi zadavanje domaće zadaće. U svom osobnom radu, u završnom dijelu sata, provodila sam već spomenute igre slušnog prepoznavanja od kojih su učenici najbolje prihvatili igru „dan-noć“ u prepoznavanju vrste akorda.

Jedna od karakteristika izvanškolskih, ali i izvannastavnih aktivnosti jest izostanak brojčanog ocjenjivanja. Međutim, kao i u svakom nastavnom satu, nužna je prisutnost nekog od oblika vrednovanja. U izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima najčešći oblik vrednovanja je povratna informacija koju učitelj daje učenicima. S vremena na vrijeme potrebno je provjeriti razinu usvojenosti teorijskog znanja učenika, stoga sam u svome radu jednom mjesečno izrađivala vlastite nastavne listiće za učenike koji se nisu ocjenjivali, već su učenicima služili za vježbu, a učitelju kao povratna informacija o elementima koji su usvojeni na zadovoljavajućoj razini ili elementima koje treba dodatno usavršiti. Vještinu sviranja učenici pokazuju na završnim koncertima i nastupima, najčešće pred roditeljima. Pokazalo se da takvi nastupi često kod učenika potiču motivaciju za vježbanjem instrumenta (Faullend Heferer, 2009b).

6.2.2. Primjer iz prakse: Skupna nastave gitare kao izvannastavna aktivnost

Skupna nastava gitare kao izvannastavna aktivnost još je uvijek u hrvatskim općeobrazovnim školama nedovoljno zastupljena. Primjeri provođenja navedene aktivnosti mogu se pronaći u kurikulumima osnovnih i srednjih škola u svijetu. Međutim, literature koja potvrđuje provođenje takvih aktivnosti vrlo je malo. U nastavku slijedi primjer skupne nastave gitare koju je provodila učiteljica u jednoj slovenskoj školi te kurikulum za izvođenje skupne nastave gitare u jednoj američkoj školi.

6.2.2.1. Skupno muziciranje u Sloveniji

Skupna nastava instrumenta provodi se u OŠ Ivana Cankara u Vrhnici u Sloveniji od početka devetogodišnje osnovne škole. Avsec (2021) u svom radu opisuje oblik izvođenja navedene vrste aktivnosti. Sati skupnog muziciranja provodili su se jednom tjedno, najčešće jedan školski sat, ali su ponekad i produživani s obzirom na velik interes učenika (Avsec, 2021). Škola je za potrebe izvođenja navedene izvannastavne aktivnosti pored Orffovog instrumentarija, tamburina, tri mala bubnja i pianina osigurala učenicima i tri cajona, dvije električne ritam gitare, jednu električnu bas gitaru, dvije akustične gitare i sintetizator zvuka (Avsec, 2021). Na uvodnim satima učiteljica je učenicima dodijelila instrumente prema njihovoj razini predznanja i glazbenim sposobnostima. U ansamblu je sudjelovao veći broj djece nego što je bilo raspoloživih instrumenata pa je učiteljica u skladu s time mijenjala postavu učeniku u pjesmama. Tako su učenici imali priliku naučiti osnove na barem tri instrumenta (Avsec, 2021). Osim učenika svirača, u ansamblu su sudjelovali i učenici pjevači. U jednoj školskoj godini ansambl je, pod vodstvom učiteljice, uspješno pripremio oko šest pjesama koje su izveli na javnoj priredbi krajem školske godine. Ovakva vrsta nastave zahtijeva velik angažman učitelja te prilično detaljnu metodičku pripremu, stoga je učiteljica pripremila godišnji izvedbeni plan i program za izvođenje navedene izvannastavne aktivnosti, kao i tjedne pripreme (Avsec, 2021). Učenici su u ansamblu naučili svirati gitaru, klavijature i cajon, a za potrebe ovoga rada opisać će se proces učenja gitare.

Za usvajanje vještine sviranja gitare učiteljica je koristila osnove. Učenici su se u početku upoznali s pravilnim držanjem instrumenta, a zatim i s načinom ugađanja žica. Mjesec dana proveli

su vježbajući tehniku prstiju lijeve i desne ruke. Učenici su na početku svirali prstima, a kasnije i trzalicom (Avsec, 2021). Učiteljica se u radu s učenicima posvetila uvježbavanju osnovnih akorada s obzirom na to da je gitara u ovome ansamblu bila prateći instrument.

“Dva školska sata bila su posvećena samo sviranju bez prebiranja akorda, sljedeća dva sata kombinaciji držanja tri osnovna akorda tonike, dominante i subdominante. Većinu vremena počeli su s D-A-G ili C-G-F akordima, iako više puta prvima (D-A-G), jer je F akord za početnika prilično zahtjevan.” (Avsec, 2021, str. 4)

Da bi proces učenja instrumenta bio uspješan, potrebno je izdvojiti vrijeme za vježbanje instrumenta kod kuće. Učiteljica navodi da su učenici iskazali velik interes i volju za učenjem sviranja instrumenta. Za učenike koji nisu imali svoj instrument, učiteljica navodi mogućnost izrade vlastite prebiralice od kartona koja je učenicima poslužila za savladavanje držanja instrumenta i pravilnog položaja lijeve i desne ruke u učenju akorada. Učenici su već nakon četiri ili pet tjedana uspješno svirali svoju prvu pjesmu na gitari (Avsec, 2021, str. 4).

Nakon što je učiteljica provodila odvojene sate s učenicima, započela je sa zajedničkim probama otprilike mjesec dana nakon pojedinačnog uvježbavanja navedenih instrumenata s učenicima. Učiteljica navodi važnost snimanja učenika u svrhu praćenja njihova napretka. U početku su se pjesme izvodile u sporom tempu, a nakon nekog vremena u stvarnom tempu koji određena pjesma zahtijeva. Kao što je već navedeno, vrednovanje je u ovakvim aktivnostima neizostavno, stoga su učenici vrednovali jedni druge na svakom nastavnom satu dajući svojim vršnjacima konstruktivne kritike (Avsec, 2021, str. 4). Na kraju godine učiteljica je zamolila učenike da ocijene skupnu nastavu instrumenta, a nedostatke koje su učenici najčešće isticali su premali broj sati i javnih nastupa.

6.2.2.2. *Kurikulum skupne nastave gitare u državnim školama okruga Arlington*

U državnim školama okruga Arlington u američkoj državi Virginia zastupljen je kurikulum za skupnu nastavu gitare pod nazivom *Guitar I Curriculum* koji je namijenjen učenicima viših razreda osnovne škole i učenicima srednje škole. Program je ponajviše usmjeren na početnike, ali uzima u obzir učenike s različitim glazbenim iskustvom. Prema kurikulu, nastava gitare je izrazito

diferencirana te nastoji zadovoljiti tehničke i umjetničke potrebe raznolikih učenika koji upisuju ovu vrstu aktivnosti. Kurikul je podijeljen na četiri područja koja učenici trebaju usvojiti:

- vještine izvođenja
- znanje o glazbi
- improviziranje, skladanje i aranžiranje
- umjetnički odnosi (Guitar I Curriculum, 2008)

U početku učenici usvajaju pravilno držanje instrumenta te prstomet lijeve i desne ruke. Osim toga, učenike se poučava vještini čitanja nota iz notnog zapisa i tabulatura te načinu ugađanja gitare. Učenici izvode, razumiju i čitaju notne vrijednosti kao što su cijela nota, polovinka, četvrtinka, osminka, šesnaestinka, triole, sinkopu, note s točkom i slično. Nastava također stavlja naglasak na učenje osnovnih akorada kao i na sviranje u ansamblu po dionicama. Učenici usvajaju osnovne oznake za dinamiku i tempo te ih uče primjenjivati u sviranju. Još jedan od elemenata koji je karakterističan za gitaru je raznolikost boje tonova. Stoga učenici, prema navedenom kurikulu, usvajaju *ponticello* i *sul tasto* sviranje kao i različite mogućnosti izvođenja tonova. Učenici također samostalno skladaju i sviraju improvizirane melodije u zadanom tonalitetu primjenjujući naučene dinamičke oznake, oznake za tempo, načine dobivanja različite boje tona na gitari i slično. Osim toga, učenike se poučava o glazbenim žanrovima karakterističnima za gitaru kao i o njihovu porijeklu.

7. METODIČKI PREDLOŠCI ZA IZVANNASTAVNU AKTIVNOST SKUPNA NASTAVA GITARE

Prema analizi ponude izvannastavnih glazbenih aktivnosti koje uključuju skupno sviranje gitare zaključuje se da je ona u hrvatskim općeobrazovnim školama nedovoljna. Navedene aktivnosti provode se u europskim i svjetskim školama, no većinom su dostupne samo učenicima viših razreda osnovne škole ili učenicima srednje škole. Stoga se predlaže uvođenje *Skupne nastave gitare* kao izvannastavne glazbene aktivnosti za učenike primarnog obrazovanja u hrvatske općeobrazovne škole. Tome u prilog ide i provođenje Eksperimentalnog programa „Osnovna škola kao cjelodnevna škola – Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja“

(2023) u kojemu će, u periodu od 2023./2024. do 2026./2027. školske godine, sudjelovati 64 osnovne škole na području Republike Hrvatske. Cilj cjelodnevnih škole je učiteljima pružiti slobodu u radu koja može rezultirati uvođenjem navedene izvannastavne glazbene aktivnosti. Vrijeme koje učenici provode u školi moguće je kvalitetno iskoristiti za pohađanje skupne nastave gitare. U nastavku rada opisat će se optimalna organizacija navedene izvannastavne aktivnosti i dati primjer dviju nastavnih priprema za izvođenje nastavnog sata iz *Skupne nastave gitare*, od kojih je jedna primjerena početnom stupnju, a druga naprednijem stupnju gitare.

7.1. Organizacija izvannastavne aktivnosti Skupna nastava gitare

Izvannastavnu aktivnost *Skupna nastava gitare* bilo bi poželjno održavati u školi tijekom popodnevnih sati nakon što učenici napišu domaću zadaću i izvrše sve preostale školske obveze. Nastavu je poželjno izvoditi jednom tjedno, a trajanje sata ovisi o broju učenika. Ukupan broj nastavnih sati godišnje iznosio bi 35. Optimalan broj učenika u navedenoj izvannastavnoj aktivnosti je od četiri do deset. Uzimajući u obzir dob učenika i razinu pažnje koju učenici primarnog obrazovanja mogu održavati, sat *Skupne nastave gitare* trebao bi trajati između 75 i 90 minuta unutar kojih je učenicima potrebno dati petominutnu pauzu.

Učenike je potrebno poučiti osnovama instrumenta gitare te s vremenom postepeno proširivati nastavni sadržaj. U početku je ključno poučiti učenike pravilnom držanju gitare te postaviti lijeve i desne ruke. Zatim se prelazi na usvajanje trzanja praznih žica desnom rukom, a nakon toga se uključuje i uporaba prstiju lijeve ruke na hvataljci gitare pri čemu se za početak predlaže usvajanje osnovnog tonskog niza od g1 do g2. S učenicima je poželjno istovremeno usvojiti vještinu čitanja notnog zapisa, odnosno usvajanja osnovnih notnih vrijednosti i zapisa naučenih tonova na gitari u notnome crtovlju. Tijekom sviranja naglasak bi trebao biti na pjevanju tonova glazbenom abecedom koje učenicima ponajviše pomaže u memoriranju skladbe. U početku se predlaže usvajanje jednostavnih melodija dječjih pjesama *Igrom jeke*, a prije učenja nove pjesme ili skladbe predlaže se sviranje ritma i doba pljeskanjem i pokretima ruku (koljena-ramena) po uzoru na Metodiku glazbene kulture. Ubrzo se prelazi na usvajanje vještine sviranja osnovnih gitarističkih akorada koje zahtijeva napredniju razinu tehnike lijeve i desne ruke. No, na temelju osobnog iskustva, stečenog u radu s djecom, vještina sviranja akorada učenicima ne predstavlja

velik problem. Naprotiv, djeca ih vrlo brzo pamte i usvajaju. Veći je problem što oni često zvuče nečisto, a pojedini tonovi u akordu se uopće ne čuju. Međutim, cilj navedene izvannastavne aktivnosti nije osposobiti učenike za sviranje gitare na umjetničkoj razini, već je aktivnost usmjerena na usvajanje osnova koje nadareni učenici u daljnjem obrazovanju mogu usavršiti u izvanškolskim aktivnostima i glazbenim školama. U narednim mjesecima poučavanja predlaže se posvećivanje više vremena sviranju akordičkih pratnji. Odabir skladbi i pjesama za usvajanje u izvannastavnoj aktivnosti Skupna nastava gitare ovisit će o interesu i glazbenim sposobnostima učenika. Ukoliko je moguće, predlaže se uvježbavanje sviranja u više dionica pri čemu bi jedan dio učenika svirao melodiju pjesme, a drugi dio učenika akordičku pratnju. Navedeni način usvajanja glazbenog djela primjereniji je starijim učenicima koji su usvojili osnove sviranja gitare.

S obzirom na to da se izvannastavne aktivnosti ne vrednuju brojačno u općem uspjehu učenika, oblik vrednovanja koji bi bio najprikladniji u navedenoj vrsti aktivnosti jest povratna informacija. Učitelj je dužan na svakom satu učenicima dati povratnu informaciju o razini usvojenosti nastavnog sadržaja. Osim povratne informacije koju učitelj daje učenicima, trebalo bi se usredotočiti i na vršnjačko vrednovanje s ciljem da učenici sami uoče pogreške i isprave svoje vršnjake u radu kada je to potrebno. Osim toga, u izvannastavnoj aktivnosti *Skupna nastava gitare* učitelji mogu provjeriti znanje učenika nastavnim listićima, razrednim kvizom i raznim igrama slušnog prepoznavanja. Pjesme koje se usvoje u navedenoj izvannastavnoj aktivnosti bilo bi poželjno izvesti na javnim školskim priredbama.

U nastavku slijede primjeri dviju pisanih priprava za izvođenje nastavnog sata *Skupne nastave gitare*. Pripreme su rađene prema početnicima za gitaru *In G Sing & play: početnica za gitaru* (Faullend Heferer, 2009a) i *Škola za klasičnu gitaru, II. stupanj* (Spiller, F., 1998b) te metodičkom priručniku *Moja glazba 1: metodički priručnik za glazbenu kulturu u prvom razredu osnovne škole* (Atanasov Piljek, 2002).

7.2. Primjer pisane priprave za nastavni sat (početni stupanj gitare)

Tablica 4: Pisana priprava za početni stupanj gitare u izvannastavnoj aktivnosti

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI		
NAZIV ŠKOLE:		Razred: 2.
UČITELJ/ICA:		Nadnevak:
NASTAVNI PREDMET:	Izvannastavna aktivnost <i>Skupna nastava gitare</i>	Br. nast. jedinice:

Nastavna jedinica:	MACA PREDE
---------------------------	-------------------

ZADAĆE NASTAVNOG SATA		
MATERIJALNE	FUNKCIONALNE	ODGOJNE
<ul style="list-style-type: none"> - usvojiti ritam, melodiju i akordičku pratnju pjesme <i>Maca prede</i> - usvojiti tekst pjesme <i>Maca prede</i> i pratiti instrumentom vlastito pjevanje 	<ul style="list-style-type: none"> - razvijanje glazbenog pamćenja pjevanjem tonova glazbenom abecedom - razvijanje vještine sviranja ritma i doba u dvodobnoj mjeri - razvijanje vještine skupnog muziciranja 	<ul style="list-style-type: none"> - poticati pozitivne emocije motivirane glazbom (ljubav prema životinjama) - razvijati interes za skupno muziciranje i potrebu glazbenog izražavanja

NASTAVNE METODE I STRATEGIJE	metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda rada s tekstem, Igra jeke, postupak slušnog dojma, pjevanje, sviranje
OBLICI RADA U NASTAVI	frontalni, u skupinama, u paru, individualni
NASTAVNI MEDIJI I DIDAKTIČKI MATERIJALI	gitara, ploča, notni zapis pjesme <i>Maca prede</i>
LITERATURA	Vesna Faullend Heferer: <i>In G Sing & play: početnica za gitaru</i> (2009)

TIJEK NASTAVNOG SATA

Uvodni A dio sata

1.) Zadatak

Učenici se pripremaju za sat. Postavljaju stolice u polukrug ispred ploče. Pripremaju gitare, klupice, kajdanku, olovku, gumicu i isprintane materijale s prethodnog sata.

Učiteljica učenicima dijeli isprintani notni zapis pjesme koja će se usvajati na današnjem satu. Učiteljica ugađa gitare, a učenici za to vrijeme zapisuju nazive nota glazbenom abecedom ispod notnog zapisa melodije pjesme *Maca prede*.

2.) Vježba penjanja

Učenici zajedno s učiteljicom sviraju vježbu penjanja od g1 do g2 na zadani ritamski obrazac pjevajući tonove glazbenom abecedom i pritom pazeći na točnu intonaciju.

Ritamski obrazac:

Uvodni B dio sata

3.) Domaća zadaća

Učenici u paru sviraju pjesmu koja se usvojila na prethodnom nastavnom satu. Učiteljica daje povratnu informaciju svakom učeniku nakon sviranja.

Nakon sviranja u paru, uvježbava se sviranje pjesme s prethodnog nastavnog sata u skupini.

Učenici sviraju melodiju, a učiteljica akordičku pratnju.

Glavni dio sata

1.) Demonstracija

Učiteljica pjeva i svira pjesmu *Maca prede* u cijelosti.

2.) Provjera notnog zapisa

Učiteljica proziva jednog po jednog učenika (za svaki takt u pjesmi) da pročita zapis tonova glazbenom abecedom u melodiji pjesme *Maca prede*. Ostali učenici pregledavaju jesu li točno zapisali nazive nota glazbenom abecedom.

3.) Sviranje ritma i doba

Učenici uočavaju ritam koji se ponavlja u pjesmi. Zaključuju da se notni zapis sastoji od osminki. Učiteljica s učenicima svira ritam pljeskanjem izgovarajući notne vrijednosti neutralnim slogom „na“ u prvih nekoliko taktova.

Zatim se prelazi na sviranje doba. Učiteljica demonstrira sviranje doba u prva dva takta pjevajući melodiju glazbenom abecedom. Jedna doba sastoji se od pokreta ruku prema dolje (rukama dotičemo koljena) i pokreta ruku prema gore (rukama dotičemo ramena). Nakon što učiteljica demonstrira sviranje doba u prva dva takta učenici ponavljaju za njom. Postupak se ponavlja do kraja pjesme.

4.) Rad na tekstu

Čitanje teksta u frazama i objašnjavanje nepoznatih riječi.

5.) Usvajanje nove pjesme

Učenici usvajaju novu pjesmu *Igrom jeke*. Učiteljica svira prva dva takta uz pjevanje tonova glazbenom abecedom, a učenici ih zatim skupno ponavljaju na instrumentu. Postupak se ponavlja do kraja pjesme. Ako je potrebno, postupak se može ponoviti dva puta ili individualno/u paru zatražiti učenike da ponavljaju dvotakte. Zatim se pjesma svira u cijelosti.

Učiteljica učenike raspoređuje u nekoliko skupina po učionici te im daje vrijeme za zajedničko uvježbavanje nove pjesme. Učiteljica obilazi učenike, savjetuje ih, upozorava na pravilno držanje gitare, položaj lijeve i desne ruke te ispravlja uočene pogreške.

Prije uvježbavanja akordičke pratnje učiteljica ponavlja kako se sviraju A-dur i E-dur akordi. Provođi se kratka vježba ponavljanja. Svaki učenik u skupini svira oba akorda prema zadanom ritamskom obrascu. Prelazi se na usvajanje akordičke pratnje *Igrom jeke* u pjesmi *Maca prede*. Učiteljica učenicima daje vrijeme za uvježbavanje akordičke pratnje.

Završni dio sata

1.) Ponavljanje naučenog

Učenici skupno sviraju melodiju pjesme *Maca prede*, a učiteljica svira akordičku pratnju. Zatim se uloge zamjenjuju te učenici skupno sviraju akordičku pratnju, a učiteljica melodiju. U završnom dijelu sata, uz sviranje, uvježbava se i pjevanje teksta pjesme *Maca prede*. Nakon sviranja, učiteljica daje povratnu informaciju te učenici navode na što sve trebaju pripaziti tijekom sviranja.

2.) Igra slušnog prepoznavanja

Na kraju sata učenici u kajdanke zapisuju domaću zadaću. Zatim se provodi igra „dan-noć“ u prepoznavanju vrste akorda. Kada učenici prepoznaju da je učiteljica odsvirala mol akord trebaju čučnuti, a kada prepoznaju da je učiteljica odsvirala dur akord ostaju stajati. Pobjednik je onaj učenik koji posljednji u skupini ostaje stajati.

NOTNI ZAPIS

Maca prede

The musical score is written in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 2/4 time signature. It consists of two systems of music. Each system has a vocal line and a guitar accompaniment line. The vocal line contains lyrics in Slovenian. The guitar accompaniment line shows chords and rhythmic patterns. The first system covers the first four measures, and the second system covers the next four measures. The lyrics are: "Po - kraj pe - či ma - ca pre - la do nje do - bra dje - ca sje - la pa joj ti - ho šap - tat sta - la pre - di pre - di ma - co ma - la."

Po - kraj pe - či ma - ca pre - la do nje do - bra dje - ca sje - la
A E A

pa joj ti - ho šap - tat sta - la pre - di pre - di ma - co ma - la.
A E A E A E A

Izvor: Faullend Heferer (2009a, str. 55)

7.3. Primjer pisane priprave za nastavni sat (napredni stupanj gitare)

Tablica 5: Pisana priprava za napredni stupanj gitare u izvannastavnoj aktivnosti

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI		
NAZIV ŠKOLE:		Razred: 4.
UČITELJ/ICA:		Nadnevak:
NASTAVNI PREDMET:	Izvannastavna aktivnost <i>Skupna nastava gitare</i>	Br. nast. jedinice:

Nastavna jedinica:	VENDO ESTE MONIGOTE
---------------------------	----------------------------

ZADAĆE NASTAVNOG SATA		
MATERIJALNE	FUNKCIONALNE	ODGOJNE
<ul style="list-style-type: none"> - usvojiti ritam, melodiju i akordičku pratnju pjesme <i>Vendo Este Monigote</i> - upoznati pjesmu <i>Vendo Este Monigote</i> kroz elemente glazbene analize (reproducirane skladbe) 	<ul style="list-style-type: none"> - razvijanje glazbenog pamćenja pjevanjem tonova glazbenom abecedom - razvijanje vještine sviranja ritma i doba u trodobnoj mjeri - razvijanje vještine skupnog muziciranja 	<ul style="list-style-type: none"> - poticati pozitivne emocije motivirane glazbom - razvijati interes za skupno muziciranje i potrebu glazbenog izražavanja - uočiti karakteristike pjesme s obzirom na državu porijekla

NASTAVNE METODE I STRATEGIJE	metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda rada s tekstom, Igra jeke, postupak slušnog dojma, pjevanje, sviranje
OBLICI RADA U NASTAVI	frontalni, u skupinama, u paru, individualni
NASTAVNI MEDIJI I DIDAKTIČKI MATERIJALI	gitara, ploča, notni zapis pjesme <i>Vendo Este Monigote</i> , Početnica akorada i ritmova za gitaru (Spiller)
LITERATURA	Felix Spiller: <i>Škola za klasičnu gitaru, II. stupanj</i> (1998)

TIJEK NASTAVNOG SATA

Uvodni A dio sata

1.) Zadatak

Učenici se pripremaju za sat. Postavljaju stolice u polukrug ispred ploče. Pripremaju gitare, klupice, kajdanku, olovku, gumicu i isprintane materijale s prethodnog sata.

Učiteljica učenicima dijeli isprintani notni zapis pjesme koja će se usvajati na današnjem satu. Učiteljica ugađa gitare, a učenici za to vrijeme zapisuju nazive nota glazbenom abecedom ispod notnog zapisa pjesme *Vendo Este Monigote* (prva dionica). U notnom zapisu druge dionice učenici označavaju imena akorda uz pomoć *Početnice akorada i ritmova za gitaru* (Spiller, 2000).

2.) Vježba penjanja

Učenici zajedno s učiteljicom sviraju vježbu penjanja od c1 do c3 na zadani ritamski obrazac pjevajući tonove glazbenom abecedom pazeći na točnu intonaciju.

Ritamski obrazac:

Uvodni B dio sata

3.) Domaća zadaća

Učenici u paru sviraju pjesmu koja se usvojila na prethodnom nastavnom satu. Učiteljica daje povratnu informaciju svakom učeniku nakon sviranja. Nakon sviranja u paru, uvježbava se skupno sviranje pjesme s prethodnog nastavnog sata. Učenici sviraju melodiju pjesme, a učiteljica akordičku pratnju.

Glavni dio sata

1.) Demonstracija

Učiteljica pjeva (glazbenom abecedom) i svira prvu dionicu pjesme *Vendo Este Monigote* (melodiju), a zatim svira drugu dionicu (akordičku pratnju).

2.) Provjera notnog zapisa

Učiteljica proziva jednog po jednog učenika (za svaki takt u pjesmi) da pročita zapis tonova glazbenom abecedom u melodiji pjesme *Vendo Este Monigote*. Ostali učenici pregledavaju jesu li točno zapisali note. Potrebno je učenicima naglasiti da obrate pažnju na povišenu notu gis1 i objasniti im da je ona povišena samo unutar tog takta jer povišilica nije zapisana na početku crtovlja već samo uz notu.

3.) Sviranje ritma i doba

Učiteljica na ploču zapisuje notne vrijednosti koje se pojavljuju u pjesmi (osminke, četvrtinke, polovinke s točkom, četvrtinske pauze). Proziva učenike da dođu pred ploču i napišu točan naziv note i trajanje. Svaku notnu vrijednost učiteljica s učenicima taktira uz izgovaranje ritamskih slogova.

Učenici uočavaju ritam u pjesmi. Učiteljica s učenicima svira ritam pljeskanjem izgovarajući notne vrijednosti neutralnim slogom „na“.

Učiteljica demonstrira sviranje doba u prva dva takta pjevajući melodiju glazbenom abecedom. Jedna doba sastoji se od pokreta ruku prema dolje (rukama dotičemo koljena) i pokreta ruku prema gore (rukama dotičemo ramena). Nakon što učiteljica demonstrira sviranje doba u prva dva takta učenici ponavljaju za njom. Postupak se ponavlja do kraja pjesme.

4.) Usvajanje nove pjesme

Učenici usvajaju melodiju nove pjesme *Igrom jeke*. Učiteljica svira prva dva takta prve dionice uz pjevanje tonova glazbenom abecedom, a učenici ih zatim skupno ponavljaju na instrumentu. Postupak se ponavlja do kraja pjesme. Zatim se pjesma svira u cijelosti.

Učiteljica provjerava jesu li učenici točno označili sve akorde u pjesmi prozivajući jednog po jednog učenika za svaki akord. Zatim se uočava način trzanja u desnoj ruci koji se proteže kroz cijelu drugu dionicu. Učiteljica na ploču zapisuje tri načina trzanja i označava ih prstometom desne ruke.

Učenici najprije uvježbavaju trzanje u desnoj ruci po praznim žicama. Zatim se i druga dionica usvaja *Igrom jeke*. Potrebno je poraditi na prijelazu iz A u E7 akord (i obrnuto) te F u E7 akord.

Učiteljica za vrijeme sviranja uočava učeničke sposobnosti te raspoređuje učenike po dionicama. Učiteljica učenicima daje vrijeme za individualno i skupno uvježbavanje dionice. Za to vrijeme učiteljica obilazi učenike, savjetuje ih, upozorava na pravilno držanje gitare i položaj lijeve i desne ruke te ispravlja uočene pogreške.

Učenici se zatim vraćaju na svoja mjesta. Sa sviranjem započinju učenici koji sviraju prvu dionicu dok ih učiteljica prati svirajući drugu dionicu. Zatim druga skupina učenika svira drugu dionicu, a učiteljica svira melodiju (prvu dionicu). Nakon sviranja, učiteljica svakoj skupini učenika daje povratnu informaciju.

Završni dio sata

1.) Ponavljanje naučenog

Uvježbava se skupno sviranje svih učenika u dvije dionice. Pjesmu je potrebno podijeliti na manje cjeline. Započinje se s prva četiri takta. Tek nakon uvježbavanja prva četiri takta prelazi se na sljedeća četiri takta. Skupno sviranje nastavlja se uvježbavati i na sljedećem nastavnom satu.

2.) Igra slušnog prepoznavanja

Na kraju sata učiteljica učenicima reproducira pjesmu *Vendo Este Monigote*, a učenici uočavaju i navode glazbene sastavnice (tempo, dinamiku i izvodilački sastav).

Zatim se provodi igra slušnog prepoznavanja. Učiteljica svira tonove na gitari, a učenici zatvorenih očiju trebaju pokušati slušno prepoznati koji je to ton na hvataljci gitare. Učiteljica proziva učenike po redu, a pobjednik je onaj učenik koji u zadanom vremenu ima najviše točno prepoznatih tonova.

PLAN PLOČE

NOTNE VRIJEDNOSTI

čtvrtnika
(1 doba)

polovinka s
točkom (3 dobe)

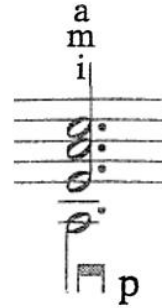
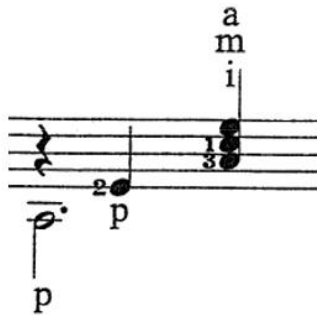

dvije osminke
(1 doba)

čtvrtniska pauza
(1 doba)

NAČINI TRZANJA AKORADA

NOTNI ZAPIS

VENDO ESTE MONIGOTE

59/A a ap. --- Venezuela

I. GITARA

mf

II. GITARA

mp p

a m i

5

9

b f

mf

13

90

Felix Spiller, Škola za klasičnu gitaru - II. stupanj

Izvor: Spiller (1998b, str. 90)

8. ZAKLJUČAK

Analizirajući kurikulum (MZO-GKGU, 2019), može se ustanoviti da učenici u hrvatskim općeobrazovnim školama ne usvajaju vještinu sviranja pravih glazbenih instrumenata kao što je to slučaj u nekim od navedenih europskih škola u ovom radu. Međutim, vještina sviranja i glazbenog opismenjavanja u hrvatskim se školama poučavala od 1958. godine, ali s vremenom je bivala sve manje zastupljena. Smanjenje satnice glazbene kulture jedan je od čimbenika koji je utjecao na izostanak područja sviranja u redovnoj nastavi glazbe. U današnje vrijeme sviranje se usavršava u izvannastavnim glazbenim aktivnostima koje provodi manji broj škola.

Izvannastavne aktivnosti razvile su se radi potrebe za organizacijom slobodnog vremena učenika. One učenicima pružaju mogućnost usvajanja sadržaja koje nije moguće usvojiti u redovnoj nastavi. Učenici se u izvannastavne aktivnosti uključuju dobrovoljno te često u suradnji s učiteljima odabiru nastavne sadržaje koji ih zanimaju. Sadržaj izvannastavnih aktivnosti nije propisan kurikulumom što znači da učitelji imaju potpunu slobodu u odabiru željenih sadržaja. Osim toga, izvannastavne aktivnosti pomažu učenicima u stvaranju novih prijateljstava, razvoju kreativnosti, stvaralaštva te zadovoljavaju njihovih unutarnjih potreba. U izvedbi izvannastavnih aktivnosti važnu ulogu imaju učitelji koji, osim motivacije, trebaju posjedovati stručna znanja i potporu školske uprave.

Jedan od oblika izvannastavnih aktivnosti su izvannastavne glazbene aktivnosti. Uspoređujući ponudu izvannastavnih glazbenih aktivnosti u europskim i hrvatskim školama, može se zaključiti da europske škole nude raznolike glazbene aktivnosti u koje se uključuje veći broj učenika. U hrvatskim školama, prema rezultatima istraživanja (Valjan Vukić, 2016) čak 65,4% učenika ne sudjeluje u izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Neki od mogućih razloga tome su nedovoljna raznovrsnost i nedostatak glazbenih instrumenata. Analizom ponude izvannastavnih glazbenih aktivnosti u šest hrvatskih županija utvrđuje se da je najzastupljenija aktivnost zbor, a najmanje su zastupljene aktivnosti koje uključuju bilo koji oblik sviranja instrumenata. Hrvatske škole nude prilično originalne i kreativne aktivnosti kao što su tamburaške skupine, školski orkestar, skladanje, klape, školski bendovi, orkestar mandolina i slično. No, problem je u tome što se navedene aktivnosti provode u manjem broju škola. Učitelji koji provode navedene aktivnosti najčešće su oni koji su se i sami tijekom života bavili glazbom. Glazbeno obrazovanje učitelji

primarnog obrazovanja stječu tijekom učiteljskog studija. Većina studenata se na početku studija po prvi put u životu susreću sa sviranjem instrumenta što predstavlja vrlo izazovan zadatak. Stoga bi se kolegiji koji se bave poučavanjem glazbe trebali provoditi više semestara. Moguće je da bi se studenti tada osjećali sigurnije i jednoga dana odlučili provoditi neki od oblika izvannastavne glazbene aktivnosti.

Gotovo ni u jednom analiziranom istraživanju ne spominje se sviranje gitare kao skupne aktivnosti. Gitara je instrument koji se jednako kao u individualnoj nastavi može usvojiti i u skupnom obliku nastave. U Hrvatskoj se takve aktivnosti većinom izvode u obliku izvanškolskih aktivnosti. Nedostatak je što se one ne provode u općeobrazovnim školama u obliku izvannastavnih glazbenih aktivnosti. Postepenim uvođenjem cjelodnevne škole u hrvatski odgojno-obrazovni sustav javlja se potreba za kvalitetnom organizacijom vremena koje učenici provode u školskoj ustanovi. Time se otvara i mogućnost uvođenja izvannastavne aktivnosti *Skupna nastava gitare*. U radu se navode optimalni uvjeti za organizaciju takve aktivnosti koja bi obuhvaćala učenike primarnog obrazovanja. S obzirom na broj i dob učenika koji bi bili uključeni u takvu vrstu aktivnosti, određuje se trajanje jednog nastavnog sata i sadržaji koje bi učenici trebali usvojiti. U skupnoj nastavi gitare učenici usvajaju osnovne tehnike sviranja kao i osnove glazbene teorije koje su im potrebne za samostalno uvježbavanje željenih pjesama i skladbi. Cilj navedene aktivnosti je osposobiti učenike za suvereno i sigurno vladanje instrumentom koji bi, u ovome slučaju, ponajviše služio kao prateći akordički instrument kojim bi učenici mogli pratiti vlastito pjevanje. Osim toga, cilj je omogućiti učenicima sviranje u više dionica i razviti osjećaj za suradnju u skupini.

U skladu s navedenim, u radu se nude primjeri dviju pisanih priprava za izvođenje izvannastavne glazbene aktivnosti *Skupna nastava gitare*. Jedna od njih primjerena je mlađim učenicima te je usmjerena na usvajanje vještine sviranja jednostavne melodije dječje pjesme *Maca prede*, a zatim i akordičke pratnje te iste pjesme. Predlaže se usvajanje osnovnih gitarističkih akorada za djecu mlađe dobi radi fiziologije prstiju i tjelesne građe učenika. Druga pisana priprema primjerena je učenicima starije dobi koji su već usvojili osnove sviranja gitare. Stoga je sat usmjeren skupnom sviranju u dvije dionice i usvajanju ritamskih vrijednosti koje se pojavljuju u venezuelanskoj pjesmi *Vendo Este Monigote*. U pripravama se navode materijalne, funkcionalne i odgojne zadaće sata kao i sam nastavni tijek koji je podijeljen na uvodni, središnji i završni dio. U kreiranju navedene vrste aktivnosti učiteljima pomažu početnice za gitaru i metodički priručnici za

izvođenje nastave glazbene kulture čije je sadržaje potrebno prilagoditi dobi i broju učenika u skupini.

S obzirom na nedostatak izvannastavnih glazbenih aktivnosti koje se bave skupnim sviranjem gitare, utvrđen analizom brojnih istraživanja, predlaže se uvođenje jedne takve aktivnosti u hrvatske općeobrazovne škole. U izvođenju navedene vrste aktivnosti ključnu ulogu imaju učitelji primarnog obrazovanja koji trebaju svojim stručnim znanjima i organizacijskim sposobnostima oblikovati i prilagoditi navedenu vrstu aktivnosti svojim učenicima. Za pretpostaviti je kako bi jedna takva aktivnost učenicima omogućila razvoj kognitivnih i motoričkih sposobnosti kao i osjećaj zajedništva i pripadanja skupini te bi uvelike utjecala na ostvarivanje kvalitetnijeg odnosa učenika s učiteljem i svojim vršnjacima.

LITERATURA

- Arlington Public Schools, Arts Education (2008). *Guitar I Curriculum*. <https://www.apsva.us/wp-content/uploads/2015/02/Guitar-1-curriculum.pdf> (30.6.2023.)
- Atanasov Piljek, D. (2002). *Moja glazba 1: metodički priručnik za glazbenu kulturu u prvom razredu osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
- Atanasov Piljek, D. i Jurkić Sviben, T. (2016). Sviranje glazbenih instrumenata u osnovnoškolskoj dobi i odabir srednje škole i zanimanja. *Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 18 (2), 15-34. <https://hrcak.srce.hr/file/255586> (29.6.2023.)
- Avsec, T. (2021). Poticanje glazbeno nadarenih učenika na razvoj talenta u osnovnoj školi. *Varaždinski učitelj- digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 4 (7), 663-672. <https://hrcak.srce.hr/file/384020> (29.6.2023.)
- Bjelobrk Babić, O. i Đurđanović, M. (2016). Stavovi studenata učiteljskog studija o realizaciji nastave glazbene kulture u nižim razredima osnovne škole. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 62 (1), 235-244. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. <https://hrcak.srce.hr/file/243575> (30.6.2023.)
- Bundesgesetzblatt (2012). *Lehrplan der Volksschule*. https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulpraxis/lp/lp_vs.html (4.5.2023.)
- Cindrić, M. (1992). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika osnovne škole. *Život i škola* 41 (1), 49-68.
- Department for Education (2013). *The national curriculum in England: key stages 1 and 2 framework document*. <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-primary-curriculum> (4.5.2023.)

- Department for Education (2021). *Model Music Curriculum: Key Stages 1 to 3. Non-statutory guidance for the national curriculum in England*. <https://www.gov.uk/government/publications/teaching-music-in-schools> (4.5.2023.)
- Dobrota, S. (2012). *Uvod u suvremenu glazbenu pedagogiju*. Split : Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
- Dolinščak, M. (2021). *NTC sustav učenja u razrednoj nastavi*. Diplomski rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A6053/datastream/PDF/view> (30.6.2023.)
- Družić Ljubotina, O. (2022). Imaju li djeca koja žive u uvjetima siromaštva jednak pristup obrazovanju? *Ljetopis socijalnog rada*, 29 (2), 173-191. <https://hrcak.srce.hr/file/423562> (29.6.2023.)
- Dubovicki, S., Svalina, V. i Proleta, J. (2014). Izvannastavne glazbene aktivnosti u školskim kurikulumima. *Školski vjesnik - Časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 63 (4), 553-578. <https://hrcak.srce.hr/file/200705> (28.6.2023.)
- Duraković, L. (2019). Glazba kao odgojno sredstvo u formiranju " Socijalističkog čovjeka": nastava glazbe u osnovnim školama u Hrvatskoj: (1945-1965). *Hrvatsko muzikološko društvo*.
- Đapić, M., Buljan Flander, G. i Selak Bagarić, E. (2020). Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet. *Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 161 (1-2), 45-61. <https://hrcak.srce.hr/file/348177> (28.6.2023.)
- Erjavec, S. (2021). Razvoj fine motorike i grafomotoričkih vještina u okviru jutarnjeg dežurstva. *Varaždinski učitelj- digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 4 (6), 224-230.
- Faullend Heferer, V. (2009a). *In G Sing & play : početnica za gitaru*. Mali muzički atelje.

- Faullend Heferer, V. (2009b). Skupna nastava instrumenta ili alternativna glazbena pedagogija. *Tonovi*, 53. <http://malimuzickiatelje.com/wp-content/uploads/2014/11/skupna-nastava-instrumenta-alternativna-glazbena-pedagogija-Vesna-Faullend-Heferer.pdf> (30.6.2023.)
- Fudurić, B. (2012). Mogućnosti rada u izvannastavnoj aktivnosti. *Napredak : časopis za pedagoški teorijsku i praksu*, 153 (1), 107-116. <https://hrcak.srce.hr/82863> (28.6.2023.)
- Gergorić, A. (2019). *Razvojne perspektive izvannastavnih glazbenih aktivnosti učenika osnovnih škola u Republici Hrvatskoj*. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Split. <https://dr.nsk.hr/en/islandora/object/ffst%3A2481/datastream/PDF/view> (16.5.2023.)
- gitara. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2023. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22100> (30.6.2023.)
- Gov.si portal (2023). *Programi in učni načrti v osnovni šoli*. <https://www.gov.si teme/programi-in-ucni-nacrti-v-osnovni-soli/> (30.6.2023.)
- Hallam, S. (2010). The power of music: its impact on the intellectual, personal and social development of children and young people. *Music Education in the 21st Century in the United Kingdom* (str. 2-17). Institute of education, University of London.
- Huj, M. (2020). *Sviranje gitare kao izvannastavna aktivnost*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku. <https://repositorij.aukos.unios.hr/islandora/object/aukos:611/datastream/PDF/view> (30.6.2023.)
- Jurkić Sviben, T., Jeremić, B. i Gortan-Carlin, I-P. (2021). Student Teachers' Opinion Regarding Personal Competencies for Teaching the Music Culture Class in Primary Education. *Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 23 (2), 11-32. <https://hrcak.srce.hr/file/394477> (30.6.2023.)
- Košta, T i Zrilić, S. (2009). Učitelj - kreator izvannastavnih aktivnosti. *Magistra Iadertina*, 4 (1), 159-170. <https://hrcak.srce.hr/en/50945> (1.5.2023.)

- Krnić, M. i Grgat, M. (2016). Izvannastavne glazbene aktivnosti u osnovnim školama grada Splita. *Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 18 (2), 175-185. <https://hrcak.srce.hr/en/file/255594> (29.6.2023.)
- Kuntin, P. (2020). Teorijski i praktični aspekti cjelodnevne nastave. *Zbornik radova simpozija "Metodički pristupi odgoju i obrazovanju"*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 65-73. <https://www.bib.irb.hr/1137836>
- Ministarstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport (2011). *Program osnovna šola - GLASBENA VZGOJA - Učni načrt*. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_glasbena_vzgoja.pdf (30.4.2023.)
- Ministarstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo (2004). *UČNI načrt. Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja. Glasba: ansambelska igra, glasbena dela, glasbeni projek.* Ljubljana. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/izbirni/1-letni/Glasba_glasbeni_projekt_izbirni.pdf (30.6.2023.)
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2008). *Državni pedagoški standardi*. https://www.hrstud.unizg.hr/download/repository/Drzavni_pedagoski_standardi.pdf (9.6.2023.)
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2023). *Eksperimentalni program „Osnovna škola kao cjelodnevna škola – Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja“*. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/OsnovneSkole/Cjelodnevna-skola/Eksperimentalni-program-Osnovna-skola-kao-cjelodnevna-skola.pdf> (29.6.2023.)
- Mlinarević, V. i Brust, M. (2009): Kvaliteta provedbe školskih izvannastavnih aktivnosti. U: Varjú Potrebić, T.; Vida, J. (ur.): *U službi darovitih*,. Kanjiža: Bolyai Farkas Alapítvány a Magyarul Tanuló Tehetségekért, 25– 32. <https://www.bib.irb.hr/481572> (28.6.2023.)
- MZOŠ-NPiP (2006), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. *Nastavni plan i program za Osnovnu školu*.

http://www.osksdjalskogzg.skole.hr/upload/osksdjalskogzg/images/static3/1811/attachme nt/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf (28.6.2023.)

MZOŠ-NOK (2011), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje.* http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (9.6.2023.)

MZO-GKGU (2019), Ministarstvo znanosti i obrazovanja. *Kurikulum nastavnih predmeta Glazbena kultura i Glazbena umjetnost za osnovne škole i gimnazije.* https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/GKGU_kurikulum.pdf (28.6.2023.)

Nikolić, L. (2018). Utjecaj glazbe na opći razvoj djeteta. *Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 159 (1-2), 139-158. <https://hrcak.srce.hr/file/298548> (29.6.2023.)

Plenković, J. (1997). *Slobodno vrijeme i odgoj*. Zadar : Filozofski fakultet.

Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, Narodne novine, 34/2014 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_34_613.html (28.6.2023.)

Proleta, J. i Svalina, V. (2011). Odgojna uloga izvannastavnih glazbenih aktivnosti. *Život i škola*, 26 (2), 134-153. <https://hrcak.srce.hr/en/file/114757> (28.6.2023.)

Rojko, P. (2006). Glazbena nastava u općeobrazovnim školama u Europi. *Tonovi* 47, 3–35 <https://www.bib.irb.hr/789843> (28.6.2023.)

Rojko, P. (2012). *Metodika glazbene nastave. Teorijsko-tematski aspekti*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.

Schumacher, R., (2009). *Pauken mit Trompeten: lassen sich Lernstrategien, Lernmotivation und soziale Kompetenzen durch Musikunterricht fördern?* Berlin, Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF), Referat Bildungsforschung.

- Skolverket (2018). *Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare*. <https://www.skolverket.se/download/18.31c292d516e7445866a218f/1576654682907/pdf3984.pdf> (4.5.2023.)
- Spiller, F. (1998a). *Škola za klasičnu gitaru, I. stupanj*. Zagreb: naklada autora.
- Spiller, F. (1998b). *Škola za klasičnu gitaru, II. stupanj*. Zagreb: naklada autora.
- Svalina, V. i Škojo, T. (2009). Nacionalni kurikulum i glazbeno obrazovanje budućih učitelja. *Tonovi*, 54, 66-80. <https://www.bib.irb.hr/521137> (9.6.2023.)
- Svalina, V. (2015). *Kurikulum nastave Glazbene kulture i kompetencije učitelja za poučavanje glazbe*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
- Svalina, V., Bistrović, K. i Peko, A. (2016). Izvannastavne glazbene aktivnosti u prva četiri razreda osnovne općeobrazovne škole. Napredak: *Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*. 157 (1-2), 71-89. <https://hrcak.srce.hr/file/261240> (18.5.2023.)
- Šenk, L., i Ercegovac-Jagnjić, G. (2004). Poteškoće u nastavi sviranja na učiteljskom studiju. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 50 (12), 116-124. <https://hrcak.srce.hr/file/40248> (30.6.2023.)
- Šiljković, Ž., Rajić, V. i Bertić, D. (2007). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. *Odgojne znanosti*, 9 (2), 113-145. <https://hrcak.srce.hr/en/file/37104> (28.6.2023.)
- Šulentić Begić, J. (2013). Kompetencije učitelja primarnoga obrazovanja za poučavanje glazbe. *Život i škola*, 59 (29), 252-269. <https://hrcak.srce.hr/file/179507> (30.6.2023.)
- Šulentić Begić, J. i Begić, A. (2014). Nastava glazbe u primarnom obrazovanju u europskim državama. *Metodički ogledi*, 21(1), 23-45. <https://hrcak.srce.hr/en/file/191751> (28.6.2023.)

- Šulentić Begić, J. (2016). Glazbene kompetencije studenata učiteljskog studija. *Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 157 (1-2), 55-69. <https://hrcak.srce.hr/file/261239> (30.6.2023.)
- Šulentić Begić, J., Begić, A. i Pušić, I. (2020). Preferencije učenika prema aktivnostima i sadržajima u nastavi Glazbene kulture. *Nova prisutnost : časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 18 (1), 185-202. <https://hrcak.srce.hr/file/342951> (30.6.2023.)
- Šulentić Begić, J., Begić, A. i Kir, I. (2021). Slobodno vrijeme i glazba: izvannastavne i izvanškolske glazbene aktivnosti učenika u gradu i predgrađu. *Revija za sociologiju*, 51 (2), 203-230. <https://hrcak.srce.hr/261653> (29.6.2023.)
- Šutalo, M. (2021). *Poučavanje glazbeno-izvođačkih vještina studenata učiteljskih studija*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg%3A2990/datastream/PDF/view> (30.6.2023.)
- Topolovčan, T. (2011). Školski kurikulum kao prepoznatljivost škole. *Bjelovarski učitelj*, 1-2, 30-39. <https://www.bib.irb.hr/527516> (28.6.2023.)
- Tunuković, M. (2022). Izvannastavne aktivnosti u Zagrebačkoj županiji. <https://www.skole.hr/izvannastavne-aktivnosti-u-zagrebackoj-zupaniji/> (30.6.2023.)
- Valjan Vukić, V. (2016). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika - višestruke perspektive. *Školski vjesnik : časopis za pedagoška i školska pitanja*, 65 (1), 33-57. <https://hrcak.srce.hr/en/file/261354> (28.6.2023.)
- Vidulin-Orbanić, S. (2008a). Glazbenom umjetnošću prema cjeloživotnom učenju. *Metodički ogledi*, 15, 99-114. <https://hrcak.srce.hr/en/file/43904> (28.6.2023.)
- Vidulin-Orbanić, S. (2008b): Poticanje individualnog razvoja učenika izvannastavnim glazbenim aktivnostima. *Tonovi*, 52, 85-91.
- Vidulin-Orbanić, S. (2013). *Glazbeno stvaralaštvo: teorijski i praktični prinos izvannastavnim glazbenim aktivnostima*. Pula: Udruga za poticanje izvrsnosti „SEM“.

Vidulin, S. (2018). Playing instrument in regular music class: Musical-pedagogical and didactic implications. *Music in Society*, 147-164.

Vrandečić, T. i Didović, A. (2010). *Glas i glazbeni instrument u odgoju i obrazovanju*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb

Werner, B. (2023). Classical Guitar Position Lesson. <https://www.thisisclassicalguitar.com/basic-posture-and-sitting-position-guitar/> (30.6.2023.)

Werner, B. (2023). Right Hand Position Lesson for Classical Guitar. <https://www.thisisclassicalguitar.com/right-hand-technique-for-classical-guitar/> (30.6.2023.)

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine, 87/2008. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html (28.6.2023.)

Web stranice osnovnih škola:

Danube International School: <https://www.danubeschool.com/>

European International School of Barcelona: <https://www.eisbarcelona.com/>

Fringford C of E School: <https://fringford.oxon.sch.uk/>

Osnovna šola Bežigrad: <http://www.osbezigrad.com/>

Osnovna šola Martina Krpana: <https://www.os-mk.si/>

The Orion Primary School: <https://www.theorion.org.uk/>

Vienna International School: <https://www.vis.ac.at/extra-curricular/after-school-activities>

IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad *Skupna nastava gitare kao izvannastavna aktivnost u primarnom obrazovanju* izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)